Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

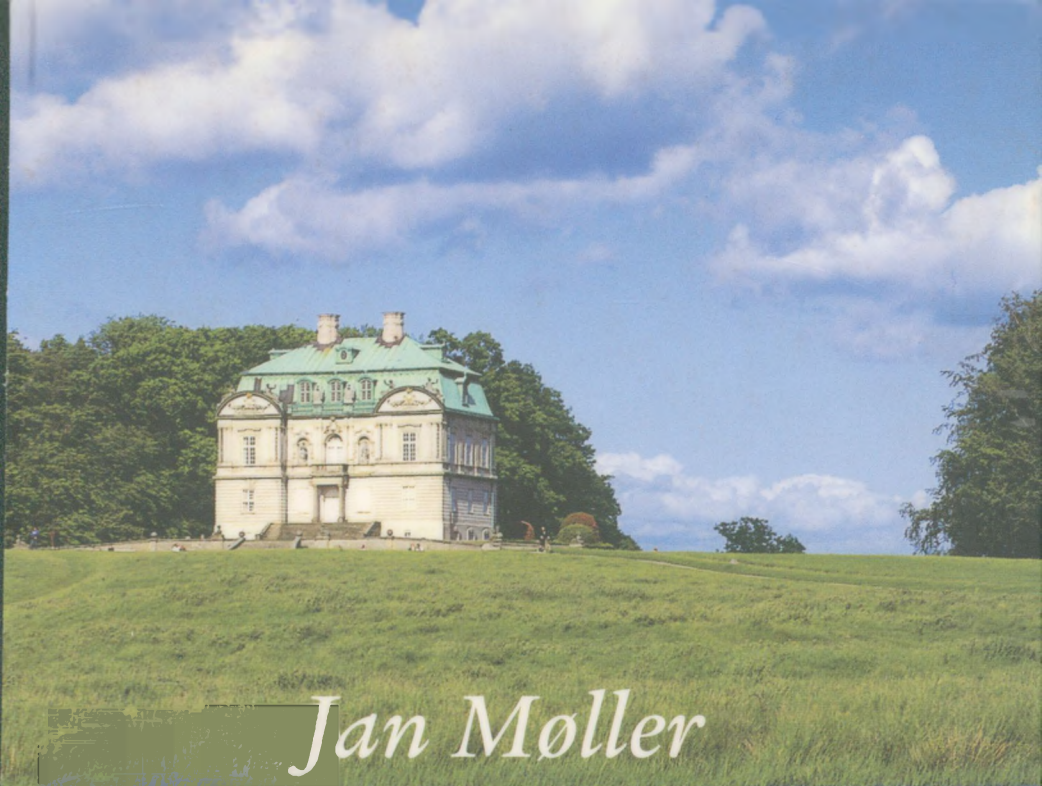

Jan Møller

Ture i det grønne område

Fra Furesø til Øresund

SESAM

Ture i det grønne område

Jan Møller

Ture i det grønne område

FRA FURESØ TIL ØRESUND

Sesam

Copyright © Jan Møller og Forlaget Sesam
Copyright © Illustrationer: Jan Møller
Omslagslayout: Lars Thorsen
Omslagsfoto: Biofoto
Kort © Kraks Forlag as © d.a.v.
Layout og sats: Lars Thorsen
Redaktion: Per Kølle og Vibeke Scheuer
Trykt hos Sangill Grafisk Produktion
Bogbinder: Chr. Hendriksen & Søn a/s
ISBN 87-11-13558-1

Indhold

Indledning 7

Slot, kirke og landsby (1) 11
Omkring Sorgenfri, Lyngby Kirke og Bondebyen

Prinsessestien (2) 21
Fra Lyngby til Frederiksdal

Landstederne ved Nybro (3) 33
Omkring Bagsværd Sø

Fra klædefabrik til museum (4) 43
Fuglevad, Brede og Ørholm

Byen midt i skoven (5) 53
Nymølle, Stampen og Raadvad

Øresundskysten og Dyrehaven (6) 63
Fra Taarbæk til Strandmøllen

Kirsten Piils Kilde (7) 71
Rundtur i Jægersborg Dyrehave

Frederik 7.s landsted (8) 81
Jægersborg Hegn og Skodsborg

To byer (9) 89
Søllerød og Øverød

Dronningens lysthus (10) 99
Grisestien og Frydenlund

Byen ved bækken (11) 107
Omkring Vedbæk

Skovrød Dam og Ebberød Dam (12) 119
En tur i Rudeskov

Højbjerg og Høje Sandbjerg (13) 127
Søllerød Naturpark

Omkring Høsterkøb (14) 133
Fra Femsølyng til Sjælsø

Generalbygmesterens landsted (15) 139
Fra Nærum til Gammel Holte

Dronninggård (16) 147
Fra Holte til Næsseslottet

Det forsvundne slot (17) 157
Hørsholm og Hirschholm

Landsbyen ved søen (18) 167
Langs Farum Sø

Fortegnelse over foldere 176

Indledning

Kun ganske få hovedstæder har det privilegium at kunne byde på åbne grønne områder tæt på selve byen. *København* er en af dem. Kun godt ti kilometer fra byens centrum når man frem til f.eks. *Dyrehaven*. Med havens ærværdige alder på snart 350 år har endnu ingen dristet sig til at røre ved det gamle kongelige jagtterræn.

Ud til Øresund ligger *Strandvejen* – ofte omtalt som Den Danske Riviera. Herfra er der på de fleste strækninger udsigt til Sundet og til Sveriges kyst i baggrunden.

Vest for Dyrehaven ligger *Furesøen* og *Farum Sø*, omgivet af skove. Og fra Furesø til Øresund strækker *Mølleåen* sig med sine ni møllesteder langs den naturskønne *Mølleådal*. Længere nordpå og vestpå kan vi opleve pragtfulde naturområder i *Rudeskov*, *Søllerød Naturpark* og omkring *Sjælsø*.

Naturligvis er Københavns nordlige omegn ikke én stor naturpark. Den er i betydeligt omfang bebygget overalt, hvor fredninger ikke har stillet sig hindrende i vejen. Der skal også være plads til mennesker.

En af årsagerne til at området fik sin særlige karakter gennem århundreder er, at konger, adelige familier og storkøbmænd i tidligere tider indrettede deres landsteder her – ikke for langt fra hovedstaden, men alligevel i landskabelige omgivelser. *Sorgenfri*, *Frederiksdal*, *Sophienholm* og er eksempler på sådanne landsteder,

bevaret fra 1700- og 1800-tallet. Man kan faktisk sige, at hele egnen på en måde er brolagt med fortidens kulturminder.

Netop i dette område er der mulighed for en lang række forskellige ture, hvor man både kan glæde sig over naturen og samtidig opleve de mange interessante steder, man møder på sin vej – med andre ord: kulturhistoriske vandringer.

Mine bedste ture

Blandt de mange turmuligheder, der findes, har jeg udvalgt en række ture, som jeg mener i særlig grad vil interessere mine læsere. Jeg har selv gået dem adskillige gange, og gennem årene har jeg tegnet nogle af de steder, der beskrives. En del af disse tegninger er benyttet som illustrationer til bogens ture. Hver enkelt tur indledes med et kortudsnit, som viser det område, der vedrører turen.

Praktiske bemærkninger

Ruterne for de enkelte ture er så vidt muligt lagt således, at man undgår længere strækninger ad stærkt trafikerede eller mindre interessante veje. Samtlige ture begynder og slutter samme sted, da de fleste sandsynligvis ankommer til udgangspunktet i bil. Derfor vil der for alle turenes vedkommende være en parkeringsplads her. For dem, der ikke er bilkørende, vil udgangspunktet for langt de fleste ture kunne nås med bus eller tog.

Der er ikke tilstrebt nogen topografisk sammenhæng i rækkefølgen af ture, men man kan naturligvis kombinere flere ture, hvis man ønsker at forlænge udflugten, ligesom de fleste ture kan afkortes, hvis det foretrækkes. Er man ikke afhængig af en parkeret bil, har man endda mulighed for at afslutte turene hvor der er bedre adgang til bus eller tog.

De enkelte tures varighed er beregnet til at kunne gennemføres på mellem én og halvanden time, altså normalt en strækning på 6 til 9 kilometer.

For hver vandring er der, som nævnt, gengivet et kortudsnit, hvor ruten tydeligt er markeret. De enkelte kort er på grund af pladsforholdene gengivet så store som muligt – enkelte steder derfor vendt på højkant. Kortene har ikke samme målestok, men en beregning af vejlængden kan foretages idet afstanden mellem to »netstreger« er 500 m. Nord er opefter i læseretningen. Som supplement til kortmaterialet anbefales bl.a. Skov- og Naturstyrelsens små foldere, *Vandringer i Statsskovene*. En fortegnelse over aktuelle foldere findes bag i bogen. De fås bl.a. på biblioteker og turistkontorer og museer. Desuden vil en kortbog over Storkøbenhavn muligvis være til nytte.

Sommeren 2001
Jan Møller

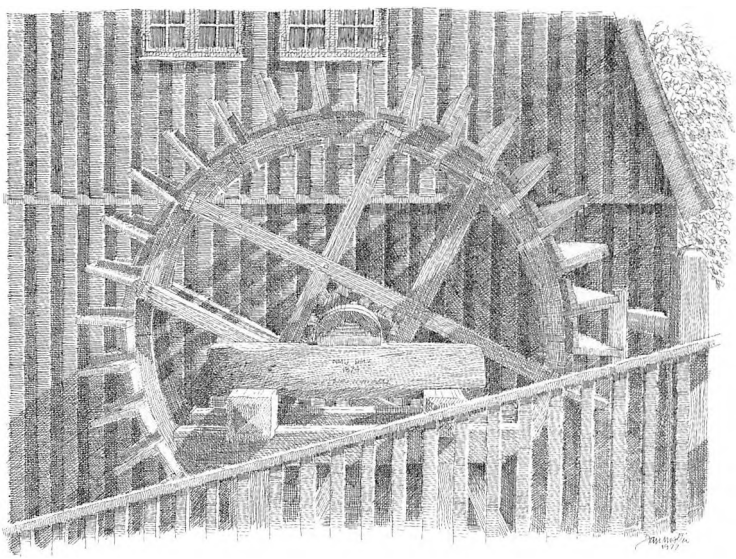

Vandhjulet på Lyngby Nordre Mølle. Det virker som en kæmpemæssig skulptur, når det drejer rundt om sin svære aksel. Et billede på den kraft, der er udtænkt og udviklet gennem århundreder ved menneskelig snilde. Møllen er omtalt side 19.

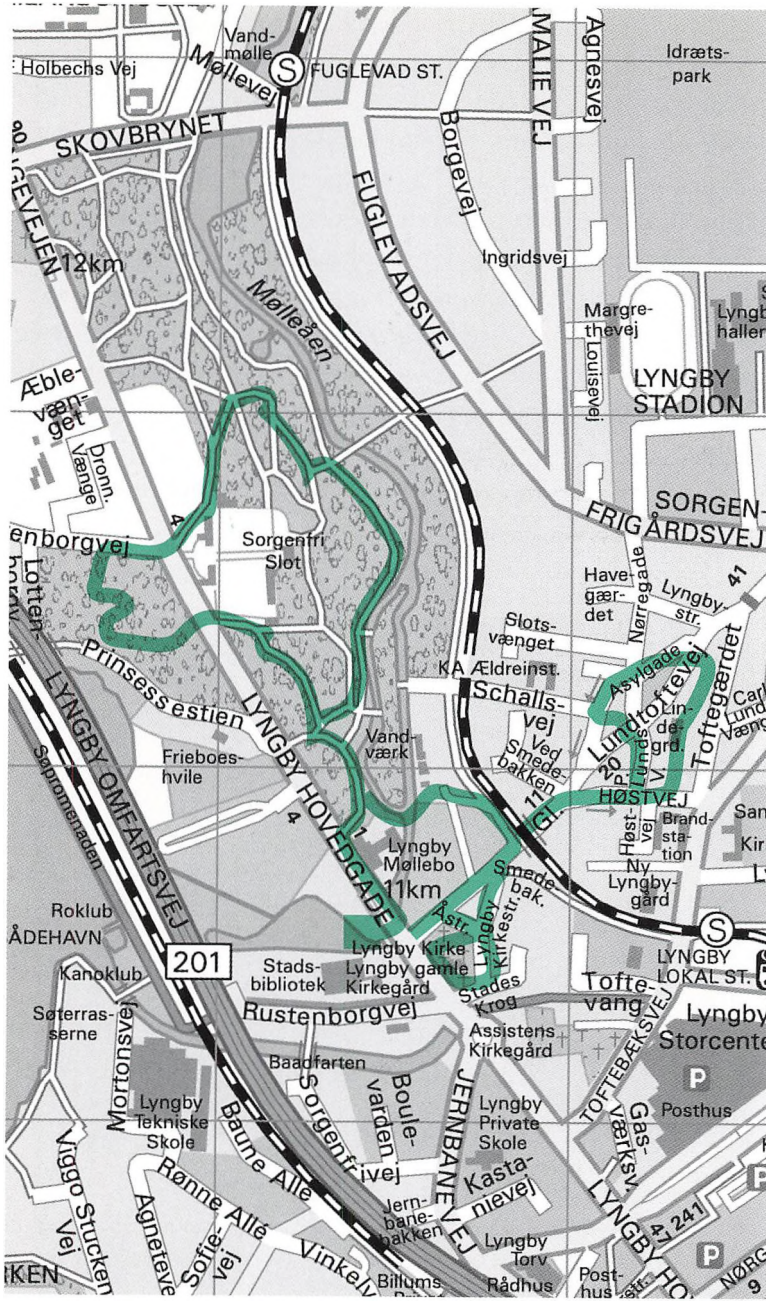
Vand-
mølle
Møllevej
FUGLEVAD ST.
Holbechs Vej
SKOVBRYNET
FUGLEVADSVEJ
Borgevej
MALIEVEJ
Agnesvej
Idræts-
park
Ingridsvej
Margre-
thevej
Louisevej
LYNGBY
STADION
Møllebæen
Æble-
vænget
Dromn.
Vænge
SORGEN-
FRIGÅRDSVEJ
Sorgenfri
Slot
Have-
gær-
det
Nørregade
Lyngby-
str.
41
Slots-
vænget
KA Ældreinst.
Schalls-
vej
Asylgade
Lundtoftevej
Toftegærdet
Lin-
de-
gård
Ved
Smede-
bakken
Prinsessestien
LYNGBY HOVEDGADE
LYNGBY OMFARTSVEJ
Vand-
værk
Frieboes-
hvile
Søpromenaden
HØSTVEJ
Høst-
vej
Brand-
sta-
tion
Ny
Lyngby-
gård
Lyngby
Møllebo
11km
Smede-
bak.
Roklub
ÅDEHAVN
201
Lyngby Kirke
Lyngby gamle
Kirkegård
Stads-
bibliotek
Kanoklub
Søterras-
serne
Rustenborgvej
Stades
Krog
LYNGBY
LOKAL ST.
Tofte-
vang
Lyngby
Storcente
Assistens
Kirkegård
Baadfarten
Mortonsvej
Lyngby
Tekniske
Skole
Sorgenfrivej
Boule-
varden
JERNBANEVEJ
Lyngby
Private
Skole
TOFTEBÆKSVEJ
Posthus
Gas-
værksv.
Baune Allé
Rønne Allé
Kasta-
nievej
Jern-
bane-
bakken
Lyngby
Torv
Rådhus
Post-
hus
Viggo Stucken
Vej
Agneteve
Sofie-
Vinkelv
Billums
241
LYNGBY HO
NØRG
9

Slot, kirke og landsby (1)

Omkring Sorgenfri, Lyngby Kirke og Bondebyen

Denne tur er ikke særlig lang, målt i kilometer, men der er så meget at se på og fortælle om, at den bliver nok så fyldig.

Turen starter på Lyngby Hovedgade over for byens ældste kro, det senere Hotel Lyngby – nu institutionen *Møllebo*. Umiddelbart syd for nr. 12 er der en parkeringsplads, som støder op til et åbent grønt område ud mod Lyngby Mølledam.

Gå over gaden og op ad en lille stentrappe ind i *Sorgenfri Slotshave*. På toppen af bakken ses et lille stråtækt bindingsværkshus. Det kaldes *Schweizerhytten* og er et lysthus eller tehus, som det også kaldes, under Sorgenfri. Det er opført omkring 1800 med Sorgenfris daværende ejer, *arveprins Frederik*, som bygherre, og efter tegning af maleren og arkitekten *Nicolai Abildgaard*. Fortsæt ad den sti, der løber parallelt med Kongevejen. Undervejs er der udsigt tværs over vejen til et højdedrag, afgrænset af en vældig støttemur ud mod Kongevejen. Oppe på bakken ses en anden lille hytte. Det er endnu et tehus, *Norske Hus*, opført 1808, ligeledes med Abildgaard som arkitekt. Men bygherren var arveprinsens ældste søn, prins Christian Frederik – den senere Christian 8. – som havde arvet Sorgenfri efter faderens død i 1805.

Det er nok ulejligheden værd at se nærmere på Norske Hus. Kryds Kongevejen lidt længere mod nord og find en sti, der fører op i den lille skov, der kaldes *Norske Skov*. På afstand ser huset alt andet end norsk ud med sit skifertækte pyramidetag med ovenlys. Men det norske bjælkehus gemmer sig under det vældige, udragende tag.

Norske Skov har endnu en »herlighed«. Den ligger lidt længere nordvest og er en kuplet bronzealderhøj, som kaldes *Dansebakken*. Såvel den som de to omtalte lysthuse indgik efter datidens mode i den engelsk-kinesiske, også kaldt den romantiske havestil, som i slutningen af 1700-tallet vandt indpas og afløste den franskprægede, geometrisk opbyggede barokhave.

Området ved Dansebakken, ikke langt fra det gamle traktørsted *Lottenborg*, blev tidligt et yndet udflugtsmål. Maleren *Jens Juel* brugte Dansebakken som motiv på et af sine fineste landskabsbilleder, præget af medleven og humor.

SORGENFRI SLOT

Så er det vist på tide at komme tættere på Sorgenfri Slot. Ved Kongevejen ud for slottets opkørsel var der oprindeligt en stor rundkreds af lindetræer. Desværre er der kun få tilbage; de står på vejens østside. Herfra er der udsigt mod vest gennem en allé af århundredgamle lindetræer, men ejendommeligt nok ingen vejbane, endsige sti, mellem træerne. Sammen med den omtalte rundkreds og den lindeallé, som flankerer opkørslen mod slottet, skulle alleen give et elegant panorama mellem Sorgenfri Slot og Lyngby Sø.

Og så omsider – ganske kortfattet – lidt om Sorgenfri Slots historie nu, hvor vi står ved foden af slottets opkørsel.

Den første lystgård på stedet blev bygget i 1690 af en embedsmand ved navn *Michael Vibe*, men han solgte den kort efter til *Ulrik Frederik Gyldenløve*, en søn af Frederik 3. og hans veninde Margrethe Pape. Gyldenløve lod bygningen udvide og anlagde en pragtfuld barokhave ned mod Mølleåen. Senere overgik Sorgenfri til kronen, og Christian 6. fik bl.a. opført de to store bygninger, Kavalerbygningen og Staldbygningen, neden for slottet med Laurids Thurah som arkitekt. Nu skulle Sorgenfri nemlig være bolig for kronprinsen, den senere Frederik 5. Han blev imidlertid uventet tidligt konge, og ejendommen blev efter forskellige omskiftelser overladt kongens yngste søn, arveprins Frederik.

Sorgenfri Slot set fra Kongevejen. Opkørslen er flankeret af århundredegamle lindetræer. Bag gitteret ses til højre Kavalerbygningen; til venstre anes gavlen af Staldbygningen. Selve slottet ligger fornemt tilbagetrukket for enden af alleen.

Siden gik slottet over på private hænder, for atter at blive erhvervet af arveprinsen i 1789.

Som nævnt blev det den senere Christian 8., der overtog Sorgenfri, og hans enke, dronning *Caroline Amalie,* benyttede slottet hver sommer indtil sin død i 1881.

Sorgenfri er statsejendom og blev senest ombygget, da det i 1898 blev stillet til rådighed for den nygifte prins Christian – den senere *Christian 10.* – og hans hustru, *Alexandrine.* Ved den lejlighed blev en del af slotshaven indhegnet og dermed afspærret fra offentligheden.

Efter kong Christians død i 1947 flyttede sønnen, den senere *arveprins Knud* og hans hustru *Caroline-Mathilde* ind i hovedbygningen. I skrivende stund står slottet ubenyttet, mens der er

boliger og kontorer i kavaler- og staldbygningen samt i en sidefløj syd for hovedbygningen, kaldt *Damebygningen*.

Desværre er der ikke adgang uden særlig tilladelse hverken til bygningerne eller til den private del af slotshaven, men vi kan gå ad en sti, der løber fra indkørslen mod nordøst, først langs den tidligere køkkenhave, derefter ind i skovområdet frem til et højdedrag, hvor der findes en grotte. Ligesom de to omtalte tehuse var grotten sammen med slyngede kanaler, broer, kinesiske pavilloner og sprudlende kilder led i datidens romantiske haver.

Herfra går turen sydpå – ud til og langs med Mølleåen. Omtrent 500 m længere fremme har man udsigt til et lillebitte stråtækt hus på den anden – den østlige – side af åen. Den idyllisk beliggende bygning blev opført omkring 1800 af komponisten, dirigenten og violinisten *Claus Schall* i tilslutning til hans landsted i Lyngby. Fruen i huset fandt, at der blev spillet lidt rigeligt musik på landstedet, derfor opførte Schall *Musikhuset* helt nede ved åen. Her kunne han spille i fred med sine musikalske venner.

Lidt syd for Musikhuset ses en gulkalket længe, *Dronningens Vaskeri*, opkaldt efter dronning Caroline Amalie, som lod tøjet fra den kongelige husholdning vaske her. Fortsæt sydpå langs åbredden frem til en bro, gå over og følg *Vandværksvej* ud til *Gl. Lundtoftevej*. Vejen krydses og vi går ind i *Lyngby Kirkestræde*.

Lyngby Kirke

Efter at have passeret den gamle præstegård på venstre hånd skal vi op og besøge *Lyngby Kirke*. En brolagt kørebane fører i en stejl bue op til kirkens indgang i tårnet. Begynd med en tur rundt om kirkebygningen. Den ældste kirke på stedet har formentlig været en trækirke. Den nuværende var oprindelig en mindre stenkirke fra o. 1100. En del af den oprindelige mur, opført af rå marksten, ses bedst på skibets sydside, tæt ved det tilbyggede kapel. Her kan man også se, at murens hjørner har været udført med kvadre af kridtsten fra Stevns.

Det er lidt af et særsyn, at tårnet er opført på skibets nordfa-

Den ældste bygning i Lyngby er den middelalderlige Lyngby Kirke. Tegningen viser kirken set fra øst hen over en parkeringsplads, som ligger for enden af gaden Stades Krog. Yderst til højre ses kirkens sognegård, opført 1984.

cade og ikke, som ved de fleste andre landsbykirker, i forlængelse af skibet mod vest. Men som man kan se, blev kirken opført på toppen af en forholdsvis stejl bakke, så det ville ikke have været konstruktivt forsvarligt at bygge tårnet mod vest.

Går man ind i kirken, bliver man straks slået af den utrolige rigdom af kalkmalerier i samtlige fem hvælvingsfag. Det er naturligvis især bibelshistorien fra Adam og Eva i Paradisets Have til Kristi Himmelfart, som tolkes i malerierne, der er fra o. 1500. Altertavlen er fra Christian 4.s tid. Maleriet i midten er dog fra 1829, udført af C.W. Eckersberg.

En tur rundt mellem kirkegårdens gravsteder er som et besøg hos henfarne lyngbyslægter. Rundt om ser man forskellige former for gravsten og støbejernsgitre. Finansmanden C.F. Tietgen og hans hustru er blandt de mange mere eller mindre kendte borgere, der har fundet deres sidste hvilested på den gamle kirkegård.

Det findes nordligst, tæt ved skråningen ned mod Gl. Lundtoftevej. Inden vi stiger ned i gadeniveau igen, lønner det sig at se udsigten fra den højtliggende kirkegård.

Lige overfor, på den modsatte side af Lyngby Hovedgade, ses Lyngby Stadsbibliotek. Nærmest ligger en smuk, klassisk bygning. Den hedder *Gramlille*, opkaldt således af en af de tidligere ejere, som flyttede til Lyngby fra Gram Hovedgård i Sønderjylland. I dag er bygningen Musik- og Kunstbibliotek, nu bygget sammen med den moderne biblioteksbygning fra 1960erne.

Lyngby Bondeby

Når besøget i og omkring kirken er slut, går vi ud til Gl. Lundtoftevej og fortsætter op ad den, under Nærumbanens bro. Lidt efter deler vejen sig. Vi drejer til højre ad *Høstvej* og er nu midt i den del af Kongens Lyngby, hvor bønderne havde deres landsby gennem århundreder.

Når man kender den traditionelle landsbystruktur med gårdene i kreds omkring bebyggelsens centrum, er der ikke meget at genkende i Lyngby Bondeby. En del af gårdene blev udflyttet allerede i 1700-tallet, hvorefter landsteder for velhavende københavnere blev opført på de ledigblevne grunde. På Høstvejs sydside lå der oprindelig tre gårde på række. Den første – nuværende nr. 4 – blev til landstedet Vilhelminelyst. Den næste, Toftebækgård, blev revet ned og erstattet med en firelænget, lav boligbebyggelse. Den tredje, Lyngbygård, blev ombygget til brand- og redningsstation for Falck. Ud mod Høstvej, på hjørnet af Toftebæksvej, ser man dog gårdens gamle stuehus med veranda og en lille forhave. Vi vender om og går lidt tilbage.

På Høstvej og ned langs *Peter Lunds Vej* ses en gruppe gamle skolebygninger, bl.a. inspektørboligen i imiteret gotik ud mod Høstvej og gymnastikhuset ud mod Peter Lunds Vej. Her lå Lyngbys ældste skole, en såkaldt rytterskole, fra 1720erne. De nuværende bygninger, fra slutningen af 1800-tallet, er renoveret og ombygget til kontorer og boliger. Peter Lunds Vej munder ud i et

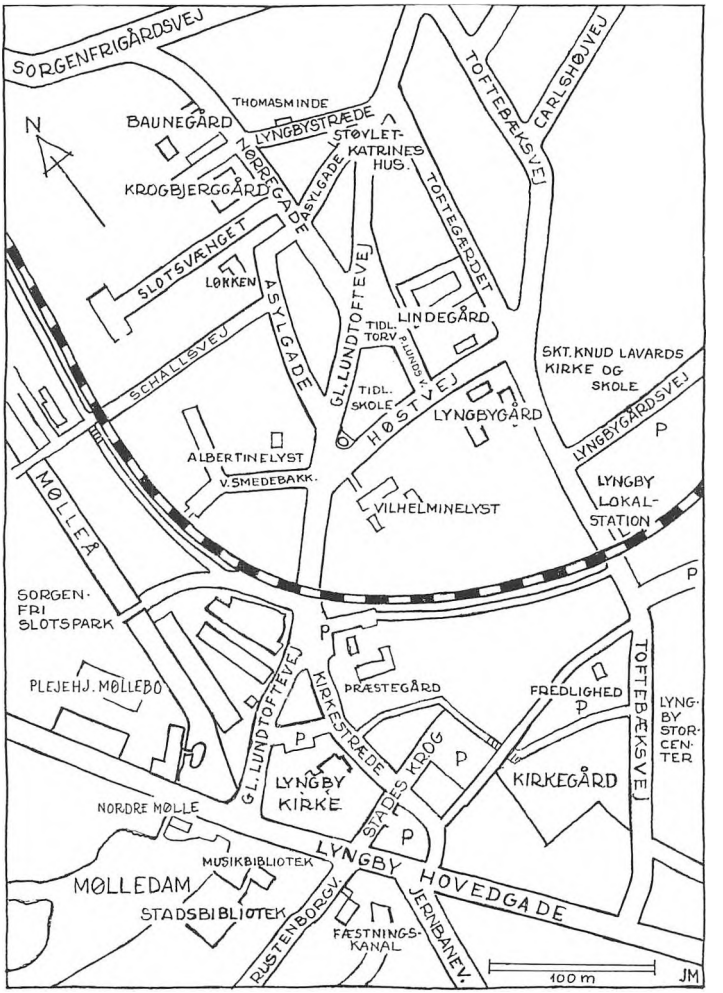

trekantet, åbent område; her lå i sin tid landsbyens gadekær. Til højre ses Bondebyens vel nok bedst bevarede gård, *Lindegården*.

På vej op ad Gl. Lundtoftevej lægger man især mærke til nr. 31, et stråtækt hus på hjørnet af Lyngbystræde. Det kaldes i folkemunde *Støvlet-Katrines Hus* efter en meget tvivlsom tradition. Da Christian 7. i 1760erne holdt orgier på Sorgenfri, installerede han sin veninde Katrine et sted i nærheden, måske i forgængeren til dette hus, for det er ikke mere end 200 år gammelt.

Dørparti fra Bondebyen i Lyngby. Bygningen kaldes »Støvlet-Katrines Hus" og findes Gl. Lundtoftevej 31.

Nu er der ikke flere »historier«. Vi tager en runde i den charmerende bydel, som i 1970erne blev »bevarende saneret«. Det var en langvarig og kostbar proces, men den reddede Bondebyen fra delvis udslettelse ved at selv de mest medtagne huse, som ellers skulle have været revet ned, blev totalrenoveret.

Husk at gå gennem Lyngbystræde, Nørregade og Asylgade for at se de hyggelige landsbymiljøer.

Så går turen tilbage til Lyngby Hovedgade. Her er der dog to bygninger, som vi skal lægge mærke til på hjemvejen. Skråt over for kirken ligger to vandmøller, *Søndre* og *Nordre Mølle*. Den søndre blev genopført i en noget særpræget stil efter den gamle mølles brand i 1902. Den fungerer stadig, dog ikke med Mølleåen som energikilde. Nordre Mølle blev i 1970erne genindrettet som en klassisk vandmølle med udvendigt vandhjul og indvendigt mølleværk – gangtøj, som det hedder – til kornformaling. Møllen benyttes som museumsmølle, hvor publikum kan se, hvordan en sådan mølle er konstrueret og fungerer.

Hvor der er en kirke, er der som regel også en kro, siges der. Her danner Kongens Lyngby ikke nogen undtagelse. Lige bortset fra at kroen, efter at have været ombygget til hotel, nu er indrettet til plejehjemmet *Møllebo*. Ældst er længen, der strækker sig langs Mølleåens bagstrøm på Lyngby Hovedgades østside. Den rummer i dag butikker og værksteder. Den gamle krobygning ud til hovedgaden består af to forskudte, sammenbyggede bygninger. Det viser, at den nordligste fløj oprindelig var rejsestald med en stor port i sydgavlen, så man fra landevejen kunne svinge ind gennem porten med sin ekvipage; et forhold, der ses endnu tydeligere på mange andre danske landevejskroer.

Ganske få minutter senere er vi tilbage ved udgangspunktet.

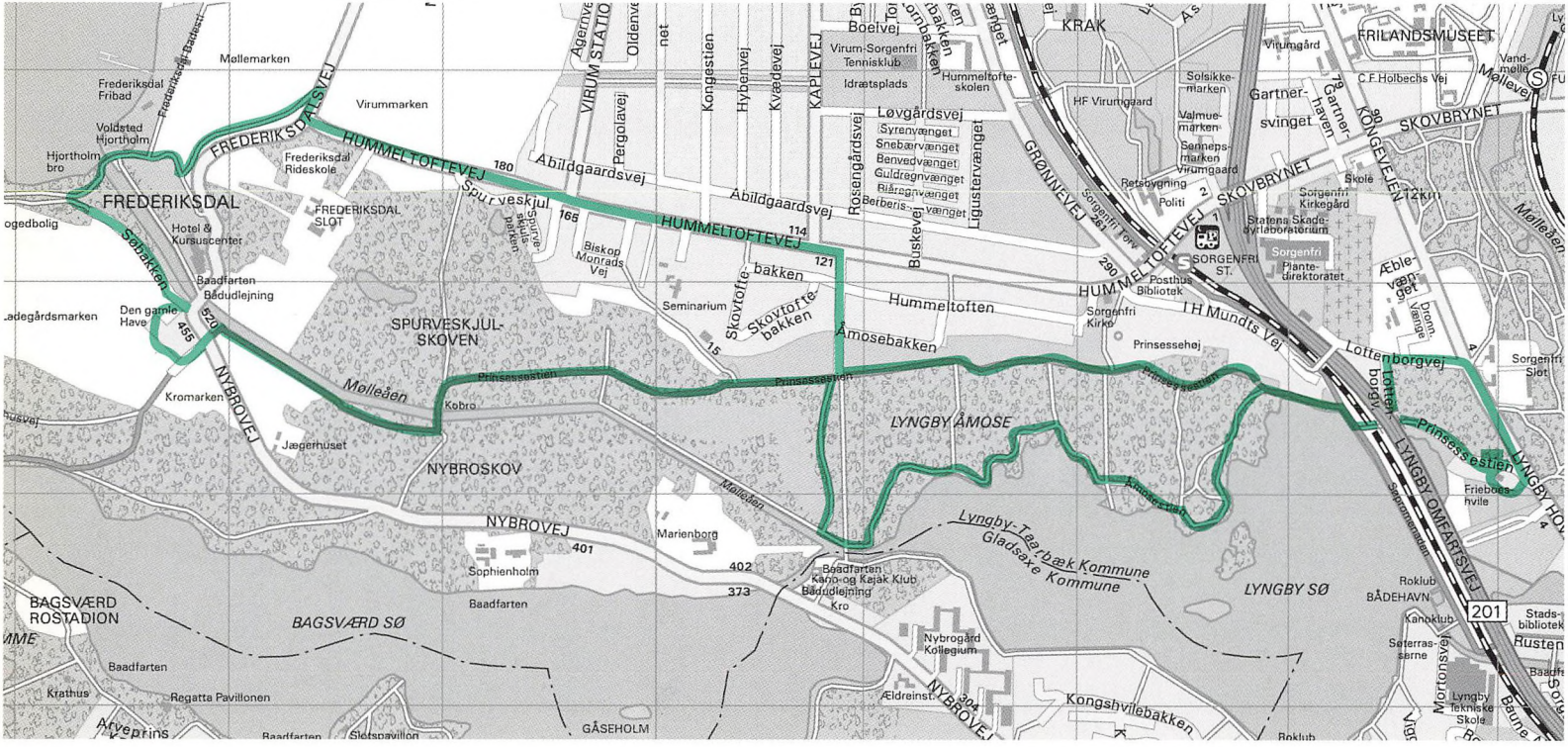
FREDERIKSDAL
FREDERIKSDALSVEJ
HUMMELTOFTEVEJ
Spurveskjul
Søbakken
Baadfarten
Båduldejning
Den gamle Have
SPURVESKJUL-SKOVEN
NYBROVEJ
Kromarken
Møllemarken
Virummarken
Frederiksdal Fribad
Voldsted Hjortholm
Hjortholm bro
Frederiksdal Rideskole
FREDERIKSDAL SLOT
Hotel & Kursuscenter
Biskop Monrads Vej
Seminarium
Skovtoftebakken
Hummeltoften
Åmosebakken
Prinsessestien
Møllеåen
Kobro
Jægerhuset
NYBROSKOV
LYNGBY ÅMOSE
Marienborg
Sophienholm
Baadfarten
Kano- og Kajak Klub
Kro
Lyngby-Taarbæk Kommune
Gladsaxe Kommune
BAGSVÆRD ROSTADION
BAGSVÆRD SØ
Krathus
Regatta Pavillonen
Arveprins
GÅSEHOLM
Nybrogård Kollegium
Ældreinst.
Kongshvilebakken
LYNGBY SØ
Roklub BÅDEHAVN
Kanoklub
Søterrasserne
Lyngby Tekniske Skole
Mortensvej
Rusten
Stadsbibliotek
LYNGBY OMFARTSVEJ
201
Lottenborgvej
Sorgenfri Slot
Frieboes hvile
Sorgenfri Kirke
Sorgenfri Kirkegård
Sorgenfri Skole
Sorgenfri Tårn
SORGENFRI ST.
Posthus Bibliotek
Politi
Retsbygning
Statens Skadedyrlaboratorium
Plantedirektoratet
Ahlefeldtsmindevej
Ahlefeldtsmindevej
Ahlefeldtsmindevej

Prinsessestien (2)

Fra Lyngby til Frederiksdal

Turen ad *Prinsessestien* begynder skråt over for Sorgenfri Slotspark, hvor Lyngby Hovedgade mod nord afløses af Kongevejen. Lige hvor man drejer ned ad Prinsessestien ligger der en statelig, hvidmalet bygning, *Frieboeshvile*. Den ligner en herskabsvilla, men den elegante rokokostil er ægte nok, for huset er opført i midten af 1700-tallet. Bag hovedbygningen er der en lille parkeringsplads fælles med en planteskole. Inden vi går videre, skal jeg fortælle lidt om bygningens historie.

Huset er et fornemt eksempel på et traditionelt nordsjællandsk landsted fra 1700-tallet. Bygherren var en københavnsk borger, apoteker *August Günther*. Hans initialer, AG, ses på pladen over havedøren ud mod Prinsessestien. Landstedet blev senere overtaget af den velhavende skibsreder og storkøbmand *Andreas Bodenhoff*, og gik efter hans død i 1794 i arv til datteren *Gertrud Cathrine*. Året efter blev hun gift med en ung ritmester, den senere general *Caspar Conrad Frieboe*, og dermed fik ejendommen sit nuværende navn.

Lyngby-Taarbæk kommune købte Frieboeshvile i 1952. Senere blev ejendommen restaureret grundigt og møbleret efter datidens skik. Hovedbygningen benyttes til skiftende udstillinger og lejlighedsvise kammerkoncerter. Sidebygningen til venstre for porten benyttes af Byhistorisk Samling for Lyngby-Taarbæk kommune. Gå bare en runde om huset og gerne – hvis der er åbent – ind i hovedbygningen.

I haven bag Frieboeshvile findes en gravhøj med et imposant

støbejernsmonument. Her hviler den gamle general med en del af sin familie. Den oprindelige park, der lå idyllisk ud til Lyngby Sø, er beskåret, dels af Nordbanens dæmning, dels af Omfartsvejen med dens rastløse trafiksus. En planteskole benytter i dag en del af området.

Nok om det. Vi må se at komme i gang med turen, så fortsæt ad Prinsessestien. Og dog. Ikke mange skridt længere henne ligger nogle bygninger. Det vestligste er et stråtækt hus, som kaldes *Fuglsang*; også det var landsted for en københavnsk familie i 1800-tallet. I årene efter 1825 havde digteren *Christian Winther* stilling som huslærer for familiens børn og flyttede med til landstedet i Lyngby om sommeren. Christian Winther forelskede sig i husets purunge datter *Alvilde*, og det var i den periode, han skrev sit kendte digt »Flyv, Fugl, flyv ...«

Længere henne kommer vi forbi den lille rest af Lyngby Sø, der – som nævnt – er blevet afsnøret. Stien løber gennem en tunnel under Omfartsvejen, og efter et lille stykke mellem vej- og banelegemer, endnu en tunnel, denne gang under jernbanen, og så står vi på *Søpromenaden* ved bredden af Lyngby Sø.

Her drejer vi til højre og finder fortsættelsen af Prinsessestien, der nu løber mod vest ind i *Lyngby Åmose*. Herfra fortsætter Prinsessestien godt halvanden kilometer med Åmosen på venstre side. Lyngby Åmose er en fredet naturpark på o. 45 hektar. Den er gennemvævet med stier, dels mellem Prinsessestien og Lyngby Sø, dels i et snoet forløb langs søbredden. For biologer er Åmosen et herligt studieområde. Her vokser næsten 300 forskellige plantearter, der trives mellem birke- og nåletræer, el og røn sammen med et rigt dyreliv fra de helt små insekter op til råvildt.

Prinsessestien fører først forbi et såkaldt fattigkær. Her vokser bl.a. tørvemos, kæruld, tranebær og mosebølle. I forsommeren er området helt hvidt af uldtotter fra kærulden; i eftersommeren kaster hedelyngen et rødt skær over fattigkæret.

Efter et stikryds møder vi et prægtigt egetræ midt på Prinsessestien, som ærbødigt viger uden om den gamle kæmpe på o. 800 år. Vegetationen omkring egen er holdt nede for at sikre lys nok

»Spurveskjul" set fra vejen af samme navn. Oprindelig var der lindetræer i hvert af havens fire hjørner. Træet i forgrunden står i havens sydvestlige hjørne.

til træets trivsel. Den kaldes *Klopstocks Eg* efter en tysk digter, F.G. Klopstock, der opholdt sig i Lyngby i midten af 1700-tallet. Senere kom hele området til at høre under ejendommen *Hummeltofte*, som i midten af 1800-tallet tilhørte politikeren og prælaten, biskop *D.G. Monrad*, så egetræet kunne i lige så høj grad kaldes *Monrads Eg*.

På den følgende strækning fremtræder Prinsessestien som en slags terrasse med en skrænt opad på nordsiden mod *Spurveskjulsskoven*, og en faldende skrænt på sydsiden mod Åmosen. Lidt efter står vi ved et kildemonument med en kanneleret søjlestump og selve kildegrotten; *Louisekilde*. Monumentet blev rejst i 1791 af grevinde *Hedvig Schulin*, enke efter Frederiksdals anden besidder, grev *Frederik Ludvig Schulin*, som døde i 1781 kun 34 år gammel. Hun havde forinden fået sin søster Louise til at bo på

Frederiksdal, og det ønskede hun at sætte et minde over. Historien kan man læse, hvis man går om bag monumentet. Her fortæller teksten:

I Aaret 1775 flyttede
CHRISTIANA LOVISE WARNSTEDT
hid at boe med mig paa Fredericsdal
I taknemmelig Erindring heraf og
for at pryde denne Kilde som i samme
Aar blev opdaget er dette Mindes-Mærke
i Aaret 1791 opretted
af hendes Syster
H. Schulin

På den side, der vender mod Prinsessestien, er indhugget et vers i datidens følelsesladede stil; i en digterisk form, der kaldes »kilde-aleksandrinere«. På grund af ælde er teksten vanskelig at tyde, så her er den:

O DU MIN GLÆDES OG MIN SORGS DEELTAGERINDE
SOM LOED MIG I DIT SKIØD EN ANDEN MODER FINDE
EI BLOT VED FØDSELS BAAND MEN MEER VED VENSKAB MIN
DIT RAAD DIT MOD DIN TRØST VEILEDDE MINE TRIN
MIN SØSTER HIMLEN MIG DIT VENSKAB VILLE SKIENKE
LOVISE BLEV MIN DEEL OG JEG BLEV MINDRE ENKE
TIL VIDNE DERFOR STAAER ET SKIØNSOMT HJERTS GIELD
TILLIGEMED DIT NAVN PAA DETTE KILDEVÆLD

Strofen skyldes den norske biskop og digter *Johan Nordahl Brun.* Desværre er kildemonumentet i ret dårlig stand. Dog kan man på enkelte sten i gesimsen over kildegrotten skimte nogle indhuggede initialer og årstal – eksempler på datidens graffiti. Begge søstre blev efter deres død bisat i en høj i Spurveskjulsskoven ikke ret langt fra kilden. Frederiksdals historie vender vi tilbage til.

Længere henne er vi ude af Åmosen, og her drejer Prinsesse-

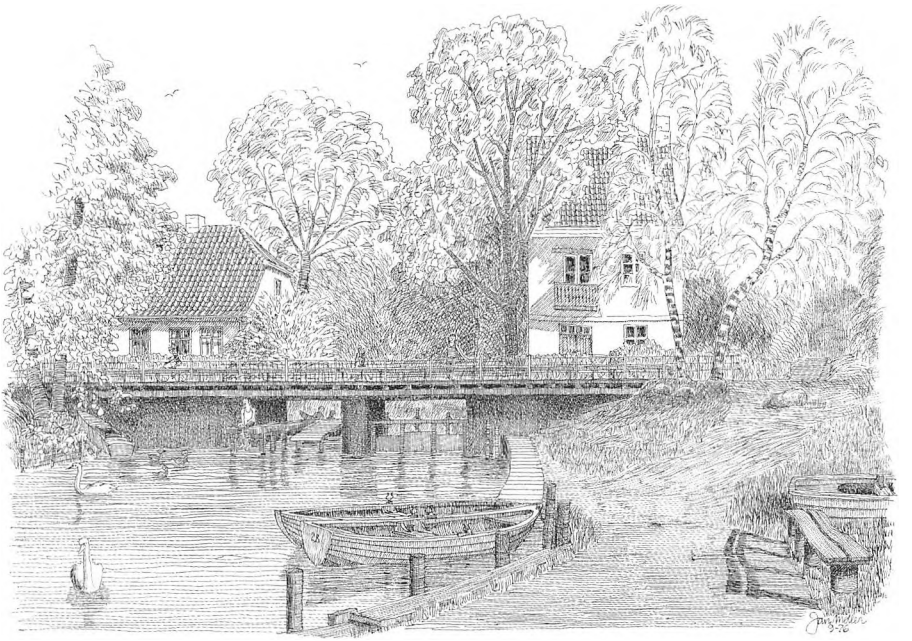

Frederiksdal sluse. I baggrunden ses Møllehuset til venstre og Strømhuset til højre.

stien ned mod Mølleåen, som på denne strækning hedder *Fæstningskanalen*; et navn vi vender tilbage til lidt senere. Her går der en bro, som af uforklarlige årsager kaldes *Kobroen*, over på den anden side af kanalen. Efter broen drejer stien til højre langs den sydlige bred med udsigt til Frederiksdal Slots park. Stien fører mellem to rækker træer og har fået det særprægede navn *Ridderalleen* – ligeledes af ukendt årsag.

FREDERIKSDAL

Prinsessestien drejer op og munder ud på Nybrovej, tæt ved Frederiksdal Sluse. Gå tværs over Nybrovej og fortsæt et stykke op ad *Kulhusvej*. Her drejer en vej til højre ind på et område, som kaldes *Den Gamle Have*. Men kig først tilbage mod Nybrovej og se det prægtige Frederiksdal højt til vejrs oppe på bakken. Er det

en solrig eftermiddag spiller solen i de mange vinduer i slottets havefacade.

I *Den Gamle Have*, hvor der er et lille traktørsted med borde og bænke, er den sydlige del udlagt som græsplæne. Her begyndte Frederiksdals historie. I midten af 1600-tallet var Hjortholm gods ejet af rentemester *Henrik Müller*, som bl.a. havde kobberværksted heroppe. I 1668 besluttede kongen – det var dengang *Frederik 3.* – at overtage godset og omdanne det til et kongeligt landsted. Det skulle opkaldes efter majestæten og hedde *Frederiksdal*. Hans dronning, *Sophie Amalie,* havde kort forinden indrettet *sit* landsted længere mod nord, på Næsset i Furesøen og kaldt det *Dronninggaard*. Hvad der blev af det, kan vi tage hen og se nærmere på under en af de andre ture i det grønne område.

Men tilbage til Frederiksdal. Kongen havde vidtgående planer med sit nye landsted. Møllen skulle erstattes med en stor lystgård, og Mølleåen udvides til en kanal med forbindelser til et netværk af damme og kaskader som led i et storslået parkanlæg. Selve lystgården skulle bygges tværs over kanalen, omtrent hvor slusen findes i nutiden. Herfra skulle parken skråne opad på begge sider, afsluttet mod sydvest af en kuplet høj, et udsigtspunkt, hvortil en sneglegang førte op. Under det intetsigende navn *Jægerbakken* eksisterer højen stadig, endda med svage rester af sneglegangen. Den ses i skovbrynet sydvest for Nybrovej. Hvor langt man nåede med projektets virkeliggørelse vides ikke med bestemthed. Frederik 3. døde nemlig i 1670, før arbejdet var gennemført.

Christian 5. overtog Frederiksdal, men overlod stedet til sin dronning, *Charlotte Amalie*. Hun skrinlagde omgående de ambitiøse planer og omdannede med stor forretningsmæssig indsigt Frederiksdal til et givtigt gods med mølledrift, industri, landbrug, kvægavl, skovbrug og fiskeri. Alt blev forpagtet ud og omsat i flydende indtægter.

I 1970erne blev der foretaget omfattende udgravninger i området. Henrik Müllers domicil blev nemlig overtaget og ombygget til dronningens lysthus under betegnelsen *Det Lange Hus på Bakken*. Dette ældste Frederiksdal er for længst nedrevet, men

»Frieboeshviles" havefacade set fra Kongevejen. I forgrunden, langs stakittet, løber Prinsessestien. Omtalt side 21.

under udgravningen dukkede der en række stensatte kælderrum frem i dagens lys. Herved fik man dokumenteret husets omrids, og i jordfylden blev der fundet et betydeligt antal brugsgenstande af porcelæn, fajance, lertøj, jern og metal – alt sammen udsmid fra 1700-tallet. Kældrene blev tilkastet, men deres placering i terrænet er i dag markeret med rækker af nedlagte brosten i den omtalte plæne.

Det kongelige sommerhus Frederiksdal kom først ud af kronens eje, da Christian 6. i 1744 mente, at hans højtbetroede statsminister, *Johan Sigismund Schulin,* fortjente en sommerresidens og gav ham landstedet på livstid. Det gamle hus var imidlertid efterhånden så brøstfældigt, at Schulin foretrak at opføre en helt ny bygning. I de følgende år lod han arkitekten Nicolai Eigtved opføre det nuværende Frederiksdal Slot øverst på bakken nord for Mølleåen. Landstedet gik derefter i arv ned gennem slægten Schulin; fra 1966 på 7. generation. Frederiksdal er altså i privat eje.

På skråningen ned mod Mølleåen anlagde Schulin en fornem barokhave; det var derfor den oprindelige have syd for åen blev kaldt Den Gamle Have. Men vi skal videre. En trappe fører fra haven ned til kanalen tæt ved *Frederiksdal Sluse*. Her lå indtil slutningen af 1800-tallet en vandmølle. De to gulkalkede bygninger på hver sin side af kanalen er den sidste rest af den seneste mølle. Selve mølleværket lå i en midterbygning, men den blev revet ned i 1880erne, efter at krigsbestyrelsen havde erhvervet Frederiksdal Mølle. Der blev anlagt et stemmeværk af beton, og dermed blev slusen nøglen til et vældigt oversvømmelsesanlæg, som skulle være et led i Københavns dengang nye befæstning. Den bugtede å mellem Frederiksdal og Lyngby Sø blev omlagt til den nuværende fæstningskanal. I tilfælde af en fjendtlig fremtrængen fra nord mod hovedstaden skulle slusen åbnes – eventuelt sprænges i luften – således at Furesøens vandmasser kunne strømme ud i kanalen, derfra gennem Lyngby Sø, under Lyngby, videre gennem endnu en kanal frem til Ermelunden for at slutte som et stort bassin, hvor galopbanen i Klampenborg findes i vore dage. Man regnede med, at vandområdet ville sinke en fjendtlig invasion. Men det blev aldrig afprøvet.

Frederiksdal Sluse er et livligt sted om sommeren. Her har den gamle institution *Baadfarten* anløbspladser, såvel mod Lyngby som mod Furesøen. Og bådudlejningen har travlt. På begge sider af slusen ligger robåde og kanoer klar til skovgæsterne.

Turen fortsætter på den anden side af Nybrovej langs Mølleåen ad stien *Søbakken* – faktisk den sidste ende af Prinsessestien – frem til Furesøen. En bro fører over åens indløb til voldstedet *Hjortholm*. Her lå i middelalderen en stor borg, som tilhørte roskildebispen, faktisk et administrationscenter for Nordsjælland. Men i 1535, under Grevens Fejde, blev borgen indtaget og ødelagt, og i dag er der ingen synlige spor over jorden af det store bygningsværk. En granitsten med indtegning af grundplanen er nedlagt i borgtomtens grønsvær.

Vi skal nu finde den sti, som langs Frederiksdalsvej fører stejlt opad mod øst. Øverst oppe deler kørevejen sig; vi skal til højre ad

På Strømhusets gavl ud mod slusen er der i nyere tid opsat en stenplade fra 1670erne, da dronning Charlotte Amalie ejede Frederiksdal. Bogstaverne C A ses i midten med en krone over. Muligvis har pladen oprindeligt siddet på Strandmøllen, som dengang også tilhørte Charlotte Amalie.

Hummeltoftevej. Men prøv først at se tilbage. Netop herfra er der en storslået udsigt over Furesøen og de omgivende skove. Og herfra kan man opleve pragtfulde solnedgange.

Et stykke hen ad Hummeltoftevej passerer vi indkørslen til Frederiksdal Slot, som ses for enden af opkørselsvejen. Lidt længere henne søger en smal vej til højre – et lille smut parallelt med Hummeltoftevej. Det er den sidste rest af den oprindelige Frederiksdalsvej, der strakte sig fra Sorgenfri til Frederiksdal. Vejen hedder *Spurveskjul* efter landstedet *Spurveskjulshu*set, som igen har *sit* navn efter *skoven* Spurveskjul. Selve huset er en toetagers stråtækt bygning, der ses på venstre hånd. Den østlige, lave del af hovedbygningen og den længe, som vender gavlen mod vejen, stammer begge fra midten af 1700-tallet. Selve hovedbygningen på to etager blev opført kort efter 1805, hvor maleren og arkitekten *Nico-*

lai Abildgaard købte ejendommen og ombyggede den, som den ser ud endnu i vore dage.

Abildgaard var en af guldaldertidens kunstnere. Som 24-årig – i 1767 – vandt han Kunstakademiets store guldmedalje. Fem år senere rejste han til Rom, hvor han, som så mange andre danske kunstnere, modtog en dybtgående påvirkning. Efter hjemkomsten blev han professor ved Kunstakademiet. Abildgaard var en meget alsidig kunstner. Ud over at male tegnede han møbler og virkede som arkitekt. Et af hans mest kendte værker er Frihedsstøtten – og så er han altså mester for det dejlige landsted, vi netop nu står og ser på.

Trods sin modne alder – Abildgaard var 60 år dengang – var han nygift, da han byggede Spurveskjulshuset, og han nåede kun at opholde sig fem somre herude. På muren over altandøren ses en rund plade med Abildgaards portræt i relief. Huset er i dag i privat eje.

Over for Spurveskjulshuset, på den modsatte side af den gamle, krumme vejstump, ligger et lille stråtækt hus. Det fortælles, at netop dette sted inspirerede *H.C. Andersen* til at skrive digtet *Hist hvor Veien slaaer en Bugt* ... – men mange andre små huse ved bugtede veje i det ganske land gør samme krav gældende. Så hvad skal man tro?

I sine ældre dage – i 1850erne – lejede Christian Winther sig ind for sommeren i Spurveskjulshuset. Under ture ad Prinsessestien eller langs Furesøens bred har han nok i tankerne søgt tilbage til den tid, hvor han sværmede for den yndige unge Alvilde og med hende i tankerne havde skrevet sit bekendte digt:

Flyv, Fugl! flyv over Furesøens Vove
Nu kommer Natten saa sort,
Alt ligge Sol bag de dæmrende Skove,
Dagen den lister sig bort;
Skynd dig nu hjem til din fjedrede Mage,
Til de guulnæbbede Smaa;
Men naar i Morgen du kommer tilbage,
Siig mig saa alt, hvad du saae!

Nutidens trafik kunne ikke nøjes med den gamle, smalle Frederiksdalsvej. I 1933 blev vejen fra Sorgenfri gjort bredere, og ud for Spurveskjulshuset blev den pietetsløst ført tværs gennem landstedets have – endda på en vejdæmning.

Fortsæt ad Hummeltoftevej og drej ned ad vejen *Åmosebakken* på højre hånd. Hvor vejen svinger til venstre, fortsætter en sti ned ad bakken mod Åmosen, krydser Prinsessestien – og dermed vort eget spor – og løber videre gennem mosen frem til Fæstningskanalen. Her fører en bro, *Hvide Bro*, over vandet, men den må vente til en anden gang. Drej i stedet til venstre og følg den smukt beliggende sti langs hele den nordlige bred af Lyngby Sø.

Turen er ved at være slut – vi når atter frem til Prinsessestien. Men umiddelbart efter tunnelen under Omfartsvejen drejer vi til venstre og følger en sti stejlt opad forbi to små stråtækte huse med pyntelige forhaver, *Lottenborghusene.* Stien fører ud til det gamle traktørsted *Lottenborg.* Fortsæt ad Lottenborgvej til Kongevejen over for Sorgenfri Slot – som vi ser nærmere på under en anden tur – drej til højre, og lidt efter er vi tilbage ved udgangspunktet for denne tur.

Til allersidst: Hvilken prinsesse er Prinsessestien egentlig opkaldt efter? Der er forskellige muligheder. Mest sandsynligt er det imidlertid, at den har fået navn efter prinsesse *Charlotte*, der som barn og ung tilbragte somrene på Sorgenfri Slot sammen med sin far, arveprins Frederik og sine søskende, prins Christian Frederik – den senere Christian 8. – prinsesse Juliane og prins Ferdinand. Det er muligvis også prinsesse Charlotte, der har lagt navn til Lottenborg. Men det er gætteværk, for ingen skriftlige kilder besvarer spørgsmålet. Prinsesse Charlotte blev i 1810 gift med landgreven af Hessen og mor til bl.a. den senere dronning Louise. Sammen med sin ægtefælle, Christian 9., blev Louise stammoder til den glücksborgske kongeslægt og dermed dronning Margrethes tip-oldemor.

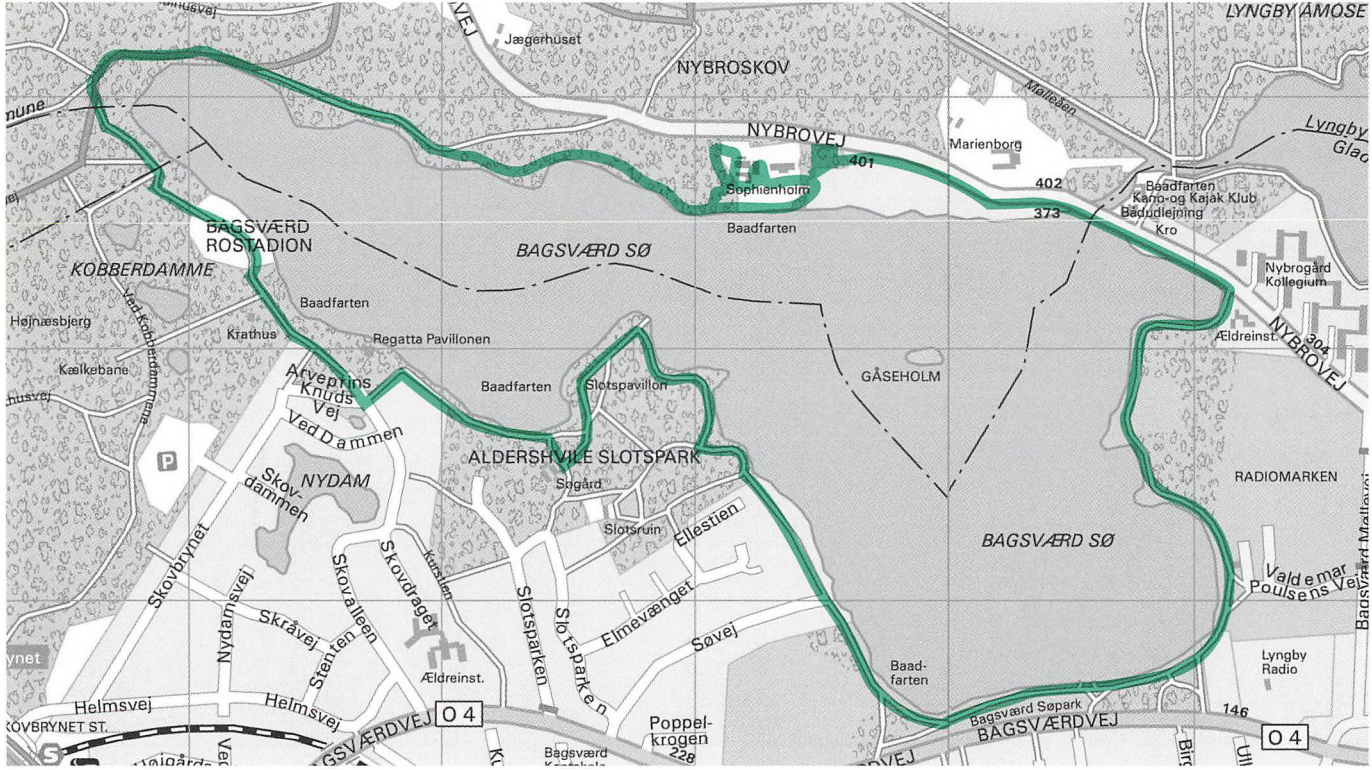
LYNGBY AMOSE
NYBROSKOV
Jægerhuset
NYBROVEJ
401
402
373
Marienborg
Sophienholm
Baadfarten
Baadfarten Kano-og Kajak Klub
Bådudlejning
Kro
BAGSVÆRD ROSTADION
BAGSVÆRD SØ
KOBBERDAMME
Baadfarten
Nybrogård Kollegium
Højnæsbjerg
Krathus
Regatta Pavillonen
Ældreinst.
304
NYBROVEJ
Kælkebane
Arveprins Knuds Vej
Baadfarten
Slotspavillon
GÅSEHOLM
Ved Dammen
ALDERSHVILE SLOTSPARK
RADIOMARKEN
Slotsruin
Ellestien
NYDAM
Skovdammen
Skovbrynet
Skovalleen
Skovdraget
Kastien
Slotsparken
Elmevænget
Søvej
BAGSVÆRD SØ
Valdemar Poulsens Vej
Nydamsvej
Skråvej
Stenten
Ældreinst.
Lyngby Radio
Helmsvej
Helmsvej
BAGSVÆRDVEJ
O4
Poppel-krogen
228
Bagsværd Søpark
146
BAGSVÆRDVEJ
O4

Landstederne ved Nybro (3)

Omkring Bagsværd Sø

Da Frederik 3. i 1668 havde overtaget Hjortholm Gods og omdøbt det til *Frederiksdal*, lod han anlægge en vej fra hovedstaden over Vangede med retning mod Furesøen. Vejen blev ført over en bro, hvor Bagsværd Sø og Lyngby Sø mødtes, så vejen fik navnet *Nybrovej*.

Der hørte et stort tilliggende til Frederiksdal, og i løbet af 1700-tallet blev et bredt bælte langs Bagsværd Søs nordside udstykket til landsteder; et område, som fik betegnelsen »Ny Frederiksdal«.

Sophienholm

Det vestligste af disse landsteder er *Sophienholm*, Nybrovej 401, og her begynder vores tur rundt om Bagsværd Sø. Der er parkeringsmuligheder både inden for og uden for Sophienholms park, og der er god busforbindelse til stedet. Men inden vi begiver os på vandring, må vi høre lidt nærmere om stedets lange og interessante historie.

Den begynder faktisk ovre på den anden side af Bagsværd Sø. Her findes ruinen af landstedet *Aldershvile*, som vi kommer forbi senere på turen. Her boede nemlig bygherren til det ældste Sophienholm, direktør i generalpostamtet *Johan Theodor Holm*. Han havde købt grunden på nordsiden af Bagsværd Sø af grev Schulin på Frederiksdal og i 1768 opført et landsted her. Han kaldte ste-

det Sophienholm efter sin hustru, Sophie Magdalene. En snes år senere opførte han yderligere Aldershvile.

I 1790 solgte Holm, som i mellemtiden var adlet med tilføjelsen »de Holmskjold«, Sophienholm til den hovedrige storkøbmand *Constantin Brun*. Det var under den såkaldte »florissante« eller blomstrende handelsperiode i sidste halvdel af 1700-tallet, hvor det hørte sig til at have et landsted, når man var med i kredsen af datidens velhavende finansfolk.

Kort efter 1800 lod Brun det nuværende Sophienholm opføre, delvis ved en viderebygning af det eksisterende landsted. Han valgte en af tidens førende arkitekter til opgaven, franskmanden *Joseph-Jacques Ramée*, kendt herhjemme bl.a. fra landstedet Øregaard i Hellerup.

Sophienholms senere historie er uløseligt forbundet med Bruns hustru, *Friederike Brun*. Det var hende, digterinden og den excentriske livskunstner, der havde tilskyndet sin mand til at købe Sophienholm og til at lade Ramée ombygge og udvide bygningerne. Der blev også anlagt en allé af lindetræer, som blev opkaldt efter kurstedet Pyrmont, og der blev opført en norsk hytte, et stort drivhus og anlagt en kildegrotte.

Nu kunne digterinden ret trives! I de lune sommeraftener blev der arrangeret italienske havefester med illumination, og Friederike omgav sig med et hof af tidens skønånder blandt det bedste selskab, med prins *Christian Frederik* – den senere Christian 8. – og hans gemalinde, prinsesse *Caroline Amalie,* i spidsen. I hjemmet kom blandt andre tillige *Jens Baggesen*, *Adam Oehlenschläger, Johan Ludvig Heiberg, C.E.F. Weyse* og *Kamma Rahbek*.

I 1882 købte *Carl Aller* – »Familie-Journalen«s stifter – Sophienholm som landsted for hele familien og de efterfølgende generationer, indtil Lyngby-Taarbæk kommune i 1963 overtog ejendommen. Den store hovedbygning var på det tidspunkt ret medtaget af tidens tand, og et omfattende renoveringsarbejde var derfor påkrævet, inden bygningen og den store park kunne åbnes for offentligheden i midten af 1967.

Sophienholms hovedbygning set fra parken, der skråner ned mod Bagsværd Sø. I den vestlige sidefløj, hvor der nu er cafeteria, boede digteren Jens Baggesen, når han var på besøg hos Friederike Brun.

En rundtur i Sophienholmparken

Gennem porten ud mod Nybrovej kommer man først forbi den lille portnerbolig med pyramidetag af glaseret tegl. Der er gotiske indslag i buen over døren og i dekorationen under tagudhænget.

På højen ved nedkørslen står en obelisk, som på de tre sider bærer portrætmedaljoner af henholdsvis Friederike, Constantin og af datteren Ida Brun. Nedkørslen slutter på pladsen nord for hovedbygningen, hvortil der er adgang fra stentrappen ud for midterfløjen. I den vestlige sidefløj er der indrettet et cafeteria, og fra terrassen på den modsatte side er der udsigt over parken og Bagsværd Sø. I hovedbygningen har der været afholdt skiftende kunstudstillinger i årenes løb, og i parken er der om sommeren koncerter og underholdning for børn og voksne.

Hvor nedkørslen slutter, ligger den tidligere staldbygning.

Førstesalen er nu indrettet til receptioner, møder og lignende formål. I vognportens sydlige ende blev der opsat det såkaldte »Cobra-loft«, hentet fra en nedrevet hytte ved Bregnerød, hvor en gruppe kunstnere opholdt sig i 1940erne. I forlængelse af staldbygningen ligger et stort væksthus med bl.a. tropiske vækster, og for enden af huset er der opført en lille pavillon med taget udformet som en paraply. Herfra fører en sti vestpå forbi et andet drivhusanlæg. Til højre op ad skråningen ses den gamle gartnerbolig fra det ældste Sophienholms tid.

Tæt ved har vi et kig gennem den tidligere omtalte »Pyrmonter-allé«, bestående af såkaldte »kandelaberlinde« på grund af forgreningernes særlige udseende. Alleen slutter mod vest med en lille rundkreds af træer. I et af dem ses – med noget besvær – navnet IDA indskåret i barken. Traditionen beretter, at det var den unge Johan Ludvig Heiberg, der gav sin forelskelse i husets unge datter, Ida Brun, udtryk på denne måde.

Vi går tilbage til plænen neden for hovedbygningen. Her finder vi »Caroline Amalies Kilde«, endnu en af de mange »herligheder« fra det oprindelige haveanlæg. Lidt længere nede ad skråningen finder vi en vandgrotte. Den er udført som en muret naturstenshvælving, hvor vand siver ned ad bagvæggen ud i grottens bund.

Der findes også en højtliggende sti parallelt med Pyrmonteralleen og Nybrovej. Går vi derop kan vi finde et stråtækt ishus. Her kunne man opbevare isblokke, udhugget om vinteren i Bagsværd Sø. Så havde man hele den følgende sommer is ved hånden til brug i husholdningen. Det er også heropppe vi finder et meget fint udført legehus fra familien Allers tid. Lidt længere henne er der en udsigtshøj med en rundkreds af lindetræer, »Lindehøj« kaldes stedet. Går man længere hen og derefter drejer ned i retning af søen, kommer man ind på nogle stejle, stensatte stier. De kaldes »Æselstierne«, fordi de i sin tid blev anlagt, for at Friederike Brun på æselryg kunne ride ture i det bakkede terræn og mindes sine rejser i Italiens bjergegne.

Vi kan nu gå ned til stien langs søbredden og fortsætte vestpå.

Sydvest for Sophienholms hovedbygning findes en imponerende allé, som løber et stykke mod vest. Træerne er såkaldte »kandelaber-linde« fordi hovedgrenene udgår vandret fra stammerne inden de vokser lodret i vejret. Den kaldes »Pyrmonteralléen« til minde om det tyske kursted Pyrmont i Niedersachsen, hvor Friederike badede i det mineralholdige kildevand.

Længere henne ser man en snoet trappe i hvid beton på et sted, hvor stien er udvidet med en stensat halvkreds. Trappen er led i et kunstværk, som kaldes »Eremitagen og Bjergbestigersken«. Kunstværket, som er fra 1993, er skabt af billedhuggeren *Hein Heinsen* og fører fra søbredden op til det plateau, hvor Constantin Brun i sin tid lod opføre en ægte norsk bjælkehytte. Den indgår nu i kunstværket. »Linien« er et bælte af vedbend i græsplænen fra hytten op mod drivhuset. Den er anlagt af landskabsarkitekten *Torben Schønherr*.

VIDERE RUNDT OM BAGSVÆRD SØ

De øvrige landsteder i »Ny Frederiksdal« gemmer vi, indtil vi ved turens slutning nærmer os Sophienholm igen. Vi går gennem en åbning i Sophienholmparkens vestlige hegn ind i *Nybro Skov*, som er en dal af *Frederiksdal Storskov*. Det første stykke vej langs Bagsværd Sø er blot en trampesti, krydset af trærødder, så vi må gå forsigtigt. Længere henne bliver stien mere fodvenlig og deler sig i en øvre og en nedre sti.

Ved søens vestlige ende følger stien fortsat bredden rundt, og snart er vi henne ved det store rostadion med tilskuerrækker op ad skrænten. Stien fortsætter forbi Bagsværd Roklub og gennem et villaområde, inden vi når frem til *Aldershvileparken*. Det var her den tidligere omtalte Theodor Holm i 1780erne opførte sit landsted »Aldershvile« efter tegninger af den franske arkitekt *J.B. Guione*. En sti fører frem til det område, hvor hovedbygningen lå, men der er kun en malerisk ruin tilbage af det fornemme landsted. Aldershvile havde mange ejere efter Holms tid; den sidste var rigsgrevinde *Angelica Sponneck*, også kaldt »Grevinden af Bagsværd«. Hun havde haft den dramatiske skæbne, at hun fra at være et fattigt barn fra Nørrebro senere blev en hovedrig grevinde. Men en skønne dag i 1909 brændte slottet og er aldrig blevet genopført. Tilbage står kun de fire ydermure med tomme vindueåbninger. En manende kulisse i en kommunal park.

Vi finder tilbage til søbredden og kommer lidt efter til en grålmalet træbygning med terrasse ud mod søen. Det er »Aldershvile Slotspavillon«, oprindelig opført som et sommerhus, men i dag restaurant. Stien fortsætter langs søbredden, og hvor den runder sig ligger en lille jollehavn. Herfra er der en god udsigt til Sophienholm og de øvrige landsteder i »Ny Frederiksdal«.

Endnu en gang løber stien gennem en villabebyggelse, inden den bøjer om og fortsætter parallelt med den stærkt trafikerede Bagsværdvej. Derefter svinger stien mod nord og munder til sidst ud i Nybrovej ved plejehjemmet *Nybrogård* og *Nybrogård Kollegium* på den modsatte side af vejen.

DE ØVRIGE LANDSTEDER

Vi følger Nybrovej hen mod den tidligere omtalte Nybro. Herfra har vi udsigt til landstedet *Marienborg*, hvis hvide mure og sorte tag ses højt til vejrs på den anden side af broen, og som er et af de ældste landsteder i Ny Frederiksdal. Den navnkundige søhelt Olfert Fischers far købte i 1745 grunden af grev Schulin, kort efter at denne havde overtaget Frederiksdal. Sit nuværende udseende fik ejendommen dog først i 1760erne, efter at en af direktørerne for Asiatisk Kompagni, *Gijsbert Behagen*, havde overtaget den. Marienborgs seneste private ejer, højesteretssagfører *C.L. David*, testamenterede ejendommen til staten med den hensigt, at den skulle anvendes til sommerbolig for den til enhver tid siddende statsminister. Desuden afholdes der møder og konferencer i de rummelige lokaler, og statsministerens nytårstale i tv sendes herfra. Der er indkørsel fra Nybrovej 410, men der er ikke adgang for offentligheden til bygningerne og parken.

På venstre hånd, straks over broen, ligger en ejendom, adskilt fra Nybrovej af en lang, hvid mur, på en smal grund helt ud til søen. Her lå oprindeligt Frederiksdals første skovfogedhus som en slags »brovagt«. Den nuværende, stærkt ombyggede hovedbygning, stammer i sin kerne fra midten af 1700-tallet. En af de senere ejere kaldte stedet »Tusculum«; navnet på en italiensk by nær Frascati.

Ved siden af »Tusculum« ligger et mindre landsted, »Raffs Lyststed«, opkaldt efter en af de tidligere ejere, justitsråd Anthoni Raff. Lidt længere henne ad Nybrovej kommer vi forbi en indkørsel, hvor et skilt på en portpille fortæller, at ejendommens navn er »Søro«. Netop her svinger Nybrovej til højre, mens den private indkørsel synes at fortsætte Nybrovej lige ud. Fornemmelsen er ikke ubegrundet, for indkørselsvejen er nemlig en del af den gamle sydligt beliggende Nybrovej, som løb længere nede langs Bagsværd Sø. Det nuværende »Søro« er ikke så gammelt. Hovedbygningen blev opført af »mekanikus« *C.C. Burmeister*, grundlæggeren af Burmeister & Wain, i 1864-65.

Marienborgs facade mod haven, set fra øst. Det er blevet tradition, at statsministerens nytårstale i TV optages i et af værelserne i hovedbygningen. Til venstre ses gavlen af den fløj, som er indrettet til statsministerens sommerbolig.

Det sidste landsted i rækken før Sophienholm hedder »Christianelyst«. Bygningerne er opført af regimentskvartermester *C.L. Drewsen*, formentlig kort før 1800, og siden da har ejendommen haft mange ejere. Facaden mod vejen er trukket noget tilbage, så der opstår en gårdsplads mellem de to sidefløje – et herregårdsanlæg en miniature. Facaden er udformet i tidens klassicisme, og man kunne tænke sig, at arkitekten var stadsbygmester P. Meyn. Også Christianelyst har en mur ud mod Nybrovej. Den vestligste del af den er blankmur i gule sten. Hvis man ser grundigt

efter, vil man opdage, at der er myriader af navnetræk, indskrevet med blyant på de enkelte sten. Årstallene viser, at flere af disse »graffiti« er mere end hundrede år gamle.

Så er vi omsider fremme, hvor turen begyndte, ved Sophienholms indkørsel. Vi har været hele Bagsværd Sø rundt.

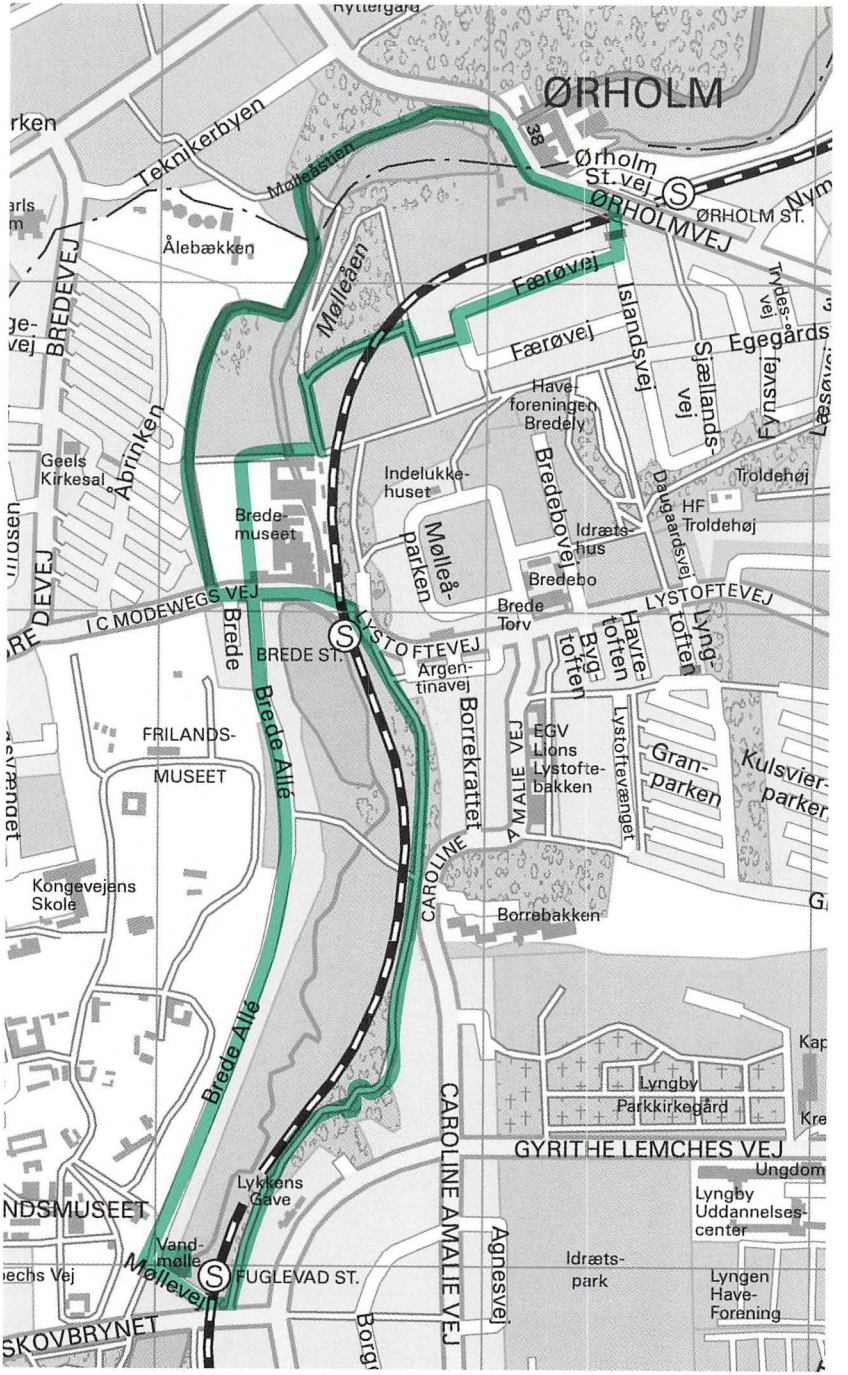
ØRHOLM
Ørholm St. vej
ØRHOLM ST.
ØRHOLMVEJ
Tekniker-byen
Mølleåstien
Ålebækken
BREDEVEJ
Mølleåen
Færøvej
Islandsvej
Sjællands-vej
Egegårds
Have-foreningen Bredely
Bredebovej
Indelukke-huset
Bredemuseet
Åbrinken
Geels Kirkesal
Mølleå-parken
Idræts-hus
Bredebo
Brede Torv
Troldehøj
HF Troldehøj
LYSTOFTEVEJ
I C MODEWEGS VEJ
BREDE ST.
Brede
Brede Allé
Argentinavej
Borrekrattet
AMALIE VEJ
EGV Lions Lystofte-bakken
Lystofte-vænget
Granparken
Kulsvier-parken
FRILANDS-MUSEET
Kongevejens Skole
CAROLINE
Borrebakken
Lyngby Parkkirkegård
GYRITHE LEMCHES VEJ
Lyngby Uddannelses-center
Lykkens Gave
Vand-mølle
Møllevej
FUGLEVAD ST.
Agnesvej
Idræts-park
Lyngen Have-Forening
SKOVBRYNET

Fra klædefabrik til museum (4)

Fuglevad, Brede og Ørholm

Andre steder i denne bog er *Mølleåen* omtalt. Det gælder således Frederiksdal – den første mølle på strømmen – de to møller i Lyngby samt Strandmøllen. I denne og næstfølgende tur besøger vi så de seks øvrige møllesteder langs Mølleåen.

Den nordlige del af Sorgenfri Slotspark støder op til vejen *Skovbrynet*, en stærkt trafikeret forbindelsesvej mellem det nordlige Lyngby og Kongevejen ved Sorgenfri. Vejen er ikke særlig gammel, men ud for *Fuglevad Mølle* kan man køre ind til *Møllevej*. Det er en stump af den oprindelige, tilsvarende vejforbindelse. En rest af den eksisterer stadigvæk inde på Frilandsmuseets område. Her kan man møde den fra Den Fynske Vandmølle op ad bakken til Fuglevad Vindmølle. Mens den førstnævnte er hentet fra Ellested på Fyn, har vindmøllen altid stået, hvor den står i dag. Her blev den i 1832 opført på bakkedraget vest for Fuglevad Vandmølle for at supplere den ofte alt for sparsomme vandkraft.

Ved siden af vandmøllens røde bygning er der en lille parkeringsplads, og her begynder turen.

Fuglevad Mølle

Den nuværende møllebygning er opført i 1874 i en tid, hvor turbinen afløste de udvendige, sindigt knirkende vandhjul. Første gang, Fuglevad træder ind i historiens lys, er i 1492. Dengang var den kornmølle ligesom de fleste af de øvrige værker. I 1700-tallet var Fuglevad Mølle filialværk til kobber- og messingværket på

Brede. I dag er bygningen, som tilhører Nationalmuseet, indrettet til kursuslokaler og benyttes af Lyngby-Taarbæk kommune, som for øvrigt har vandrettighederne, som det kaldes.

På venstre hånd, bag Frilandsmuseets hegn, ses den netop omtalte fynske vandmølle. Den er genindrettet som en klassisk vanddrevet kornmølle. For at kunne levere vand til overfaldshjulet på gavlen, var det nødvendigt at anlægge en særlig, asfaltforet, kunstig mølledam, hvis vandflade ligger væsentligt højere end Mølleåens vandstand. Alligevel drives møllen af vand fra Mølleåen. Det pumpes nemlig op i dammen fra åen, hvorefter vandet løber tilbage til Mølleåen.

Møllevej drejer om hjørnet efter Fuglevad Mølle, og så er vi i *Brede Allé*, der løber langs Frilandsmuseets østlige hegn næsten helt op til Brede, så vi begiver os nu nordpå ad alleen. Herfra er der en storslået udsigt over en stor del af Mølleådalen, i hvis midte åen slynger sig mellem sivene.

Brede Værk

Omtrent midtvejs kommer vi forbi nogle bygninger på begge sider af alleen. Villaen på højre hånd blev opført i 1894 som fabriksskole for børnene fra Brede Klædefabrik. På venstre side af alleen blev der senere opført en bygning som en udvidelse af skolen, bl.a. med en gymnastiksal. Skolen er for længst nedlagt, og bygningerne anvendes til beboelse og andre formål. Nord for den gamle skolebygning ligger et lille stråtækt, rødkalket beboelseshus til to familier. Begge boliger er udstyret med hyggelige gammeldags glasverandaer ud mod alleen, som på denne strækning er kantet med gamle egetræer. Lidt længere henne nærmer vi os Brede Værk, der set herfra fremtræder som en hel lille by.

Brede Hovedbygning med de tilstødende fabrikslænger er nok det første, der falder i øjnene, især når middagssolen får de hvidmalede facader til at lyse. Men inden vi kommer så vidt, passerer vi på venstre hånd to dobbeltvillaer, de såkaldte »mesterboliger« fra 1905. Derefter går alleen ind i en »gade«, som fører mellem ar-

Vandmøllen i Fuglevad er ikke særlig gammel. Den blev opført i 1874 og var fra begyndelsen udstyret med en vandturbine, som dog ikke længere findes i bygningen. Tegningen viser en del af strømhusets nordfacade med Mølleåens gennemløb.

bejderboligerne »Den Lange Længe« til venstre og »Den Lille Længe« til højre. Den hvide bygning i baggrunden er »Lille Hovedbygning«, opført som en forlængelse mod vest af den egentlige hovedbygning, som vi fra hjørnet af J.C. Modewegs Vej kan beskue i al sin pragt og herlighed.

Den omtalte »Lille Længe« danner den vestlige side af en stor gårdsplads, hvor den indrammer hovedbygningen sammen pendanten »Mesterlængen« på den østlige side ud til mølledammen.

Nu er det vist på tide at fortælle lidt om Brede Værks lange og interessante historie. Allerede i middelalderen – fra slutningen af 1300-tallet – lå der en kornmølle her, men sikre oplysninger har vi først fra 1600-tallet, hvor Brede var krudtværk. Efter svenskekrigene blev Brede omdannet til kobberværk og senere også til messingværk. I 1831 blev Brede solgt til den københavnske dugmager *Johan Carl Modeweg*, der indrettede en klædefabrik i den vestlige halvdel af fabrikskomplekset. Kobberværket fortsatte i den resterende halvdel indtil 1855, hvorefter Modeweg overtog resten af Brede Værk, som derpå i sin helhed fortsatte som en af landets største klædefabrikker. I de følgende årtier udvidede fabrikken. Der blev opført nye fabriksbygninger mod nord omkring Mølleåen og i 1900-tallet kom betonbyggeri ind i billedet, som det fremgår af en del af bygningerne her.

Fabrikationen standsede i 1956, og tre år senere købte staten såvel fabrikskomplekset som de omliggende beboelseshuse og stillede det hele til rådighed for Nationalmuseet. Der blev indrettet kontorer, magasiner og konserveringsværksteder i de tidligere fabriksbygninger, og gennem en årrække blev der afholdt nogle meget besøgte sommerudstillinger, bygget over forskellige temaer. Men i skrivende stund er de fleste aktiviteter på »Brede Museum« stærkt neddæmpet.

Østligst i bygningskomplekset ligger »Brede Spisehus«, tæt ved Nærumbanens spor. Huset blev opført i 1891 under fabrikant *Edmund Daverkosen* som en nyttig institution for værkets arbejderfamilier, som her både kunne spise deres måltider eller få dem »ud af huset«. Spisehuset svarer stadig til sit navn og er i dag restaurant. Og det morsomme klunkeinteriør med søjler og glasloft er bevaret og istandsat.

Går vi nu tilbage mod vest langs de sammenhængende hvide bygninger, møder vi en selvstændig bygning, »Asylet« fra 1905. Her kunne værkets familier få passet småbørnene i arbejdstiden.

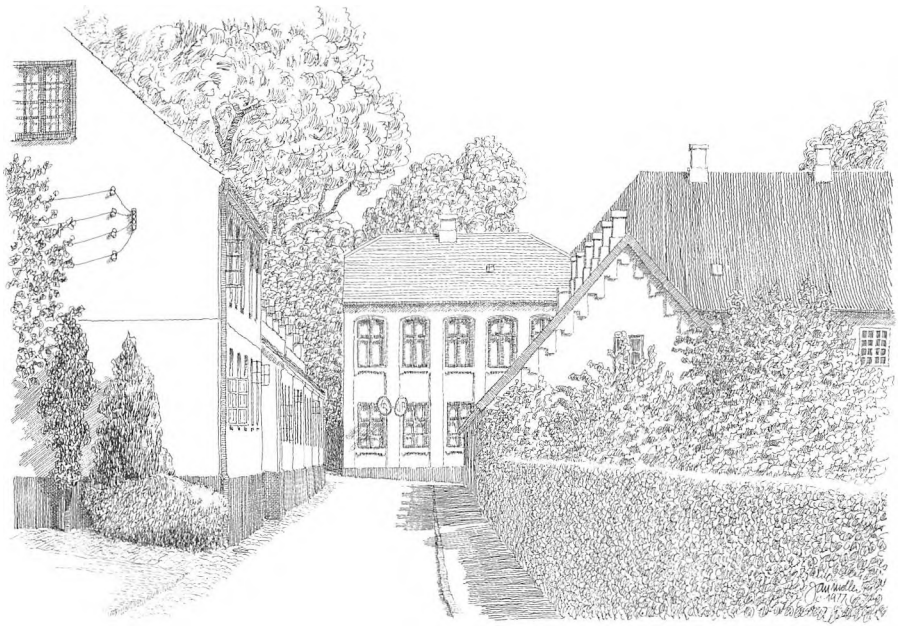

Fra Fuglevad fører Brede Allé frem til J.C. Modewegs Vej. Den sidste del af alleen løber mellem »Lange Længe«, til venstre, og »Lille Længe« til højre. Bygningen i baggrunden er »Lille Hovedbygning«; en udvidelse mod vest af Brede Hovedbygning, hvis høje tagrejsning ses til højre.

Huset er i dag en almindelig børnehave. Lige efter den går der en cykel- og gangsti ind til højre. Den løber mellem Bredes store park og bebyggelsen »Åbrinken«. Vi følger stien og er nu på vej til det næste møllested.

Ørholm Værk

Hvor stien, efter at have løbet langs Mølleåen et godt stykke vej, slår en bugt om mølledammen, har vi udsigt til nogle store, rødkalkede fabriksbygninger. De blev opført i 1886, mens Ørholm var papirfabrik. I øvrigt har Ørholm – lige som Brede – været kendt som en kornmølle fra 1300-tallets slutning. I tidens løb har der desuden været krudtværk, fra 1724 kobber- og jernindustri,

samt fra 1793 til 1921 papirfabrik. Senere blev Ørholm anvendt som madrasfabrik, indtil værket i 1977 blev overtaget af staten og – lige som Brede – overladt til Nationalmuseet, som har indrettet sig også her med kontorer og magasiner.

Ud til mølledammen, på den anden side af Ørholmvej, ses en hvid bygning med store trefags frontkviste og tag af sortglaserede sten. Det er værkets gamle direktørbolig, »Ørholm Hovedgård«, opført omkring 1750. Den smukke og velholdte bygning ligger som et venetiansk palads helt ud til dammen, endda med en dør fra kælderetagen ud til en stensat landingsbro.

Turen langs Mølleåen standser her for denne gang. Fortsættelsen mod Nymølle, Stampen og Raadvad hører hjemme i den følgende vandring. Men vi skal tilbage igen, hvor denne tur begyndte. Ved Mølleåen er der den fordel, at man kan lægge udturen på den ene side og hjemturen på den anden side af åen, så nu skal vi finde en vej langs den østre side. Desværre kan vi ikke gå gennem den privatejede Ørholm Hovedgårds park, der går ned til vandet bag hovedbygningen. Vi må et stykke østpå ad *Ørholmvej*, der føres på en bro op over Nærumbanen. Umiddelbart efter broen fører en trappe ned mod banelinien til *Islandsvej*, lige neden for trappen. Vi skal til højre ad *Færøvej* og efter første vejsving holde øje med en smal sti mellem to villaer. Ved en tværgående sti er der en overgang over banens spor, og så er vi i *Brede Indelukke*. Den charmerende lille skov støder mod øst op til Ørholm Hovedgårds enemærker, men langs hegnet kan vi komme helt ned til Mølleåens bred og følge stien sydpå langs vandet. Netop denne strækning, hvor gamle træer luder over åen, har inspireret kunstnere til at male de naturskønne partier.

Stien slutter på en lille plads, hvor kanofolket kan stige af og på, men selve åen forsvinder ind under den nordligste af de store bygninger fra klædefabrikkens tid. I museets nordvendte hegn er der en stor låge, der holdes åben i dagtimerne, og som giver adgang til hele komplekset. Den gamle klædefabrik kunne i sig selv nok være et studium værd, men lad os denne gang nøjes med at gå forbi fabriksbygningerne og gennem Bredes park. Nordligst

Fra østsiden af Brede Mølledam er der et morsomt kig gennem to porte. Først »Mesterlængens« port, dernæst porten i »Lille Længe« indtil udsynet stopper ved »Lange Længes« mur.

ligger gartneriet med et lille stråtækt hus i midten samt drivhus og jordkælder.

Midt i parken, op mod skrænten i vest med frugttræerne, står en farvestrålende kinesisk pavillon. Det vil sige, helt kinesisk er den nu ikke. Den er sandsynligvis tegnet af arkitekten *Andreas*

Kirkerup i 1780erne efter et kinesisk forlæg og beregnet som et led i den romantiske have, som storkøbmanden, etatsråd *Frédéric de Coninck* lod indrette på sit landsted *Næsseslottet*. Hvordan den er havnet i Bredes park, vender vi tilbage til på en af de følgende vandringer.

Mod syd slutter Brede park ved gavlen af »Lille Hovedbygning«, og så er vi tilbage på J.C. Modewegs Vej. Vi går til venstre, over broen ved slusen, forbi Porthuset med vagten, derefter Spisehuset og passagen over Nærumbanens spor. Straks herefter drejer vi til højre ad en sti langs banen. Stien bugter sig fra side til side, op og ned, for at følge det kuperede terræn langs banelinien og Mølleåen.

Midtvejs mod Fuglevad er der en bro over Mølleåen, den fører over til Brede Allé. Her gik vi imidlertid på udturen, så nu fortsætter vi blot ad stien indtil den løber ud i vejen Skovbrynet ved Fuglevad Station. Herfra kan vi se Fuglevad Mølle igen – og der er kun få skridt hen til udgangspunktet.

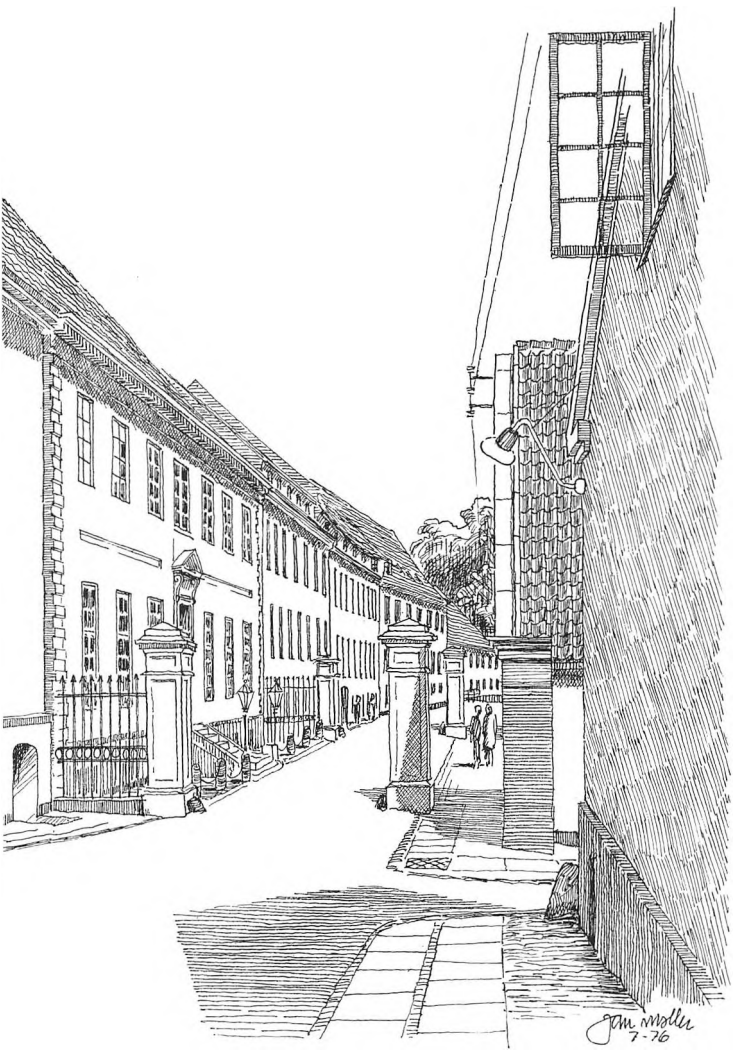

Udsigt mod øst gennem J.C. Modewegs Vej i Brede. Til venstre ses hovedbygningen fra 1795, markeret med fire portpiller. Efter hovedbygningen ligger de ældste fabriksbygninger fra første halvdel af 1800-tallet.

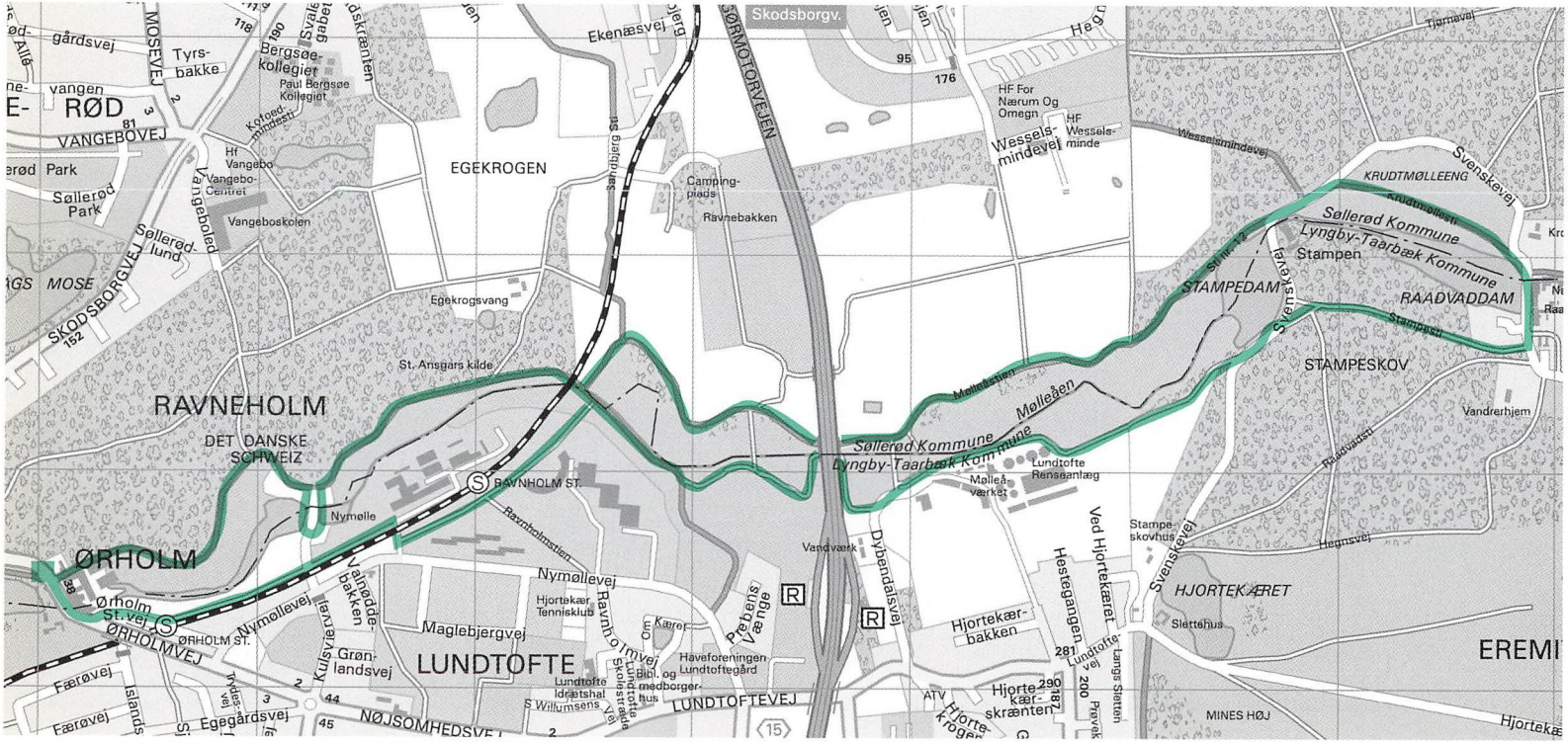

BYEN MIDT I SKOVEN (5)

Byen midt i skoven (5)

Nymølle, Stampen og Raadvad

Mølleåen bliver man ikke færdig med på én gang. I hvert fald ikke hvis man skal standse op og glæde sig over den dejlige natur og de kulturhistorisk interessante steder, man møder undervejs.

Vandringen i dag begynder ved *Ørholm*. Ud for mølledammen er der en parkeringsplads over for nogle bygninger, som i sin tid hørte til det nu forsvundne »Ørholm Hotel«, også kaldet »Det danske Schweiz«.

Prøv engang at betragte miljøet her, som det er i dag. Den ret brede Ørholmvej med relativ stærk trafik i begge retninger minder ikke om forholdene i gamle dage. I 1865 udkom en lille turvejleder, »Touristen i Nordsjælland«. Forfatteren *Fr. Algreen-Ussing* kaldte den en »Illustreret Veiviser paa Udflugter mellem Kjøbenhavn og Helsingør«. Med andre ord en forgænger til nærværende bog. Af indholdet fremgår, at det var Nordbanens åbning i 1864, som var anledningen til bogens udgivelse. Lad os høre, hvad forfatteren har at sige netop om Ørholm:

> Alt, hvad Øiet kan forlange af Skiønt er samlet her: Steile, skovdækkede Skrænter, udstrakte, frodige Enge, en livlig Aa med dens to evigt arbeidende Vandmøller (Ørholm og Nymølle), mørke, halvt norske Huulveie og dertil fra Bakketoppene en himmelviid Udsigt ...
>
> Forunderligt nok besøges Ørholm, uagtet denne Skjønhed, ikke af 10 af de 10.000 Mennesker, som om Søndagen drager til Dyrehaven eller Lyngby. Men måske netop der-

> for er Ørholm endnu saa idyllisk landlig, saa jomfruelig frisk, at man ikke let vil kunne finde et mere tiltalende Punkt ...

Sådan var det for 140 år siden, men der er sket meget siden da. Mon ikke et par tusind biler daglig suser ned gennem »huulveien« i dag? Vi skal i hvert fald se os godt for, når vi smutter over *Ørholmvej* på vej til *Nymølle*. En sti løber fra gavlen af den vestligste del af fabrikslængen mod nord ind i skoven *Ravneholm*. Derefter følger den Mølleåens forløb og deler sig i en øvre og nedre sti. Den øvre går stejlt opad, og her må vi erkende, at det ikke er uden grund, terrænet sammenlignes med de skovklædte bjerge i Schweiz, selv om vi må spejde forgæves efter sneklædte tinder i det fjerne.

De to stier løber sammen længere henne, og her møder vi en ældgammel hulvej med stejle skrænter på begge sider. Den kaldes »Oldtidshulvejen«, uden at man har belæg for dens alder. Den er et led i et vejforløb, som begyndte ved kulmilerne i de nordsjællandske skove. Herfra bragte kulsvierne deres trækul til København ad en rute, som delvis kan genkendes i det nuværende vejnet. Ikke langt herfra løber Attemosevej fra Gammel Holte sydpå, krydser Skodsborgvej, fortsætter under navnet Vangeboled, går ind i Ravneholm og ned gennem hulvejen. Ved det gamle vadested over åen, i gamle dage kaldt »Kulsviervad«, blev *Nymølle* anlagt i 1643, og herfra fortsatte vejen, som nu hedder *Kulsviervej* mod Lyngby og videre til København. Inden for hovedstadens volde, ikke langt fra Nørreport, standsede kulsvierne op og falbød deres varer fra vognene. Et minde herom er den dag i dag navnet *Kultorvet*.

NYMØLLE

Vi må tilbage til Nymølle. Lidt øst for hulvejen når vi frem til Kulsviervej. Straks på hjørnet ses en stråtækt beboelsesvilla med tilhørende staldbygning, og et mindre stråtækt hus på Kulsvier-

Den gamle hulvej ved Nymølle.

vejs modsatte side. Den førstnævnte bygning bærer navnet »Høj og Dal«, men faktisk var navnet »Høyersdal« efter en af de tidligere ejere. Det nuværende hus er fra 1851.

Det andet hus kaldes »Kuskehuset«, for her boede værkets kusk i papirfabrikkens tid. Selve fabrikslængen bærer årstallet 1643. Det henviser til det år, hvor Christian 4. gav bevilling til opførelsen af endnu en mølle på Strømmen, som Mølleåen også blev kaldt. Det niende og senest opførte værk blev derfor kaldt »Nymølle«. Værket har næsten altid været drevet som filial til

Ørholm. Fra 1643 til 1794 var her kobber- og jernindustri, og derefter – indtil 1921 – papirfabrikation.

Den nuværende lange fabrikslænge er opført i midten af 1800-tallet og tilhører i dag Nationalmuseet. Den er indvendig opdelt således, at lokaler syd for Mølleåen, der løber gennem bygningens midte, benyttes af Lyngby-Taarbæk kommune til beskæftigelsesprojekter, mens den nordlige del er udlejet til et arkitektfirma.

Et i sin tid meget omtalt rovmord fandt sted på Nymølle i 1837. Papirkusken Lars Pedersen blev myrdet en søndag nat i sit værelse på Nymølle. Mistanken blev snart efter rettet mod bl.a. en berygtet forbryder, Ole Pedersen, kendt som *Ole Kollerød*. Han blev arresteret nogen tid efter, tilstod ugerningen og blev henrettet i 1840.

Nord for Kuskehuset løber en sti langs foden af skrænten op mod Ravneholm med Mølleåen på den anden side, skilt fra stien af et moseagtigt område. Et gammelt stendige, som markerer skovskellet mod syd, løber langs stien, snart højt oppe, snart helt nede ved stien. De vældige skrænter, som nogle steder undervejs er gennemskåret af hulveje og slugter, giver vand til hele to kilder, der løber under vejen ud i Mølleåen. Den første kaldes »Skårekilde«, og lidt længere henne kommer vi til »Sankt Ansgars Kilde«. Her er endda et stensat udløb med jerntud. I begyndelsen af 1900-tallet havde en driftig mand en overgang indrettet en lille mineralvandsfabrik her for at udnytte kildevandet.

Længere henne når vi frem til Nærumbanens bro over Mølleåen. Her drejer vi til venstre ad den asfalterede gang- og cykelsti mod Nærum, og næsten umiddelbart efter til højre ad en sti, der følger det stigende terræn. Fra det højeste punkt på stien, hvor der for øvrigt er små rastepladser med ildsteder, er der en smuk udsigt over en stor strækning af Mølleådalen med selve åen midt i sivskoven og »Stampeskoven« i baggrunden.

Stien fører under Helsingørmotorvejens broer og videre gennem en skov, som hedder »Ridebroskoven« forbi nogle store, gamle egetræer. Længere henne falder stien brat ned mod den næste mølle på Strømmen, *Stampen*.

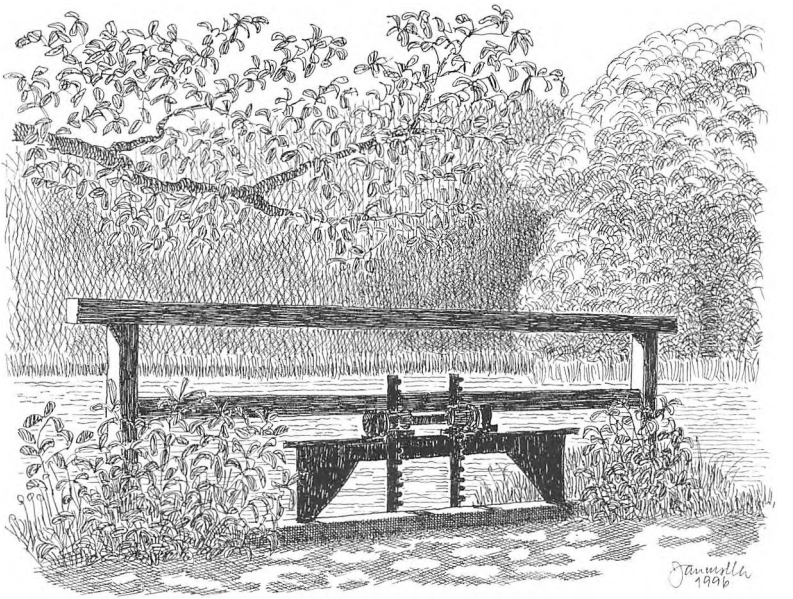

Stigbord ved Nymølle. Tandstængerne er fastgjort til en jernskodde, der kan hæves og sænkes til regulering af vandgennemstrømningen.

STAMPEN

Stien møder den asfalterede kørevej fra Hjortekær til Strandmøllen, som kaldes *Svenskevej*. Undervejs kommer vi forbi den mølle, der fra gammel tid kaldes *Stampen* og har sit navn efter sin funktion gennem mange år: at stampe eller valke det færdigvævede klæde. Det blev lagt i en kumme med en sæbeopløsning og deri bearbejdet af lodretstillede bjælker – stamperne – som skiftevis, ved rotationen af en stor knastaksel på vandhjulet, faldt ned på det gennemblødte klæde, for at det kunne filte og krympe maksimalt inden udvaskning og tørring. Dermed var tøjet klar til den videre forarbejdning, men det er en helt anden historie.

Valkeriet blev suppleret med en egentlig klædefabrikation, men virksomheden ophørte henimod slutningen af 1800-tallet. Bygningerne forfaldt mere og mere; en brand ødelagde en del af dem, som dog blev genopført, men den næste produktion i byg-

ningerne blev i 1928 igangsat af Strandmøllens ejer siden 1917, fabrikant *Christian Nielsen.* Han ville fremstille acetylén til brug ved autogénsvejsning, og det kunne passende foregå på Stampen. Statsskovvæsenet købte Stampen i 1939 og ville helst have produktionen nedlagt, men forskellige omstændigheder medførte, at den fortsatte indtil 1972, hvor gasfremstillingen blev flyttet til Holbæk. Så kunne alle de gamle bygninger fjernes, og på tomten genopførte Nationalmuseet et vanddrevet uldspinderi, som var overført fra Rebstrup i Nordjylland.

Den hvidkalkede bygning med spåntag indeholder uldspinderiets maskiner som er fuldt funktionsdygtige. Oprindeligt var det planen, at spinderiet skulle bruges i museumsøjemed for at vise publikum, hvorledes uld bliver til tråd. Men det blev ved tanken. Kun undtagelsesvis åbnes spinderiet, når man har en teknisk kyndig ved hånden, så vi må nøjes med at kigge ind gennem vinduerne til maskineriet.

RAADVAD

Vi skal besøge endnu et af Mølleåens værker denne gang, inden vi vender næsen hjemad. Fra Stampen kan vi følge den brede *Svenskevej* frem mod Raadvad, men lidt henne, efter kanobroen, løber en sti ind, som fører hen over mosen med det særprægede navn »Krudtmølleengen«. Stien mødes på ny med Svenskevej ud for *Raadvad Kro.*

Ankommet til *Raadvad* må man erkende, at man får indtrykket af en lille by midt i skoven. Den opstod omkring en hammermølle, som blev anlagt her i 1643. Vandkraften skulle drive både hamre og slibesten til brug ved fremstilling af håndvåben og landbrugsredskaber. I en næsten hundredårig periode, fra 1664 til 1758, var Raadvad krudtværk; det er derfor området nord for Mølleåen og dammen kaldes »Krudtmølleengen«.

Den videre historie er, at Frederik 5. i 1759 skænkede værket til sin kammertjener *Nicolai Jacob Jessen.* Desværre var Jessen ikke nær så kyndig som fabrikant, som man må formode, han havde

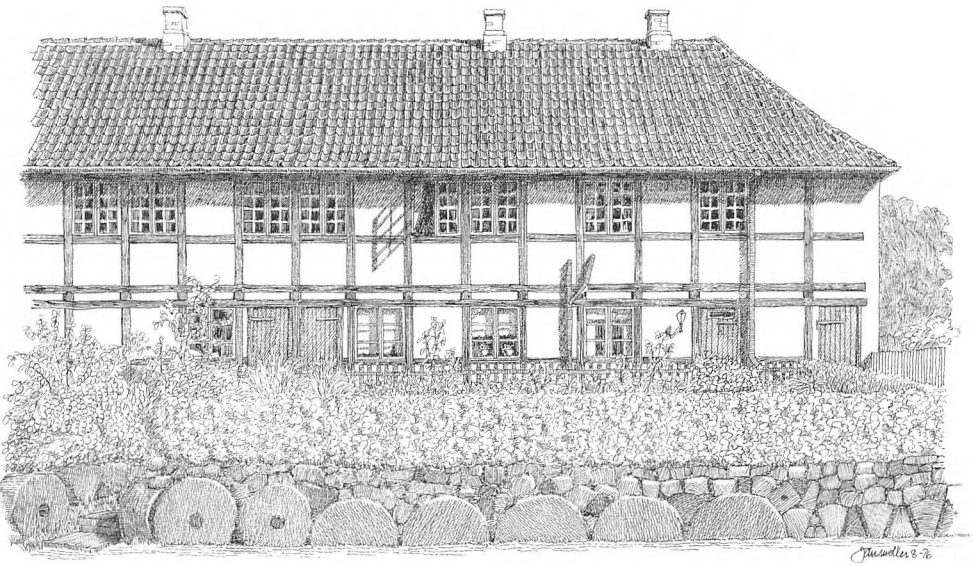

Den ældste bygning i Raadvad kaldes »Fileværket« - et navn, der tidligere blev brugt om hele Raadvad. De runde sten i gærdet er nedslidte og kasserede slibesten, der blev genbrugt omkring boligerne.

været som kammertjener, for allerede otte år senere blev han erklæret fallit. Den næste ejer blev et interessentskab af københavnske isenkræmmere, som her ville fremstille mange af de varer, som blev forhandlet i butikkerne. Isenkræmmerlavet blev ophævet i 1862, men produktionen fortsatte under andre ejere og endte som Raadvad Knivfabrik.

En overgang var der planer fremme om at fjerne alle bygningerne og lade skoven brede sig hen over tomterne. Men så galt gik det heldigvis ikke. Samtlige bygninger blev sat i stand og fredet. Værket tilhører i dag Skov- og Naturstyrelsen, og her findes den selvejende institution *Raadvad – Nordisk Center for bevarelse af Haandværk*. En række forskellige virksomheder – snedkere, bronzestøbere, stenhuggere m.fl. – har lejet sig ind i bygningerne og har påtaget sig at oplære yngre håndværkere i de gamle bygningshåndværk.

Tværs over mølledammen ses to smukt beliggende gamle huse, der spejler sig i vandet. Østligst knejser værkets gamle direktørbolig, »Damhuset«; ved siden af ses »Den Gamle Smedie«. Efter slusen ligger et højt, gulkalket hus med gavlen ud mod vejen, »Møllehuset«. En plade på gavlen beretter, at sølvsmeden Georg Jensen, som blev født i Raadvad i 1866, boede her i sin barndom.

Ved siden af, lidt tilbagetrukket, ligger »Kildehuset«, navngivet efter kilden ved siden af – engang Raadvads eneste vandforsyning. Går vi videre, ser vi »Egehuset«, som var værkets gamle fabriksskole og, på den modsatte side af vejen, »Længen«. Den lange bindingsværksbygning hedder »Fileværket«. Alle bygninger er nu indrettet med beboelseslejligheder. De ældste huse er fra 1770erne og udgør tilsammen et bygningsmiljø, som falder fint ind i samspillet med skoven og mølledammen.

Fra Raadvad kan man fortsætte ind i Dyrehaven, men det skal vi ikke denne gang. Rundt om forhaverne ser man et betydeligt antal halvrunde sten, anvendt som gærder. Der er tale om genbrug; de er nemlig kasserede slibesten fra fabrikken. De nye slibesten havde en diameter på næsten to meter, og blev brugt, indtil de var slidt så langt ned, at de måtte udskiftes.

Her slutter udturen, og nu skal vi tilbage igen. Vi vælger stien, der udgår netop over for Møllehusets gavl, og som løber vestpå, foreløbig langs mølledammens bred. Stien fortsætter gennem det kuperede, skovklædte terræn syd for Mølleåen tilbage til Stampen. Vi krydser Svenskevej og går videre på en sti, der løber syd om Stampedammen og videre langs Mølleåen. Endnu en gang går ruten under Helsingørmotorvejen, men når vi kommer frem til Nærumbanens bro, drejer vi til venstre op ad den asfalterede sti, som løber tæt ved banelegemet..

Det store fabrikskompleks nord for banen var oprindelig opført som Ravnholm Papirfabrik i 1906, men fik kun kort levetid. I mange år blev værket benyttet af Nymølles daværende ejer fra 1938 til 1973, *C. Schous Fabriker A/S*, og i dag har *Haldor Topsøe A/S* til huse her. Syd for stien har vi udsigt til *IBM*'s bygninger.

Den senest opførte har en meget spændende arkitektur. Den halvcirkelformede bygning er beklædt med »fordækte« vinduer i reflekterende glas, som ved sin spejlvirkning giver den store bygning en forbavsende lethed.

Stien smutter nu over på den anden side af banelinien og løber videre ind i *Ørholm Stationsvej*. Og herfra er der kun få skridt tilbage til udgangspunktet.

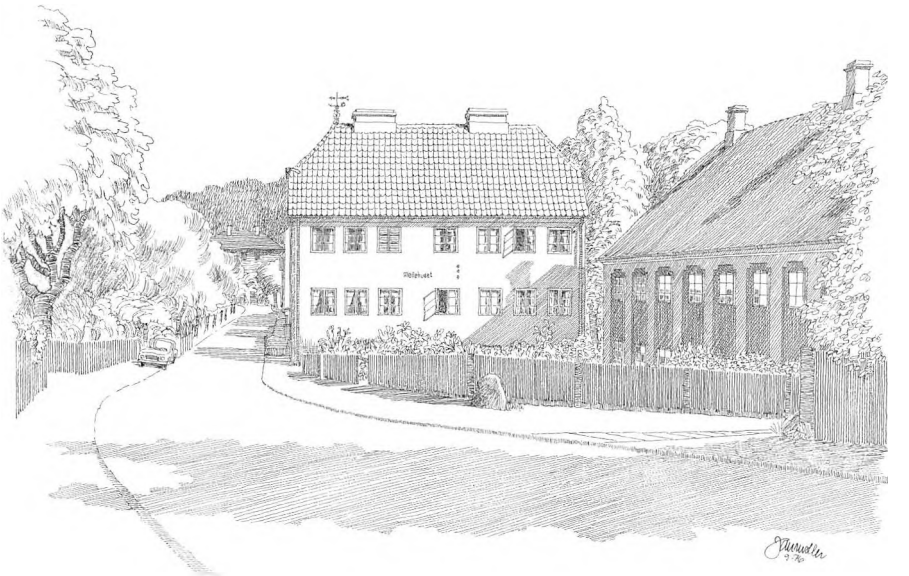

Vejen langs Raadvads fabriksbygninger, set mod nord. Til højre Kildehuset, i midten Møllehuset og i baggrunden Raadvad Kro.

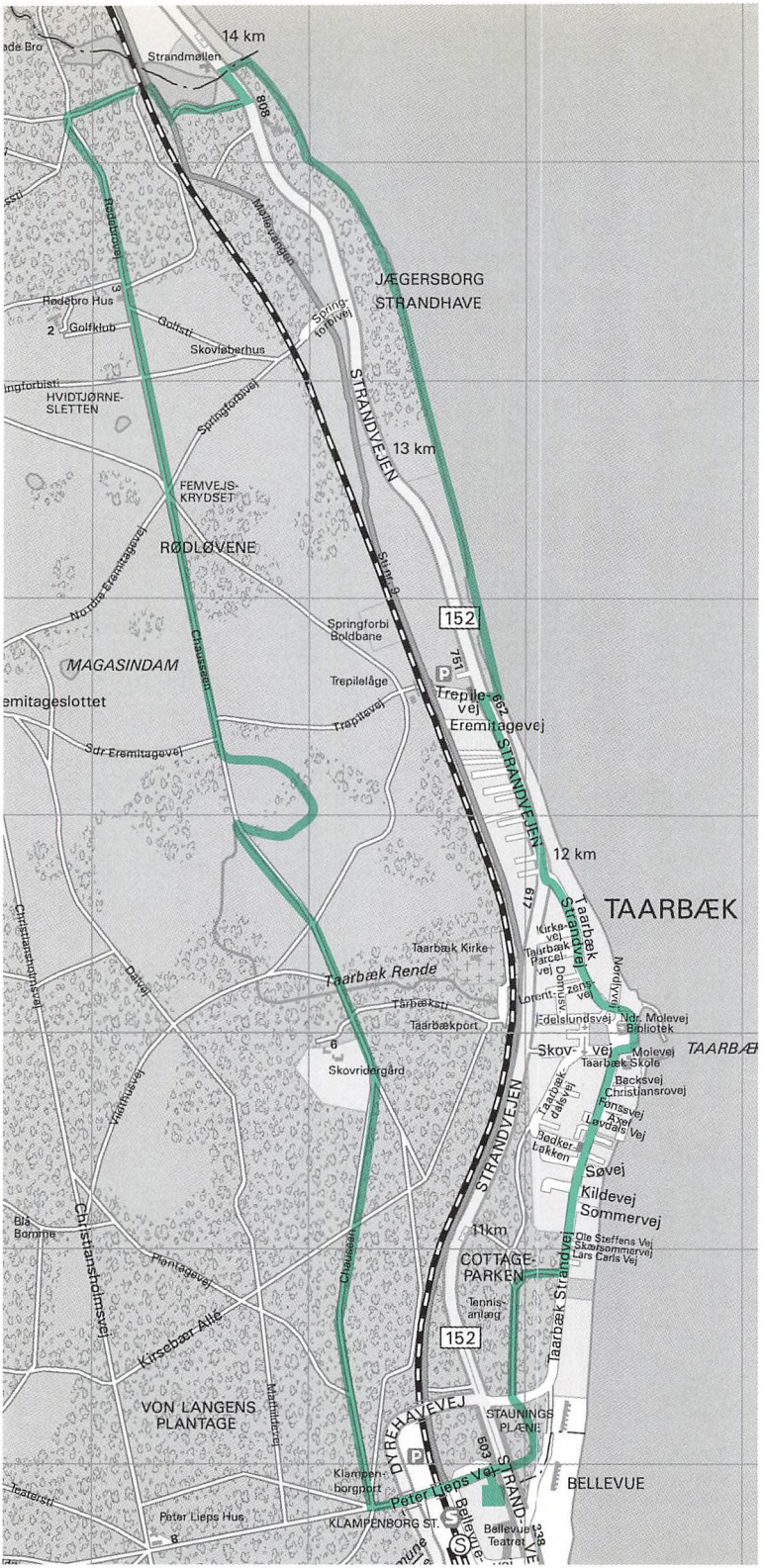
14 km
Strandmøllen
808
Rådsbrovej
Møllevangen
JÆGERSBORG
STRANDHAVE
Springforbivej
Redsbro Hus
Golfklub
Golfstr.
Skovlaberhus
HVIDTJØRNE-
SLETTEN
Springforbivej
STRANDVEJEN
13 km
FEMVEJS-
KRYDSET
RØDLØVENE
Nordre Eremitagevej
Chausséen
Sdr. Strandvej
152
Springforbi
Boldbane
MAGASINDAM
751
Trepilelåge
Trepilevej
Trepile-
vej
862
Eremitagevej
Sdr. Eremitagevej
STRANDVEJEN
12 km
617
TAARBÆK
Taarbæk Strandvej
Kirke-
vej
Taarbæk
Parcel-
vej
Taarbæk Kirke
Taarbæk Rende
Dampskibsvej
Taarbækstr.
Taarbækport
Edelslundsvej
Ndr. Molevej
Bibliotek
Skov-
vej
Molevej
Taarbæk Skole
TAARBÆ
Backsvej
Christiansrovej
Axel
Lavdals Vej
Bakker-
bakken
Søvej
Kildevej
Sommervej
Ole Steffens Vej
Skovsommervej
Lars Carls Vej
Taarbæk Strandvej
11km
COTTAGE-
PARKEN
Tennis-
anlæg
152
Christiansholmsvej
Blå
Bomme
Plantagevej
Kirsebær Allé
Chausséen
VON LANGENS
PLANTAGE
Matthiasstræde
DYREHAVEVEJ
STAUNINGS
PLADS
503
STRAND-
VEJ
Klampen-
borgport
Peter Liepsvej
BELLEVUE
Teatersti
Peter Liebs Hus
KLAMPENBORG ST.
Bellevuevej
Bellevue
Teatret

Øresundskysten og Dyrehaven (6)

Fra Taarbæk til Strandmøllen

Fra Klampenborg fører *Strandvejen* videre mod nord ad en bred omfartsvej – en fortsættelse af »Vandstrandvejen« mellem Charlottenlund og Klampenborg. Omfartsvejen, som blev anlagt i 1930erne, fører vest om den gamle fiskerby *Taarbæk*, som vi om lidt drejer ned til. Turens udgangspunkt er hjørnet af Strandvejen tæt ved Bellevue Teatret. Bagved er der en stor parkeringplads, og få skridt herfra ligger Klampenborg Station til brug for dem, der ikke er selvkørende.

Inden vi krydser Strandvejen, bør vi nok runde Dyrehavens ældste egetræ, *Skovfogedegen*, som står i et lille anlæg på hjørnet af *Peter Lieps Vej*. Træet er nok sine 8-900 år gammelt. Stammen måler over syv meter i omkreds, målt i brysthøjde. Den del af den svære stamme, der vender ind mod skovfogedstedet *Klampenborghus*, er hul som et kammer, man kan gå ind i. Det kan derfor ikke undre, at en tidligere skovfoged, som ville udnytte pladsen, brugte den hule stamme som brændeskur.

På Strandvejens østside ser vi *Staunings Plæne*, der danner overgangen mellem Bellevue-området og Taarbæk. Midt på plænen ligger der et lille hus med udskåret bindingsværk og stråtag. På en kvist mellem to skorstene sidder der et stort ur. Huset er i dag restaurant med navnet »Den Gule Cottage«, men såvel det som omgivelserne har deres særlige historie.

Netop som Christian 8. havde bestemt, at Jægersborg Dyrehave for fremtiden alene skulle tjene som lystskov for de kære undersåtter, opnåede en dansk-islandsk læge, *J.J. Hjaltalin,* i 1844

privilegium på at indrette en vandkuranstalt. Til det brug fik han anvist 23 tønder land af Dyrehavens sydøstlige hjørne. Pengene skulle skaffes ved aktietegning, og det gik så stærkt, at etablissementet kunne åbne den 22. juni 1845. Portbygningen til *Klampenborg Vandkuranstalt* eksisterer i dag som den netop omtalte restaurant.

Herfra kom man ind i anlægget, hvor der var kurhus, badeanlæg, restaurant, en stråtækt koncertbygning med pyramidetag samt de mange *cottager*, dvs. større og mindre huse, hvor gæsterne kunne leje sig ind under kuropholdet. Bygningerne var tegnet af arkitekten *Gottlieb Bindesbøll,* som også opførte Thorvaldsens Museum. Kuranstalten blev et mondænt samlingssted for det københavnske borgerskab, ikke mindst efter at jernbanen i 1863 kom til Klampenborg, så forbindelsen til og fra København blev hurtig og bekvem. Bortset fra en enkelt cottage er alle bygninger på området, som nu kaldes *Cottageparken*, borte.

TAARBÆK

Herfra søger vi ned på den gamle Strandvej, nu *Taarbæk Strandvej*. Den lille fiskerby fik et opsving i midten af 1800-tallet, da det blev mode at ligge på landet ud til havet. Solide villaer skød op; sommerresidenser for velstående københavnere fra maj til september, hvor den lokale befolkning rykkede tæt sammen i udhuse og garnskure for at kunne leje deres stuer ud til landliggere i sommertiden.

Taarbæk har bevaret en gammel bykerne af små fiskerhuse, som ligger i rækker ned langs de mange små stræder, der fra Strandvejen fører østpå ned til Øresund. Der er *Skærsommervej, Kildevej* og *Søvej* for blot at nævne nogle enkelte. Forbindelsen til stranden eksisterer altså i Taarbæk, men de private grundejere har forbeholdt sig adgangen. Går man ned ad de små lilleputveje, ender man de fleste steder ved et hvidmalet stakit ved det sidste hus, og herfra er der kun adgang for dem, som bor der.

Undervejs ad Taarbæk Strandvej ser vi på højre hånd et stort,

»Bindesbølls Hus« i Taarbæk som det fremtræder i dag. Oprindelig var bygningen en damebadeanstalt i forbindelse med den daværende Klampenborg Kuranstalt.

gulkalket bindingsværkshus med gavl ud mod vejen. Det er endnu et levn fra kuranstalten og kaldes *Bindesbølls Hus*. Oprindelig var det opført som badeanstalt for damer; senere blev det anneks til et strandvejspensionat. I dag er det i renoveret stand indrettet som beboerhus for den omliggende bebyggelse.

Efter at have passeret Taarbæks store, grå skolebygning, er vi fremme ved *Taarbæk Havn*. I modsætning til de store marinaer længere oppe ad kysten, i Vedbæk og Rungsted, har *Taarbæk Havn* bevaret sin oprindelige størrelse og sit hyggelige miljø. Her er sommeren igennem et myldrende liv. Man har indtrykket af, at her kender alle hinanden.

Ved rundkørslen ud for havnen fortsætter vi ad Taarbæk Strandvej op ad bakken. Vi er så oppe i *Ny Taarbæk* mellem villa-

er, hvoraf de fleste er fra årtierne omkring 1900. Lidt længere fremme forener Taarbæk Strandvej sig med Strandvejen, og bebyggelsen på begge sider af vejen fortsætter helt frem til *Trepilevej*.

JÆGERSBORG STRANDHAVE

Netop den intensive villabebyggelse har med tiden i stigende omfang spærret for den frie udsigt dels til Øresundskysten, dels til Dyrehaven. For at sikre befolkningen adgang til skov og strand måtte der gribes ind af det offentlige. Drivkraften bag denne tanke var daværende statsminister *Thorvald Stauning*, kunstmaleren *Erik Struckmann* og daværende skovrider for Jægersborg Skovdistrikt, *Henning Martensen-Larsen*.

Planen blev sat i værk kort efter 1940. Da begyndte staten systematisk at opkøbe ejendomme på begge sider af Strandvejen på strækningen mellem Trepilevej og Strandmøllen, fra Kystbanen i vest til Øresund mod øst. For at gøre en lang historie kort: I de forløbne mere end 60 år er næsten samtlige ejendomme inden for »Springforbiplanens« område opkøbt. De fleste af villaerne er revet ned og haverne omlagt til sammenhængende grønne områder på begge sider af Strandvejen. Dermed er der skabt en direkte visuel kontakt mellem Dyrehaven og Øresund. Det er i dag en god oplevelse at færdes på Strandvejen – til fods, på cykel eller i bil – med fri udsigt til begge sider det meste af vejen.

Det er imidlertid også muligt at gå helt nede ved vandet. Men så skal vi ud for Trepilevej krydse Strandvejen og gå hen til en trappe, som fører ned ad skrænten til en sti, der fører frem til Strandmøllen. Den løber langs kysten helt nede ved vandet med en herlig udsigt over Strandmøllebugten til Skodsborg. Stien bærer tydeligt præg af at være stykket sammen af de nedrevne villaers strandterrasser og -promenader. Men dens uregelmæssige forløb er kun en charme. Stien munder ud i den egentlige strandbred ud for *Strandmøllekroen*.

STRANDMØLLEN

Så kan vi tiltræde tilbageturen, men først en kortfattet beretning om det historiske værk på Strandvejens landside, *Strandmøllen.* Den var engang Danmarks største papirfabrik, drevet af den samme familie – *Drewsen* – gennem 200 år. Det var Christian 5.s entreprenante dronning, *Charlotte Amalie,* som i 1693 fik den tyske papirmager *Johan Drewsen* til at flytte herop og lede driften af hendes papirværk, Strandmøllen. I 1718 købte Drewsen møllen af enkedronningens arving, prins Carl, og førte den videre som ejer indtil sin død i 1734. Drewsens brodersøn overtog møllen, som derefter gik i arv fra far til søn gennem tre generationer.

Overgangen fra papir*mølle* til papir*fabrik* skete først i *Johan Christian Drewsens* tid. Han var født 1777 og måtte skrinlægge mange højtflyvende fremtidsplaner, da han allerede som 20-årig giftede sig med skuespilleren Michael Rosings datter *Ophelia,* og pænt måtte gå i gang med at passe møllen sammen med sin far. Det var i J.C. Drewsens tid Strandmøllen blev en af landets større industriforetagender, og han var for øvrigt den første, der indførte dampkraft i sin virksomhed. En dampmaskine blev importeret fra England og installeret på Strandmøllen allerede i 1821. Vandkraften fra Mølleåen var nemlig i perioder for ringe og for ustabil. I 1829 blev landets første papirmaskine taget i brug på Strandmøllen.

Ud over at være en driftig og fremsynet fabrikant var J.C. Drewsen interesseret i landbrugets forhold, og virkede som landøkonom, både gennem oplysende skrifter, som han forfattede, og i praksis som landbruger på egnen. Politik interesserede ham også. Han placerede sig på den liberale fløj og blev indvalgt som medlem af *Stænderforsamlingen*; det første svage tilløb til en demokratisk styreform på Frederik 6.s tid.

I sit hjem samlede han tidens kulturelle elite, således som hans far og hans unge stedmor havde gjort det før ham. Her kom hans svigerfar, Michael Rosing, samt Drewsens fætre og kusiner, »Hegerne«, hvorved både *Kamma* og *Knud Lyhne Rahbek* samt *Christiane* og *Adam Oehlenschläger* fik deres gang på Strandmøllen.

Mens J.C. Drewsens ene søn, *Michael,* overtog Strandmøllens filial, papirfabrikken i Silkeborg, drev den ældste søn, *Christian,* Strandmøllen. Efter Christian Drewsens død i 1896 blev papirfabrikationen nedlagt, hvorefter bygningerne i mange år stod tomme og forfaldt. Men i 1917 blev Strandmøllen købt af en yngre industrimand, *Christian Nielsen*, der omdannede værket til fabrik for luftgasser, først og fremmest ilt. Al produktion er nu flyttet fra Strandmøllen til provinsen, således at kun ledelse, administration og en del af distributionen foregår her.

DYREHAVEN

Umiddelbart syd for Strandmøllens hegn løber en sti fra Strandvejen mod vest, ind mod Dyrehaven. Først kommer vi forbi mølledammen, derefter en betonbro for fodgængere og cyklister. Den udgør en del af den gennemgående sti langs Kystbanen. Så kommer vi under Kystbanens bro. Den første bro fra 1890erne var en stålkonstruktion, og den måtte funderes usædvanlig dybt i mølledammens bløde undergrund. Da den var færdig lod man to fuldtlæssede godstog med lokomotiver foran parkere midt på broen i et tidsrum for at måle om den sank. Det gjorde den heldigvis ikke, og der skulle gå omkring 80 år, før stålbroen blev afløst af den nuværende betonbro.

Stien fortsætter mod vest, indtil man gennem en låge er fremme ved en af Dyrehavens nord-sydgående veje, *Rødebrovej*. Den følger vi sydpå og standser op ved en vejstjerne, *Femvejskrydset.* Tæt ved krydset, på den vej, der løber mod sydvest, *Nordre Eremitagevej*, ses et stort, fritstående egetræ, som kaldes *Christian 5.s Eg.* I oktober 1698 var Christian 5. på parforcejagt i Dyrehaven og fik meldt, at en stor kronhjort, som man havde jaget, nu var styrtet om, og at jagtselskabets fornemste deltager – kongen – skulle stikke hjorten med sin hirschfænger og aflive den. Men da kongen kom hen til den, sparkede den pludselig voldsomt ud og ramte ham, så han styrtede om. Han blev bragt til Jægersborg Slot og måtte holde sengen en tid. Det har været hævdet, at uhel-

det var medvirkende til kongens død som 53-årig i 1699, men den direkte årsag var det dog ikke.

Ved Femvejskrydset skifter Rødebrovej navn til *Chausseen,* som fortsætter sydpå. Det gør vi også, og når vi har passeret Trepilevej har vi på venstre hånd udsigt til en stor, jævn græsklædt bakke. Men det er ikke nogen naturlig bakke. Her er forklaringen:

Taarbæk Fort

Da Københavns ydre befæstning blev anlagt gennem 1880erne, manglede der til sidst forsvarsværker i Dyrehaven mellem Fortunfortet i vest og Øresund. De politiske forhold på den tid bevirkede, at der ikke kunne opføres et landfort i Dyrehaven, men efter udbruddet af første verdenskrig i 1914 måtte der gøres noget. I 1917 fik man så opført et søfort, *Taarbæk Fort*, som skulle dække en del af Øresund ud for Taarbæk. I 1937 blev fortet desarmeret, og i 1970 blev det nedlagt og rømmet. Sådan et stort betonfort river man imidlertid ikke bare ned, så man besluttede simpelt hen at køre jord på, indtil hele fortet var dækket til, og kun synede i terrænet som en bakke. Måske kommer arkæologerne om hundrede år og graver fortet varsomt ud!

Den sidste del af turen fortsætter lige ud, frem til *Peter Lieps Vej*. Herfra er der kun et par minutters gang gennem den røde port ved Klampenborg, forbi kapervognenes holdeplads tilbage til udgangspunktet.

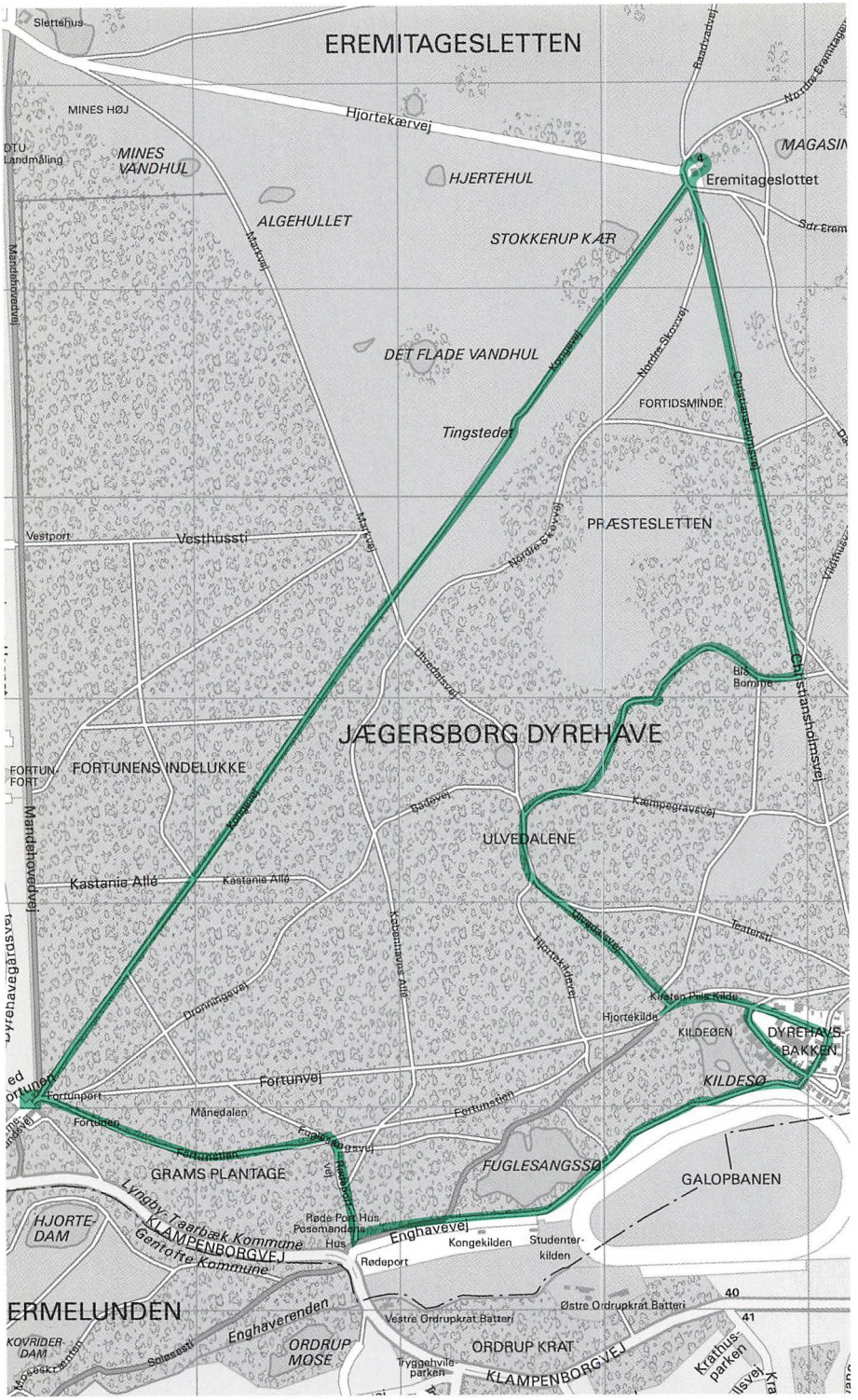
EREMITAGESLETTEN
Slettehus
MINES HØJ
Hjortekærvej
DTU Landmåling
MINES VANDHUL
HJERTEHUL
ALGEHULLET
STOKKERUP KÆR
Eremitageslottet
MAGASIN
Nordre Eremitageallé
Sdr. Eremitageallé
Mandelhavevej
Mandelhavegårdsvej
DET FLADE VANDHUL
Kongevej
Nordre Skovvej
FORTIDSMINDE
Tingstedet
Christiansholmsvej
PRÆSTESLETTEN
Vestport
Vesthussti
Mørkevej
Ulvedalsvej
Vindhusvej
Bilbomme
JÆGERSBORG DYREHAVE
FORTUN FORT
FORTUNENS INDELUKKE
Rådevej
Kæmpegravsvej
ULVEDALENE
Kastanie Allé
Tentersti
Dronningevej
Kirsten Piils Kilde
Hjortekilde
KILDEØEN
DYREHAVS-BAKKEN
Fortunvej
KILDESØ
Fortunport
Månedalen
Fortunstien
Fuglesangsvej
GRAMS PLANTAGE
FUGLESANGSSØ
GALOPBANEN
HJORTE-DAM
Lyngby-Taarbæk Kommune
KLAMPENBORGVEJ
Gentofte Kommune
Røde Port Hus
Posemandens Hus
Enghavevej
Kongekilden
Studenter-kilden
Rådeport
ERMELUNDEN
Østre Ordrupkrat Batteri
Vestre Ordrupkrat Batteri
Enghaverenden
KOVRIDER-DAM
Solsesti
ORDRUP MOSE
ORDRUP KRAT
Tryggehvile-parken
KLAMPENBORGVEJ
Krathus-parken
40
41

Kirsten Piils Kilde (7)

Rundtur i Jægersborg Dyrehave

En tur til Dyrehaven har i århundreder været en af københavnernes bedste søndagsfornøjelser. Her er skov med store gamle træer, sletter, søer, et prægtigt lille jagtslot – og så er der Dyrehavsbakken. Hvad kan man forlange mere?

Sådan har det dog ikke altid været. Dyrehaven blev udlagt til kongeligt jagtterræn i 1670, da den unge Christian 5. havde besteget tronen efter sin fars død. Kronprinsen havde tidligere været i udlandet og opholdt sig ved den franske konge, Ludvig 14.s hof. Her var han blevet betaget af den jagtform, som hedder *parforcejagt.* Den foregik til hest og med hunde. Vildtet blev jaget ud på lange, snorlige veje, og her forfulgt af hunde og ryttere. Når dyret efter en stund styrtede af udmattelse og stress, steg den fornemste rytter af hesten, trak sin hirschfænger – et kort jagtsværd – og dræbte dyret.

Frederik 3. kendte godt kronprinsens hede ønske om et stort jagtrevir, så han havde i 1669 inddraget skovområdet nord for slottet *Jægersborg* – dvs. den sydligste del af nuværende Jægersborg Dyrehave – men terrænet var afgrænset mod nord af landsbyen *Stokkerups* marker.

I 1670 døde Frederik 3., og Christian 5. blev nu landets enevældige hersker. Nu havde han frie hænder til at indrette sit jagtterræn. Han måtte have mere albuerum. Den unge konge nedlagde simpelthen landsbyen, flyttede bønderne til fæstegårde i omegnen og indhegnede hele Dyrehaven. Som slået med en lineal gik jagtområdets vestgrænse fra Fortunen i syd til skovhjørnet

Rundforbi i nord, dvs. inklusive nuværende Jægersborg Hegn. Derefter drejede hegnet mod nordøst omtrent frem til Øresundskysten, hvor grænsen atter gik sydpå ved det skarpe hjørne, *Kørom,* til Klampenborg langs Strandvejen.

Dyrehaven er altså ikke et vildtvoksende, selvgroet naturområde, men resultatet af en omhyggelig planlægning gennem århundreder. Så meget om Dyrehavens historie, inden vi begynder turen. Der er utrolig mange turmuligheder, men lad os vælge en rute, som fører os rundt til nogle af de mest interessante steder. Lad os starte i det netop omtalte sydvestlige hjørne, ved *Fortunport.* Det oprindelige porthus fra Christian 5.s tid er naturligvis for længst afløst af flere andre huse. Den nuværende rødkalkede hovedbygning, opført i 1937, er hotel og restaurant. Her omkring er der parkeringspladser.

Straks inden for den røde port er der ikke mindre end seks veje og stier at vælge imellem. Vi beslutter på udturen at følge den nordøstgående sti, som hedder *Kongevej.* Her er det første eksempel på en vej, der i sin tid var anlagt til parforcejagt. Den er nemlig aldrig blevet en egentlig skovvej, men er en bred ridesti med en langsløbende fodsti på østsiden.

Knap 500 m ud ad Kongevej kan vi til højre ane et dige og en grøft, der strækker sig østpå. Det er det svage spor fra den indhegning, Frederik 3. lod udføre i 1669 ind mod Stokkerups marker. Særlig interesserede kan herfra sporadisk følge diget og grøften på dens siksakvej østover helt til Taarbæk. Men det gør vi ikke på denne tur; vi fortsætter ad Kongevej.

Omtrent halvanden kilometer fra Fortunen løber Kongevej ud på *Eremitagesletten,* og nu ser vi i det fjerne *Eremitageslottet,* hvor Kongevej slutter. Undervejs viger stien uden om et af Dyrehavens utallige oldtidsminder, langdyssen *Tingstedet.* Vi befinder os nu på stokkerupbøndernes marker, og navnet skyldes en urigtig forestilling om, at bønderne mødtes her for at drøfte de fælles gøremål, således som man kender det fra mange gamle landsbyer.

Hvor lå Stokkerup egentlig? Når vi fortsætter, kommer vi kort

efter forbi et lille skovparti og derefter en lille dam. Det var landsbyens gadekær, og de gårde, hvis beliggenhed man har kunnet lokalisere, lå i en kreds om kæret. Det meget ujævne terræn her omkring kan give et svagt indtryk af hustomterne.

Befinder man sig på dette sted en dag, hvor aftensolen står lavt, kan man ane en række øst-vestgående »striber« i slettens græs. Det er de synlige rester af de såkaldte højryggede agre fra Stokkerups dage.

EREMITAGEN

Så er der kun få skridt frem til Eremitagen. Det er et pænt lille slot, kunne man sige, på størrelse med en skibsredervilla fra tiden under første verdenskrig. Men tag endelig ikke fejl. Bygherren var *Christian 6.*, og arkitekten var hofbygmesteren *Laurids de Thurah.*

Den første »Eremitage« blev opført af Christian 5. – formentlig i 1690erne – som en beskeden jagthytte; en rasteplads under en anstrengende jagtudflugt. Ingen véd, hvordan den har set ud. Men det er kendt, at der blev installeret en såkaldt »postillon« i huset, så jagtselskabet kunne spise og drikke »en ermitage«, dvs. i ensomhed, fri for opvartende tjenerskab. Konstruktionen kendes ikke; måske var det bare en lille madelevator fra etagen nedenunder. Men da sønnesønnen, Christian 6., i 1738 kunne tage Thurahs lille arkitektoniske perle i brug, havde en københavnsk snedkermester forfærdiget en »taffelmaskine«. Den bestod af 12 små »elevatorer« indfældet ved siden af hinanden i et stort rundt bord; én ud for hver kuvert. Så der var tale om individuel betjening fra køkkenet i kælderen. Men den fungerede ikke godt. Den var alt for indviklet og sårbar, så den blev fjernet.

Vi går en tur rundt om slottet. Trappeanlægget ved vestfacaden er af nyere dato og kun en beskeden kopi af det oprindelige, som Thurah havde udstyret bygningen med. Selve bygningen er udsmykket med forskellige skulpturer; figurer hentet fra den græske mytologi. Går vi om på østfacaden, er der to skulpturer,

én på hver side af balkonen, »Sommeren« og »Vinteren«. Sommeren er symboliseret ved en letpåklædt ung kvinde med et overflødighedshorn på den ene arm. Vinteren er gengivet som en ældre, langskægget herre, der forsøger at beskytte en lille nøgen dreng mod den isnende blæst.

Slottet benyttes stadigvæk, bl.a. ved kongejagter i Dyrehaven, og er ikke tilgængeligt for publikum i almindelighed.

ENGLÆNDEREGEN

Øst for Eremitagen, neden for skråningen, ligger to bygninger, som hører til slottet, *Staldbygningen* og *Magasinbygningen*. Det er også her, man finder *Magasindammen*, som hvert efterår under hubertusjagten samler tusindvis af tilskuere, som vil se rytterne galopere gennem det mudrede vand og måske blive smidt af hesten undervejs. Mellem de to bygninger står et stort egetræ. Det fortælles, at et par mand fra de engelske invasionstropper, som opholdt sig i området i august og september 1807, myrdede regimentets kassemester, tog pengekassen og gravede den ned i Dyrehaven. Mange år senere opstod det rygte, at kisten var begravet under et gammelt egetræ tæt ved slottet. Jorden omkring egetræet blev gennemgravet, men man fandt ikke noget. Til gengæld var gravningen til gavn for det gamle træ, som med tiden var blevet lidt toptørt. Der kom nyt liv i det, og den dag i dag er det et flot egetræ, som nu kaldes *Englænderegen*.

Fra Eremitagen går turen sydpå ad en af de andre snorlige, gamle jagtveje, *Christiansholmsvej*. Omtrent 500 m længere henne ser vi på højre hånd en mindesten, kaldet »Den Slesvigske Sten«. Den blev rejst i erindring om 400 sønderjyders besøg i København i 1861. Der står nok så manende på stenen: »Intet Danmark uden Slesvig – intet Slesvig uden Danmark«. Årstallet 1865 er indristet i stenen nedenunder i anledning af et nyt besøg – men da var Slesvig afstået til Tyskland. Et stykke vest for den står et andet mindesmærke, en oprejst granitsten uden indskrift. Den kaldes »Den Skandinaviske Sten« og er et minde om norske

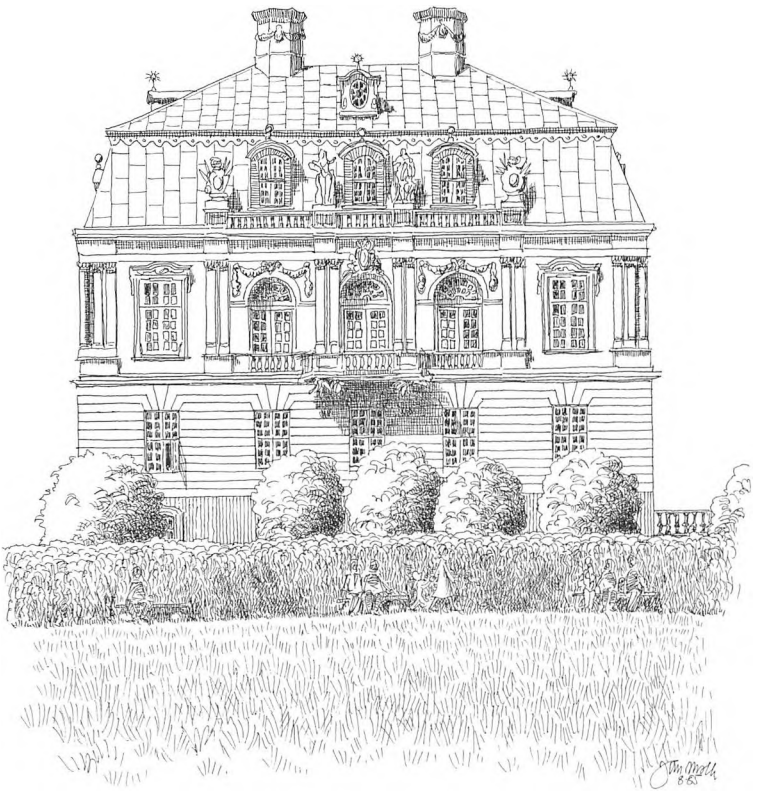

Eremitagen set fra øst.

og svenske studenters besøg i København i 1845. I øvrigt kan man på netop dette område se nogle jordvolde. De er rester af de forsvarsværker, der blev anlagt i Dyrehaven under første verdenskrig.

Endnu et stykke sydpå ad Christiansholmsvej møder vi – igen på højre hånd – på ny et af Dyrehavens oldtidsminder. Det er en *hellekiste*, dvs. et aflangt gravkammer, bygget af flade sten. Hellekisten blev brutalt skåret midt igennem, da vejen i sin tid blev anlagt.

Ved næste vejkryds drejer vi til højre og følger den bugtede vej forbi et af Dyrehavens smukke foderhuse, *Tøjreslags Vildhus*. Derfra går vejen mod sydvest frem til *Kæmpegravsvej*, som munder ud

i *Ulvedalsvej*, lige ved »Djævlebakken« – og så er vi midt i *Ulvedalene*. Her går vi faktisk på bunden af en såkaldt tunneldal. Den er en hilsen fra den vældige iskappe, der hvilede tungt over området under den seneste istid. Smeltevandet fra gletscherens overside trængte ned gennem isen til den faste undergrund, hvor det samlede sig til en smeltevandsflod. Isens enorme vægt pressede vandet så voldsomt af sted, at det – sammen med indholdet af løsrevne store og små klippestykker og sten – høvlede en dal i undergrunden. Ulvedalene er altså skabt for 12-13.000 år siden af naturens gigantiske kræfter.

Midt i Ulvedalene ser vi et fritstående, ældgamlet egetræ, *Ulvedalsegen*. Trods sin ærværdige alder grønnes træet hvert år, og stammens hule indre og de nederste svære grene er blankslidte af børns kravlerier gennem generationer.

I baggrunden ser vi så Djævlebakken med dens dybe furer efter årtiers vinterfornøjelser. Men sneen er efterhånden en sjælden gæst på disse breddegrader, så Dyrehavens betydning for vintersporten er blegnet en del i de senere år.

Mellem Ulvedalsegen og Djævlebakken blev der i 1910 indrettet et friluftsteater, som lagde ud samme sommer med opførelsen af Oehlenschlägers tragedie fra 1815, »Hagbarth og Signe«. De følgende år iscenesattes nye forestillinger, og dermed var der skabt en tradition for friluftsspil i Dyrehaven. Med få undtagelser blev der hver sommer gennemført forestillinger på Friluftsteatret indtil 1949. Efter en pause på 47 år blev der på ny opført en friluftsforestilling i Ulvedalene, »Elverhøj«, i 1996. I de følgende år blev »Der var engang« og »Aladdin« opført.

Ulvedalsvej munder ud i Dyrehavens »hovedfærdselsåre«, den brede *Fortunvej*, der strækker sig mellem Klampenborg og Fortunen. Her skal vi til venstre, og så er vi på vej til »Bakken«.

DYREHAVSBAKKEN

Når vi besøger Danmarks ældste forlystelsespark, må vi indlede turen på det sted, hvor det hele begyndte. Hvor Fortunvej slår en

Kirsten Piils Kilde, hvor Dyrehavsbakken begyndte. I dag kniber det med kildevandet, men gennem 1700- og 1800-tallet var kilden meget søgt.

bugt, fører to stensatte trapper ned ad skrænten til en terrasse, hvor vi finder *Kirsten Piils Kilde* ind mod skrænten. Det har været hævdet, at den omtalte Kirsten Piil opdagede kilden i 1583, men den oplysning må nok tages med et vist forbehold. Længere tilbage end til 1700-tallets første tiår er der ingen dokumentation for kildens eksistens. Men på den tid var kilden meget søgt for sit helbredende vand, især Sankthans-nat. Troen herpå holdt sig i over hundrede år, og i den periode groede forlystelsesparken op. Først foregik alt omkring eller lige i nærheden af kildespringet, senere flyttede den over på bakken sydøst for kilden – deraf navnet *Dyrehavsbakken*. Hver sommer i »kildetiden« slog bakkefolket deres telte op, både beværtninger, gynger, Mester Jakel-teater, skuespiltrupper, samt artister af den ene eller anden art. Et leben,

som Holberg har beskrevet så levende i sin komedie »Kilderejsen«, og – mange år senere – Oehlenschläger i sin digtcyklus »Sanct Hansaften-Spil« fra 1802. Nu om stunder, 200 år senere, tiltrækker Dyrehavsbakken stadig et stort publikum hver sommer.

Vi kan slentre lidt rundt i »gaderne«, betragte den grinende mandedukke ved Spøgelsestoget, tage en tur i Rutschebanen med den sindrige bjælkekonstruktion, mærke lugten af popcorn og pomfritter samt høre smældene fra skydeboderne, snurrende hjul fra en tombola og Pjerrots løjer sammen med jublende børn.

Når det er tid at tænke på hjemturen, skal vi hen til midten af den sydvestlige »gade«. Den ligger ud til skrænten ned mod *Kildesøen*, og her fører en trappe ned til stien omkring søen. Vi drejer til venstre og følger stien syd om søen og videre mod vest langs hegnet ind mod *Klampenborg Galopbane*.

Efter søen fører stien op til »Ørnekulsbakken«. Her stod en af Dyrehavens kendte gamle ege, »Ørnekulsegen«. For ikke så mange år siden væltede den gamle kæmpe og ligger nu som en malerisk ruin hen ad jorden, hvor den faldt. Den minder om et stivnet fortidsuhyre og er nu et herligt klatrestativ for børn – den er endda hul indeni. Den anden store eg på bakken hedder »Ravneegen« og er nu en torso, efter at det mest af dens krone er brækket af.

Stien fortsætter langs hegnet, og snart er vi fremme ved *Fuglesangsøen*. Her vælger vi fortsat at gå langs hegnet ind mod galopbanen og langs søbredden. Længere henne kommer vi til det gamle traktørsted *Studenterkilden*, som i midten af 1800-tallet blev »fundet« af nogle studenter, som gjorde huset til deres samlingssted om sommeren. Vi kommer nu, gennem en rød port, ind på *Engvej,* som fører os forbi endnu et traktørsted, *Kongekilden.* Engvej slutter ved en af Dyrehavens porte, *Rødeport.* Porthuset hedder egentlig »Rødeporthus«, men kaldes fra gammel tid »Posemandens Hus« efter en af de tidligere skovløbere, *Nicolai Poschmann.*

Vi må ind i Dyrehaven igen gennem porten og fortsætter

nordpå ad *Rødeportvej* frem til *Fuglesangsvej,* hvor vi drejer til venstre. Lidt efter kommer vi langs en dyb, langstrakt forsænkning i terrænet, »Månedalen«, hen til Fortunvej, og lidt efter er vi tilbage ved Fortunporten, hvor turen begyndte.

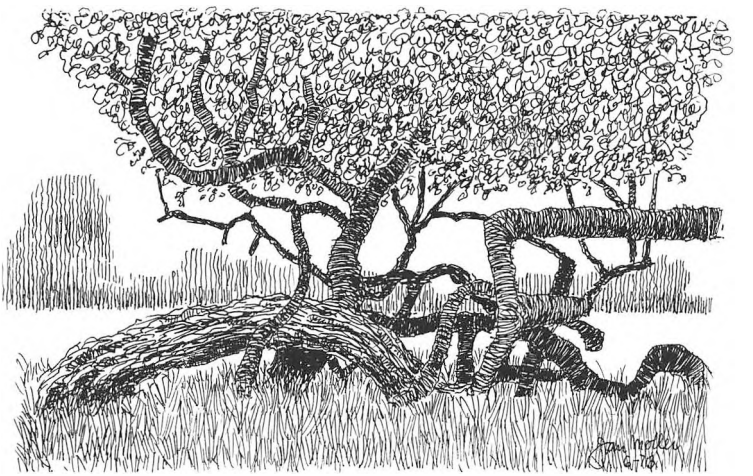

På »Hvidtjørnesletten« mellem Eremitagen og Springforbi findes de gamle, krogede hvidtjørne deformeret af vildtets bid.

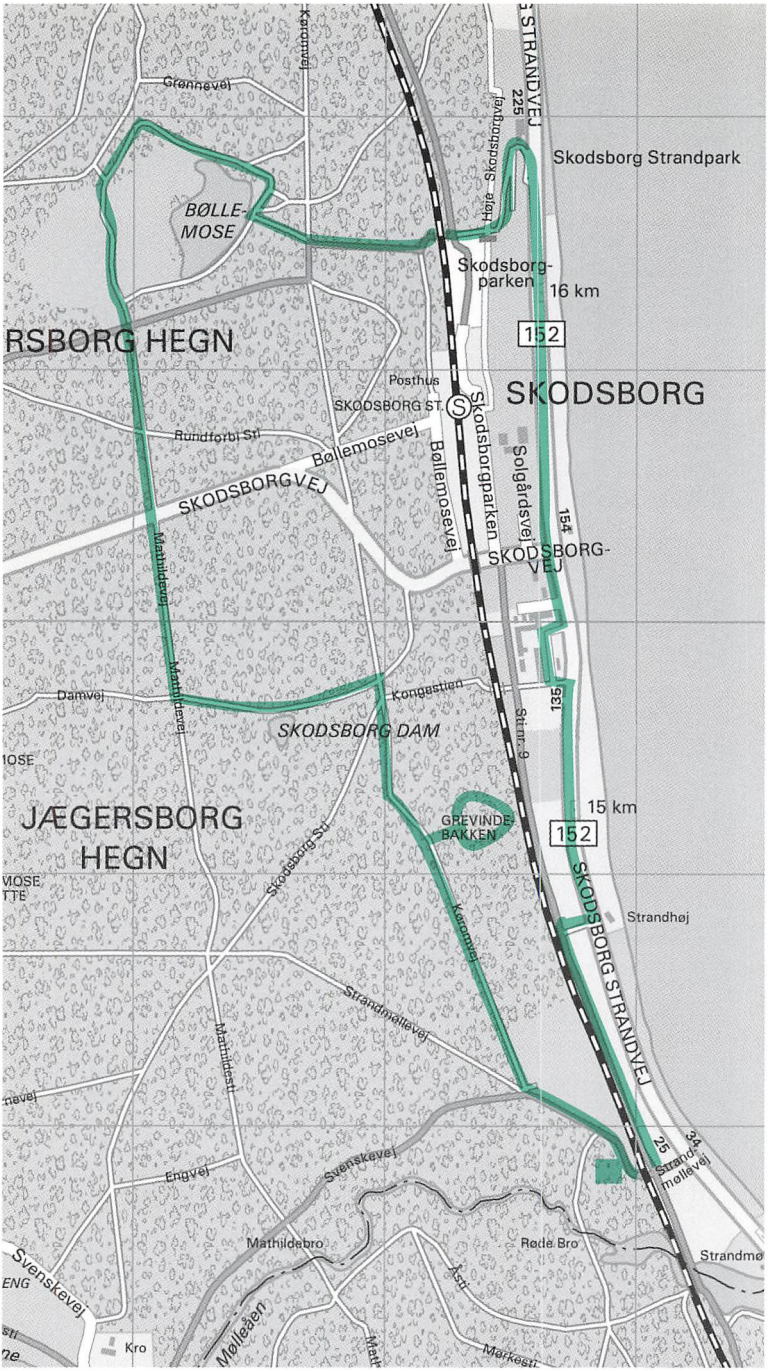
STRANDVEJ
225
Skodsborg Strandpark
Grønnevej
BØLLE-
MOSE
Skodsborg-
parken
16 km
152
RSBORG HEGN
Posthus
SKODSBORG ST.
SKODSBORG
Rundforbi Sti
Bøllemosevej
SKODSBORGVEJ
Mathildevej
Skodsborgparken
Solgårdsvej
154
SKODSBORG-
VEJ
Damvej
Kongestien
135
SKODSBORG DAM
JÆGERSBORG
HEGN
GREVINDE-
BAKKEN
15 km
152
Skodsborg Sti
Strandhøj
SKODSBORG STRANDVEJ
Strandmøllevej
Mathildesti
Svenskevej
Engvej
Mathildebro
Røde Bro
Strandmø
Kro
Møllebæken
Mørkesti

Frederik 7.s landsted (8)

Jægersborg Hegn og Skodsborg

Kommer man sydfra ad Strandvejen og passerer Strandmøllekroen, skal man 500 m længere fremme dreje til venstre ad en lille vej, som hedder *Strandmøllevej*. Den svinger ind under Kystbanens betonbro og slutter ved *Strandmølle Porthus*. På vejens vestside er der en rummelig parkeringsplads. Herfra udgår denne tur.

Vi går gennem den røde port og vælger derefter den nordgående skovvej, som hedder *Køromvej*. Efter at være gået gennem endnu en rød port fortsætter vi nordpå gennem *Jægersborg Hegn*. Et par hundrede meter længere fremme svinger Køromvej i en svag bue lidt til venstre og løber ned ad bakke. Netop på dette sted udgår en trampesti mod øst, og lidt inde anes en stor, kuplet høj i baggrunden. Bag den, endnu tættere på Kystbanens spor, findes endnu en høj. Begge er gravhøje fra bronzealderen, og den vestligste af dem kaldes »Guldhøjen«. Navnet skyldes, at der ved en udgravning i 1863 blev fundet en del interessant gravgods. Det var den daværende konge, *Frederik 7.*, der havde igangsat udgravningen, som han selv fulgte med stor interesse fra en stol oppe på højen, og med en lang merskumspibe i hånden. Kongens medarbejder under arbejdet, livskytte *C.H. Jørgensen,* havde påtaget sig at skrive en detaljeret rapport om den fremadskridende udgravning og om de fund, der dukkede frem. Her er et citat fra beskrivelsen:

> ... noget fra denne Urne omtrent midt i graven, som var 5 Alen lang og 1½ Alen bred, overraskedes man ved Gland-

sen af Guld paa en Strækning af henved 14 Tommers Tværmål.

Undersøgelsen heraf blev foretaget med den største Varsomhed, og frembragte Mistanken om, at her var nedlagt et Bronceskjold eller rettere en Skjoldplade, hvoraf ikkun Forgyldningen var tilbage, under Skjoldet laae et Broncesværd ...

Der blev fundet mange andre ting og sager i gravhøjen, som ikke tidligere havde været åbnet og plyndret. Men det var den guldbelagte bronzeskive, som gjorde fundet så sensationelt, og som har givet højen dens navn. Vi vender tilbage til Frederik 7. senere på turen.

Vi må tilbage til Køromvej og fortsætte nordpå til et vejkryds, hvor vi drejer til venstre ad *Damvej*. Navnet viser hen til *Skodsborg Dam*, der ligger syd for vejen. Navnlig en solrig efterårsdag er der smukt ved dammen, når solen skinner gennem træernes gulnede løv. Ved næste vejkryds drejer vi til højre ad *Mathildevej*. Efter at have krydset den stærkt trafikerede Skodsborgvej fører Mathildevej frem til den øst-vestgående *Tørvemosevej*. Lige overfor går vi ad en sti, som svinger ned til et af Jægersborg Hegns smukkeste naturområder, *Bøllemosen*. Navnet skyldes forekomsten af den lille blomst »mosebøllen« i området. Men her færdedes i 1880erne en gruppe kåde unge provokatører, som generede fredelige folk på spadseretur herude – og på grund af stedet kaldte man dem »bøller«. Lidt efter er vi fremme ved søbredden.

Der løber en sti hele vejen rundt om mosen og søen. Man kan enten gå til højre, eller – hvis man har tid og lyst – gå til venstre og dermed den smukke tur rundt om hele Bøllemosen.

Sydøst for søen går en sti mod øst. Den fører frem til Køromvej, hvorfra en sti går videre til en bro over Kystbanen. På den anden side af banelegemet har vi de to store bebyggelser, til venstre »Høje Skodsborg« fra 1930erne, til højre »Skodsborgparken« fra 1960erne. Arkitekturen afslører de to bebyggelsers opførelsesperiode.

En række villaer øverst på skrænten måtte i 1960erne vige for boligbebyggelsen »Skodsborgparken«. Et tidligere havehus for foden af skrænten har dog fået lov til at blive stående.

Mellem de to bebyggelser løber en kørevej, der på serpentinevis slynger sig ned mod Strandvejen. Halvvejs nede har vi udsigt mod nord til en ældre bebyggelse, som ligger en »etage« lavere end »Høje Skodsborg«, men dog hævet i forhold til Strandvejen. Det er det ombyggede »Skodsborg Søbad« også kaldet »Skodsborg Badehotel«, opført i 1870erne. Nu er der plejehjem og andre boliger i bygningerne. Syd for den gamle hovedbygning ligger nogle såkaldte »cottager«, oprindeligt anneksbygninger til hotellet. Også de er ombygget til almindelig beboelse.

SKODSBORG

Vi kommer nu ned på Skodsborg Strandvej og drejer mod syd. Langs Strandvejen ud mod vandet ligger en række villaer, opført

for et lille århundrede siden. Her flyttede velhavende københavnere ud om sommeren. I dag er de helårshuse.

Nede fra Strandvejen har vi udsigt til ikke blot det tidligere badehotel, men også til »Høje Skodsborg« og »Skodsborgparken«. Man kan godt forstå, at der ved opførelsen i sin tid, navnlig af »Høje Skodsborg«, blev rejst kritik mod det massive indgreb i det følsomme miljø mellem Øresund og Jægersborg Hegn.

»Skodsborgparken« afløste en række villaer, som blev erhvervet og revet ned. Deres haver strakte sig ned ad skrænten helt ud til Strandvejen. Et enligt, stråtækt havehus med tilhørende sidehuse har fået lov til at blive stående ved foden af bebyggelsen. Det hørte i sin tid til hofjuvelér Michelsens villa øverst på skrænten.

Hvor Skodsborgvej munder ud i Strandvejen, ligger der på sundsiden en hvid kontor- og beboelsesbygning. Arkitekturen afslører, at det er en ældre ejendom, og den blev da også i 1880erne opført som endnu et af Strandvejens mange hoteller, her »Hotel Øresund«.

Kigger vi mod vest lidt op ad Skodsborgvej, ser vi den fornemt restaurerede viadukt med Christian 9.s forgyldte monogram fra Kystbanens anlæggelse i 1890erne. På det sydvestlige hjørne ses til gengæld en moderne bebyggelse, »Skodsborg Strandhave«, opført på tomten efter den nedrevne »Skodsborg Hattefabrik«.

Lidt længere mod syd har vi på højre hånd det tidligere »Skodsborg Badesanatorium«, som blev grundlagt i 1898. Nu hedder det »Skodsborg Sundhedscenter«. Vi skal ind på området, hvor den nye institution har overtaget de gamle bygninger. De er alle skinnende hvide, og to af dem er forbundet med en imponerende søjlegang. På grund af den daværende vegetariske kostplan blev badesanatoriet i sin tid kaldt »Persilleslottet«.

På den sydlige del af området ligger en langstrakt toetagers bygning ud mod vejen. Skifertaget og støbejernsbalkonen daterer huset til lidt over midten af 1800-tallet. Skodsborg har aldrig været nogen by. Det var et lille fiskerleje og navnet skyldtes et mindre landsted, som hed Skodsborg, og som skiftede ejere op

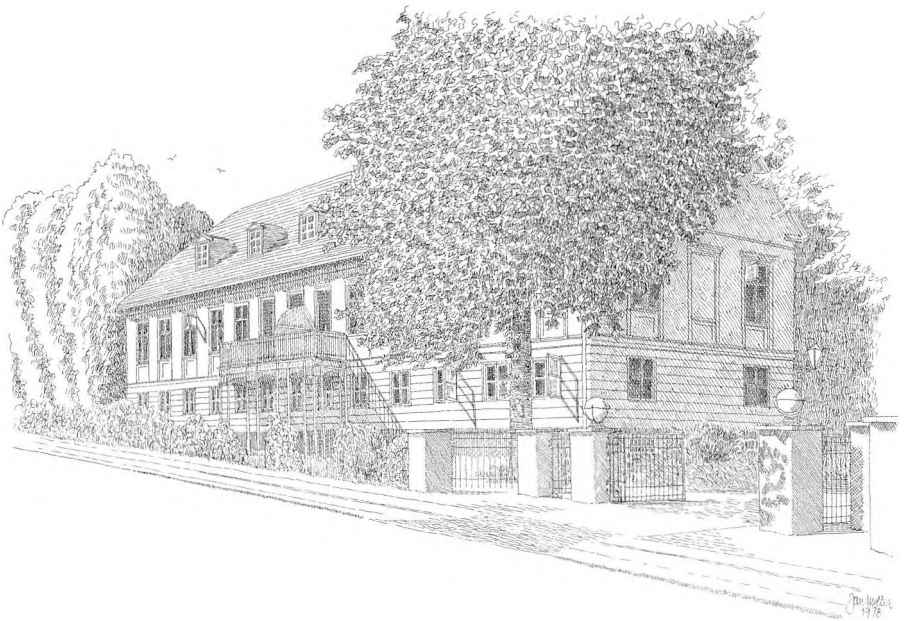

Den store villalignende bygning ud til Skodsborg Strandvej var for halvandet hundrede år siden sommerresidens for Frederik 7. og grevinde Danner. Den fredede bygning hører i dag til Skodsborg Sundhedscenter.

gennem 1700- og første halvdel af 1800-tallet. Nu vender vi tilbage til Frederik 7. Han købte nemlig landstedet Skodsborg i 1852 for at kunne komme på afstand af hovedstaden en gang imellem. Kongen var 44 år dengang og havde to pinligt mislykkede ægteskaber bag sig. Men i 1850 giftede han sig med sin mangeårige veninde, *Louise Rasmussen,* som nu fik titlen lensgrevinde af *Danner*. Det udløste en modvilje mod parret hos de såkaldte bedre kredse, og det pinte især kongen. Kun de færreste var dengang klar over, at »madammen«, som de kaldte grevinden, holdt meget af sin mand, og at hun gennem resten af hans liv forhindrede adskillige skandaler, som ville have givet genlyd i hele Europa.

Skodsborg Palæ, som stedet nu blev kaldt, blev indrettet til brug for de høje herskaber af kgl. bygningsinspektør *Peter Kornerup*. Bygningen blev ved den lejlighed forlænget med seks fag

og fik dermed sit nuværende udseende med den store støbejernsbalkon ud mod Strandvejen.

Frederik 7. var friluftsmenneske og holdt meget af at fiske. Når han opholdt sig i Skodsborg, tog han gerne hen til den netop omtalte Skodsborg Dam med sit fiskegrej. Og det var ikke blot »Guldhøjen«, kongen lod udgrave. Som amatørarkæolog – og efter faglig vurdering i dag slet ikke så ringe endda – lod han flere høje i Jægersborg Hegn udgrave og undersøge. Og mens grevinden bredte sig i det nyrestaurerede Skodsborg Palæ, indrettede kongen sig i et stort telt i parken, så han kunne sove udendørs.

Når Frederik 7. lå på landet i Skodsborg, måtte regeringen pænt tage den lange vej ud for at møde op til statsråd hos majestæten. I begyndelsen blev møderne afholdt på Eremitageslottet, men senere fandt de sted i en særlig bygning, som blev opført nord for palæet i 1858-59 med *N.J. Nebelong* som arkitekt. Den ligger der endnu og er let kendelig på sin rundede sydgavl, der nærmest minder om en floddamper på Mississippi. Statsrådssalen i den sydlige del af bygningen er smukt restaureret og benyttes ofte til møder og selskaber. Man kan se interiøret gennem glasruderne i døren. Bygningen blev af en senere ejer forsynet med en miniaturekopi af Vor Frue Kirkes Tårn – en temmelig mislykket tilføjelse.

Statsrådsbygningen blev også brugt til kongens private fester, bl.a. sammen med brødrene i frimurerlogen. Ved sommertid samledes man ofte udendørs. Derfor lod kongen på toppen af bakken sydligst i parken opføre en stor åben grotte. Den var muret op i kampesten og indvendig beklædt med blokke af kildekalk. Den eksisterer endnu, og den kan vi besøge ved at gå op ad alleen fra palæet, parallelt med Strandvejen op ad bakken inden for hegnet. I selve grotten, har man opdaget, vokser der en sjælden bregneart, som kaldes »rundfinnet radeløv«.

For de meget dristige er der mulighed for at bestige grotten og nyde udsigten fra toppen. Fra grottens bagside fører en primitiv indvendig og udvendig stentrappe nemlig op til grottens overside. På Frederik 7.s tid har der været en fantastisk udsigt herop-

Udsigt over Bøllemosen. Den er omtalt side 82.

pefra, men i den store park ind mod skoven og på strandområdet langs ejendommen er der i de senere år – på godt og ondt – opført store boligblokke i flere etager.

Forhåbentlig med alle lemmer i god behold efter nedstigningen kan vi forlade Sundhedscentrets domæne gennem en låge i parkens hegn mod vest, og så er vi atter ude på jernbanestien. Den følger vi mod syd en kilometers vej og når dermed tilbage til udgangspunktet.

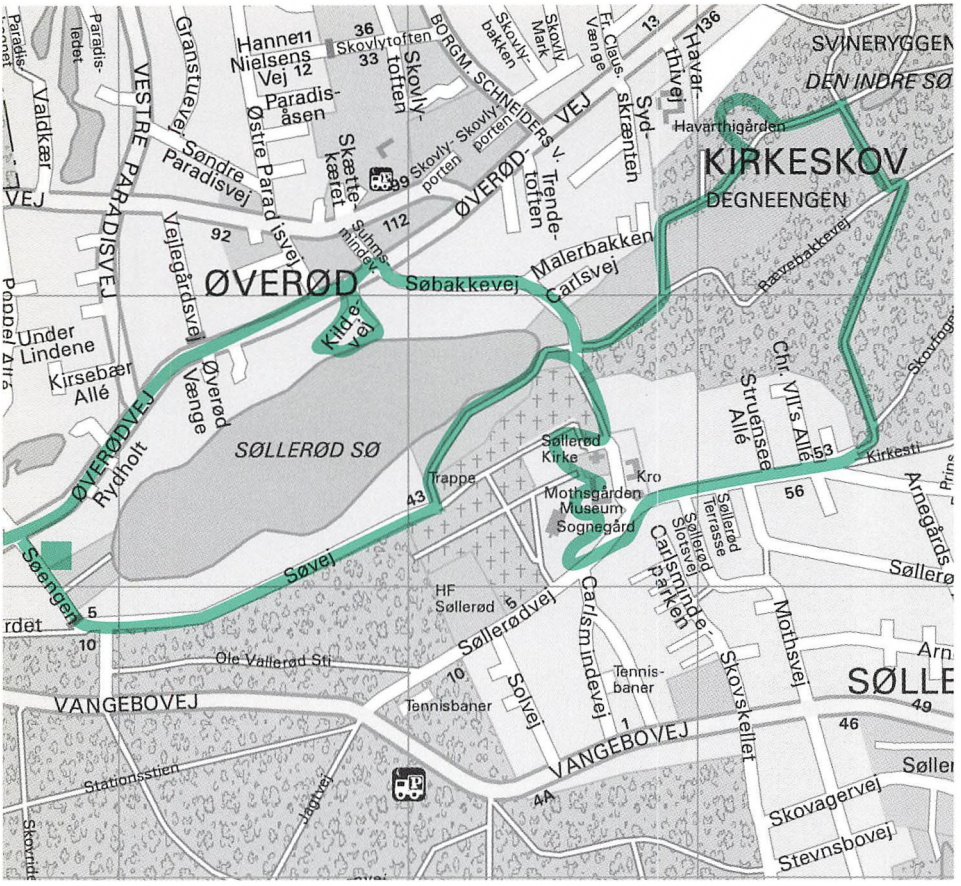
ØVERØD
SØLLERØD SØ
KIRKESKOV
DEGNEENGEN
SVINERYGGEN
DEN INDRE SØ
Havarthigården
VESTRE PARADISVEJ
ØVERØDVEJ
Søbakkevej
Malerbakken
Carlsvej
Kildevej
Vejlegårdsvej
Øverød Vænge
Rydholt
Under Lindene
Kirsebær Allé
Søllerød Kirke
Trappe
Kro
Mothsgården Museum Sognegård
Søllerød Terrasse
Søllerød Slotsvej
Carlsmindepark
Struensee Allé
Chr. VII's Allé
Kirkesti
Søllerødvej
Carlsmindevej
Mothsvej
Skovskellet
Søvej
Søengen
HF Søllerød
Ole Vallerød Sti
VANGEBOVEJ
Tennisbaner
Tennis-banen
Solvej
Stationsstien
Jagtvej
Skovagervej
Stevnsbovej
Rævebakkevej
Skovfogedvej
Kirkesti
Havarthivej
Syd-skrænten
Trende-toften
Skovly-toften
Skovly-porten
Skovly-bakken
Skovly Mark
Fr. Claus-vænge
BORGM. SCHNEIDERS VEJ
Granstuevej
Søndre Paradisvej
Østre Paradisvej
Paradis-åsen
Hannemann Nielsens Vej
Skovlytoften
Skættekæret
Suhms-minde
Paradis-løbet
Valdkær
VEJ
92
112
99
36
33
11
12
13
136
43
56
53
5
10
1
4A
46
49

To byer (9)

Søllerød og Øverød

Søllerød Rådhus ligger i krydset *Kongevejen-Stationsvej*. Sidstnævnte vej fortsætter på den anden side af Kongevejen og hedder nu *Øverødvej*. Lidt nordpå – efter en rundkørsel – drejer vi ned ad en lille vej, som hedder *Søengen*. Her er der en parkeringsplads, og her begynder vores tur.

Søengen, som er spærret for gennemkørsel, fører hen til *Søvej*; her drejer vi til venstre. Søllerød Sø har kun ganske få strækninger, hvor man kan gå langs søbredden. Den er for længst stykket ud til villagrunde både på søens nordside og sydside. Søvej har en række yderst forskelligartede villaer på den ene side; på den anden side støder den op til Geelskov, adskilt fra Søvej af et gammelt stendige.

For enden af Søvej er der adgang til Søllerød Kirkegård gennem en jernlåge. Vi skal dog ikke den vej nu, men drejer til venstre ned ad en trappe og har nu omsider kontakt med Søllerød Sø på en sti, der fører langs kirkegårdens hegn frem til *Søbakkevej*. Undervejs er der en smuk udsigt over Søllerød Sø og dens omgivelser.

Vi befinder os nu i dalbunden – en tunneldal fra den sidste istid. Dalen strækker sig fra »Storekalv« – Furesøens nordlige del – gennem Søllerød Sø og Søllerød Kirkeskov videre mod øst. Vi drejer til højre, hvor stien munder ud i *Søbakkevej* og står nu mellem to gamle huse. Den gulkalkede, stråtækte længe til højre blev i begyndelsen af 1800-tallet opført under navnet »Drewsens Hospital«. Stiftelsen var – samtidig med et tilsvarende »hospital«

i Kongens Lyngby – bekostet af enken efter højesteretsdommer *Christopher Drewsen*, en bror til Christian Drewsen på Strandmøllen.

På den anden side af Søbakkevej ligger en noget lavere stråtækt bygning, der ligesom trykker sig op mod skrænten ind til Søllerød Kirkeskov. Huset er i dag privatbolig, men det er sandsynligt, at den i en ældre skikkelse har rummet en af de fem »Prinsesseskoler«, som Frederik 4.s søster, prinsesse *Sophie Hedevig* lod opføre. Her skulle de børn, som var bosat på hendes to godser, Dronninggård og Frederiksdal, gå i skole.

Så står vi ved foden af en rigtig gammel hulvej. En planche, opsat til publikums orientering, fortæller om hulvejens historie og dens renovering. Vi går selvfølgelig ad hulvejen, men de, der foretrækker det, kan benytte stien ind mod kirkegården; den er forsynet med trappetrin og gelænder. Man kan let forestille sig, at det var en drøj tur for en hestevogn at mase sig op ad den stejle hulvej, som var alfarvej fra nord til Søllerød. I dag er hulvejen helt træbevokset, og om sommeren hvælver løvet sig tæt over vejen, så man føler sig hensat til en grøn tunnel.

Søllerød Kirke

Når vi er kommet op til kørevejen, går vi til højre langs en mur ind mod kirkegården og ind gennem en låge. Herfra fører en sti op til kirkens nordre indgang. Søllerød Kirke kan, som de fleste andre danske landsbykirker, føres tilbage til 1100-tallet for den ældste dels vedkommende. Formentlig har stenkirken da afløst en ældre trækirke. Som det stadig kan ses enkelte steder i ydermuren, blev der ved opførelsen brugt kridtsten fra Stevns, og den ældste stenkirke var for øvrigt kortere end den nuværende, og uden tårn.

Vi kan kigge indenfor, hvis kirken er åben. I våbenhuset er der opsat brudstykker af en ligsten fra 1402. Den har dækket graven over en gammel øverødborger, og bynavnet er indhugget med sin gamle form, »Øberuth«. I senmiddelalderen blev kirkens oprin-

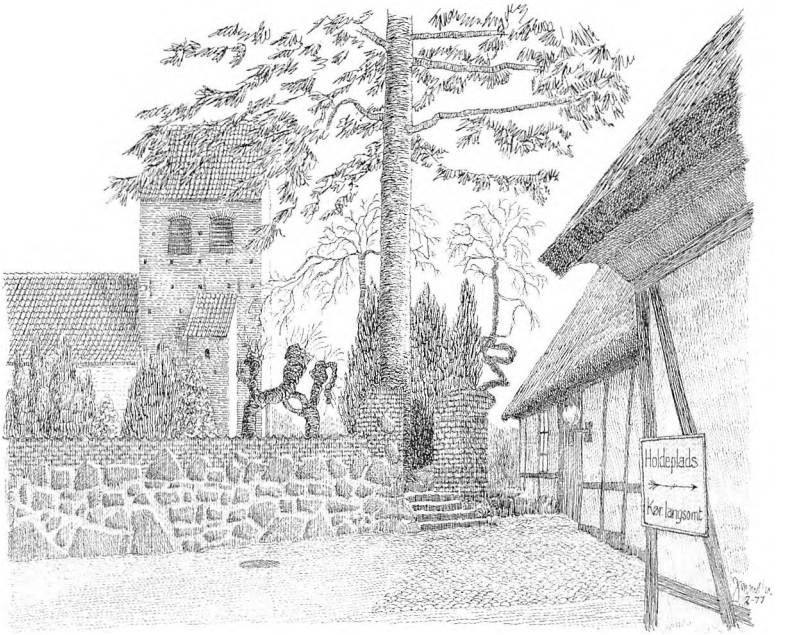

Søllerød Kirke set fra nord. Til højre ses en del af præstegården.

delige bjælkeloft erstattet med murede hvælvinger. Koret blev derefter forlænget mod øst, og der blev opført et tårn op til skibets vestlige ende.

Bag kirken ligger den idylliske præstegård bestående af flere stråtækte længer. Kirkegården er vidt berømt for sin smukke beliggenhed ned mod skrænten til Søllerød Sø. Den er blevet udvidet flere gange og er anlagt i terrasser. Nogle gravsteder er forsynet med mausolæer, hvor de hensovne, velhavende borgere kan afvente dommedag bag svære, dekorerede bronzedøre i murede, marmorklædte bygninger.

Søllerød Kro

Hvor der er en kirke, er der også en kro, siger et gammelt ord. Det gælder også i Søllerød, hvor kirken er genbo til kroen. Søllerød

Kro er ikke nogen egentlig landevejskro, men blot »et lidet krohold for rejsende og lusterende«, som det hed i fæstekontrakten fra 1677. I sidste del af 1600-tallet var forbindelsen mellem kirken og kroen ret tæt, for præstens kone stod for kronæringen. Det fortælles, at præsten ofte afkortede søndagsgudstjenesten, så menigheden kunne nå et besøg på kroen bagefter, inden man gik hjem.

I dag er Søllerød Kro kendt som et eksklusivt spisested, og dens hovedbygning ligger ganske dejligt ud til en lille plads omkring byens gadekær. Her findes også en bybrønd, men dens opbygning er dog af nyere dato, og det vand, der springer ud af sælhundehovedet på den ene side, er vandværksvand.

MOTHSGAARDEN

På hjørnet af Søllerødvej, over for bybrønden, ligger et kompleks af gamle bygninger. De rummer nu *Søllerød Museum*, og ejendommen kaldes *Mothsgaarden*. Navnet fik de daværende bygninger for godt 300 år siden, da ejendommen tilhørte enken efter den kongelige livlæge, *Povl Moth*. Datteren, *Sophie Amalie*, var blevet Christian 5.s officielle maitresse og blev tituleret grevinde af Samsø.

Gennem årene havde Mothsgaarden mange ejere og – om sommeren – også lejere. Den norske komponist *Edvard Grieg*, boede i Mothsgaarden med sin hustru i sommeren 1868. Her skrev han sit berømte værk, koncert i a-moll for klaver og orkester. Musikhistorikere har hævdet, og sikkert med rette, at Grieg var dybt inspireret af sit hjemlands høje fjelde og brusende elve; at han så at sige havde inspirationen med hjemmefra. Det er dog nærliggende at tro, at komponisten også har ladet sig påvirke af den dybe fred og de blide landskabelige omgivelser, han befandt sig i, mens værket blev til.

I Mothsgaardens hyggelige, lavloftede stuer og gennemgangsrum viser Søllerød Museum en del af sine faste samlinger, og der afholdes desuden skiftende temaudstillinger.

Søllerød Kro set henover byens gadekær. I baggrunden til venstre ses Søllerød Kirkes tårn.

Carlsminde

Skråt over for Mothsgaarden, på Søllerødvej 30, ligger en statelig bygning tilbagetrukket fra vejen bag et jernrækværk. Den hedder *Carlsminde* og blev opført i midten af 1700-tallet – måske med Philip de Lange som arkitekt. Den fik sit navn omkring år 1800, og mere end 40 forskellige ejere op til i dag har sat deres præg på ejendommen.

I 1903 blev Carlsminde overtaget af Landmandsbankens direktør, *Isak Glückstadt*, som i sin ejertid opkøbte tilstødende grunde, så der i alt hørte omkring 50 tønder land jord til ejendommen. Heraf var 10 tønder land den tilstødende park, resten landbrugsjord. Ti år senere blev ejendommen købt af grosserer *Dethlef Jürgensen,* der bl.a. indrettede sidebygningen til hestestald. I hans hjem kom politikeren *Edvard Brandes*, forfatteren *Johannes V.*

Jensen, billedhuggeren *Kai Nielsen* samt tegneren og forfatteren *Robert Storm-Petersen.* En af hjemmets gæster har berettet, hvordan husets frue engang under et større selskab beklagede sig over et uheld, hun havde haft på en cykeltur, hvor hendes nederdel var kommet ind i baghjulet og var blevet flået. Hun sluttede sin klage med at erklære: »Jeg véd virkelig ikke, hvad jeg skal gøre; nu er det tredje gang det sker!« Storm-P. tog sin pibe ud af munden og sagde ganske stille: »Tag baghjulet af!«

Søllerød Slot

Vi vender om og går tilbage ad Søllerødvej forbi gadekæret. En høj, hvid mur på venstre hånd afløses af et prægtigt smedejernsgitter, afbrudt af et stort portparti. Gennem gitteret ses en elegant bygning i barokstil, udsmykket med spir, *Søllerød Slot.* Selve hovedbygningen er ikke så gammel, som man kunne fristes til at tro. Den blev opført i 1915, brændte nogle år senere, og blev derefter genopført uændret.

Vi skal imidlertid helt tilbage til 1740, da Christian 6.s overkrigssekretær, greve *Frederik Danneskiold-Samsøe* lod opføre et slot her, som han kaldte *Søllerødgaard.* Hovedbygningen var dobbelt så lang som den nuværende og havde adskillige fløje og tilbygninger. Øverst på taget var der en udsigtsaltan, hvorfra man kunne se ud over de omgivende landskaber hele vejen rundt; over Øresund til Sverige og langt forbi Københavns tårne og spir.

I 1763 købte Frederik 5. Søllerødgaard, og den kongelige periode fortsatte indtil 1780 med kongens søn, arveprins Frederik, som ejer. En senere ejer besluttede at rive det gamle, efterhånden sikkert ret forfaldne slot ned og opføre en ny og mindre hovedbygning ud til vejen, hvor man i dag har gitteret ind til parken. Men også denne Søllerødgaard blev revet ned, hvorefter den nuværende hovedbygning blev opført. Den store gitterport har hørt til Schimmelmanns Palæ i Bredgade i København – også kaldet »Odd Fellow-palæet«. Kigger man ind i Søllerød Slotspark gennem gitterporten, ser man ligefor en prægtig allé af kandelaber-

linde, og til højre, med gavlen mod vejen, en lang, smal bygning med kirkeruder og tagrytter. Den er nu indrettet som kapel, men har utvivlsomt oprindeligt været den ene af sidefløjene til Danneskiold-Samsøes Søllerødgaard, og er således i ombygget stand bevaret til vore dage.

Fogedgården og Olufshøj

Så forlader vi Søllerød Slot og går over på den anden side af Søllerødvej, hvor nogle ældre bygninger tiltrækker sig opmærksomheden. Den vestligste – Søllerødvej 38 – er en del af byens gamle fogedgård, og nr. 40, der ligger på hjørnet af *Søllerød Slotsvej*, er en vinkelbygning med en brolagt gårdsplads bag en imponerende gitterport i en høj mur – et helt italiensk eksteriør.

Ejendommen er »Olufshøj«, der måske kan have været en af de bygninger, der var opført i tilslutning til 1700-tallets Søllerødgaard. Blandt de skiftende ejere kan nævnes familien *Neergaard*, i hvis ejertid *H.C. Andersen* ofte var gæst på Olufshøj, hvilket han har beskrevet i sine dagbøger. Her traf digteren sin ven, komponisten *Emil Hartmann*, som på den tid ejede Carlsminde. I juli 1864 blev besøget dog ikke nogen succes. Digteren blev syg under opholdet, men kom sig dog så meget, at han kunne dyrke landlivets glæder og egnens notabiliteter. Andersen læste gerne højt af egne værker, og det fortælles, at han læste nogle af sine eventyr højt for byens børn.

Søllerød Kirkeskov og Havarthigaarden

Så forlader vi Søllerød gamle bykerne og fortsætter ad Søllerødvej mod øst. Snart er vi fremme ved en lille trekantet plads med indgang til *Søllerød Kirkeskov.* På højre hånd ud til vejen ses Søllerøds gamle rådhus, som blev opført 1904. Det var dengang kommunens administration kunne rummes i en almindelig, stor villa.

Drej ind i Kirkeskoven og følg stien til venstre, som fører nordpå forbi Søllerøds elegante vandtårn og derefter ned ad bakke gennem skoven. Stien fører ned til bunden af en tunneldal og derefter opad på ny. Vi finder den sti, der fører opad mod nordvest. Heroppe er der et stengærde, hvor et par stentrin leder os gennem en åbning ind på *Havarthigaardens* område. Ganske vist fra bagsiden, for den sædvanlige indkørsel sker fra Øverødvej ad Havarthivej. Så vi går bare rundt om bygningerne og ind på gårdspladsen. Det besynderlige navn skyldes en tidligere antagelse, at »Avarthi-ruth« var Øverøds ældste betegnelse.

Den gamle landbrugsejendom består nu af et stuehus, som ved buede forbindelsesfløje slutter sig til avlsbygningerne. Såvel hovedbygningen som udlængerne er ombygget til forskellige kulturelle formål, for ejendommen er i dag medborgerhus.

Men Havarthigaarden har en spændende fortid. Da to unge fra de gamle bondefamilier på egnen giftede sig i 1848, fandt den nygifte kone, *Hanne Nielsen,* på at starte en hjemmeproduktion af smør og forskellige oste. På den tid var det et særsyn, at en bondekone førte sig frem på den måde; hun *købte* endda mælken af sin mand. Gennem sit liv foretog Hanne Nielsen talrige studierejser, til Norge, Tyskland, Holland og England, og uden at kunne fremmede sprog iagttog hun, hvordan mejeristerne arbejdede de forskellige steder. Fra 1866 og indtil sin død i 1903 antog hun elever i sit mejeri, og mere end tusind unge kvinder og mænd blev oplært på Havarthigaard i denne periode. Hanne Nielsen blev berømmet fra nær og fjern for sit værk og var på sit felt et lysende eksempel på initiativ og virkelyst.

ØVERØD

Vi skal nu lægge kursen om ad *Øverød,* men i stedet for at gå ad den stærkt trafikerede Øverødvej kan vi gå bag om Havarthigaarden igen og ud på stinettet den sidste strækning mod sydvest gennem den nordligste del af Kirkeskoven. Længere henne drejer vi til venstre og krydser dalbunden en gang til, denne gang ved

det kommunale rensningsanlæg. Den fører op til en sti syd for dalbunden og fører mod vest. På det sidste stykke tilbage til Søbakkevej kommer vi forbi et romantisk beliggende, stråtækt hus op til Kirkeskoven. Det kaldes fra gammel tid *Klokkerhuset.*

Vel nede på *Søbakkevej* begiver vi os ad Øverød til, dvs. nordpå ad vejen, der snor sig mellem gamle og nyere huse. På Øverødvejs nordside, over for Søbakkevejs udmunding, ligger den gamle landsby Øverøds bystævne – en kreds af sten omkring et træ. Der skal en god del fantasi til at forestille sig landsbyen, således som bebyggelsen fremtræder i dag. Landsbymiljøet er for altid borte, men der er lidt tilbage, som vidner om, at Øverød også havde landsteder.

Nord for bystævnet havde således historikeren *Peter Frederik Suhm* i mange år sit landsted, hvis bygninger for længst er revet ned. Hans grund gik helt ned til Søllerød Sø, hvor han lod en naturlig kilde indramme med en opbygning af store marksten. Den eksisterer til gengæld endnu, og den finder man ved at dreje ned ad *Kildevej* på Øverødvejs sydside og holde til højre helt hen til et lillebitte offentligt anlæg ved søbredden og kilden.

Mens vi står hernede, har vi oven over kilden udsigt til en lille stråtækt, træbeklædt bygning, *Fredensdal.* Landstedet blev opført i 1824 af møntguardein Jacob Fabritius. Efter et par ejerskifter overgik landstedet til kunsthistorikeren, professor *Christian Elling* og hans hustru, som restaurerede bygningen og omlagde haven. Blandt andet genopførte man den halvrunde, hvidmalede træbalustrade, som også kan ses herfra, ud mod søen.

Desværre fører Kildevej ikke videre langs søbredden, så vi må tilbage til Øverødvej, hvor vi drejer til venstre. Den sidste del af turen går langs en række villaer, ældre og nyere. Længere henne kommer vi til en tempellignende bygning med søjler foran indgangen. Det er »Holte Biograf Teater« – i dag kaldt »Reprisen«, som blev opført 1919. Her vender vi om og går tilbage til Søengen.

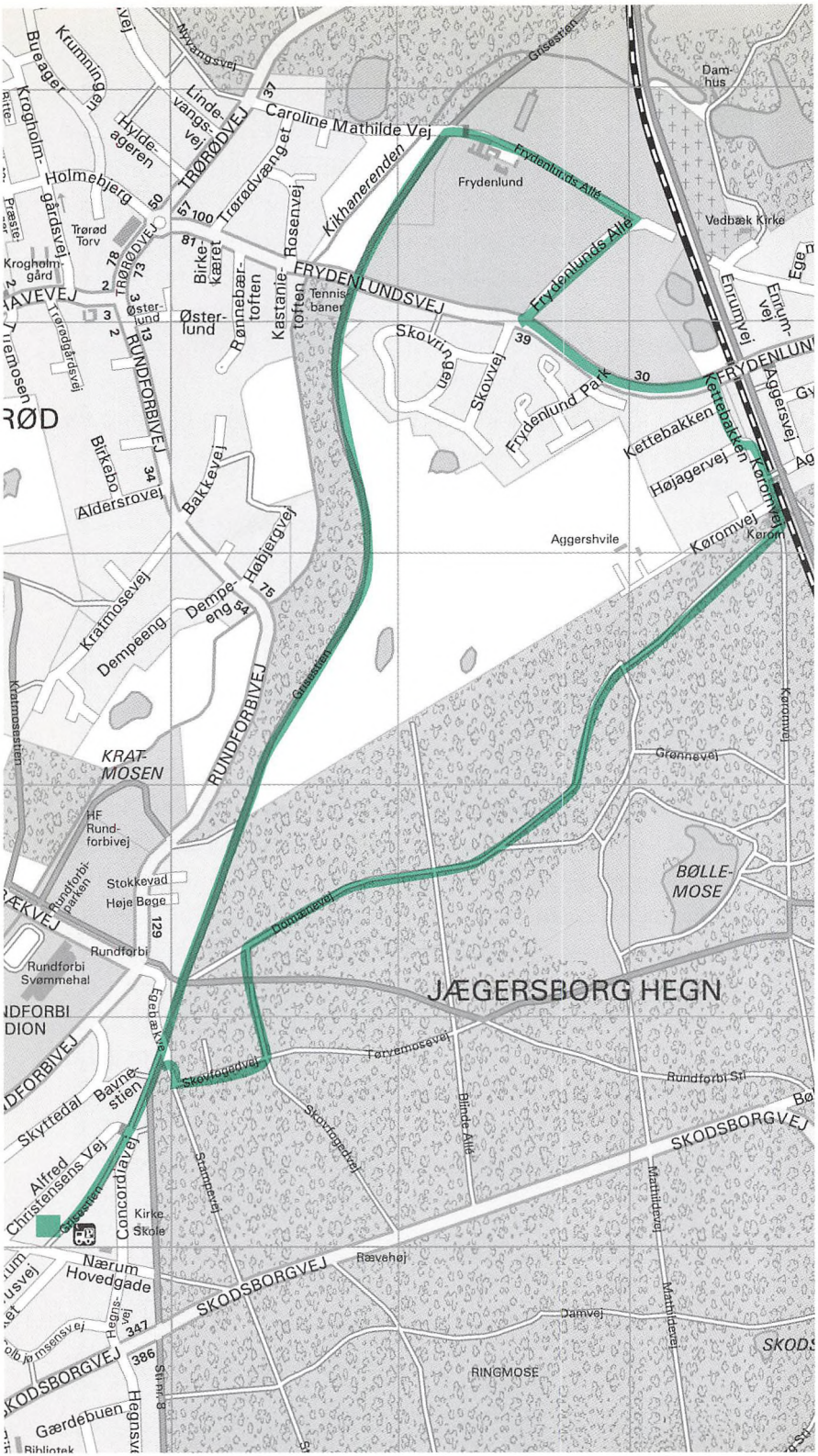
Caroline Mathilde Vej
Frydenlund
Frydenlunds Allé
Kikhanerenden
FRYDENLUNDSVEJ
Vedbæk Kirke
Damhus
Grisestien
Nyvangsvej
Krumningen
Bueageren
Krogholm-gårdsvej
Hyldeageren
Lindevangsvej
TRØRØDVEJ
Trørødvæng
Holmebjerg
Trørød Torv
Præstevej
Krogholm-gård
HAVEVEJ
Birkekæret
Rosenvej
Rønnebærtoften
Kastanietoften
Tennisbaner
Østerlund
Trørødgårdsvej
RUNDFORBIVEJ
Skovridergaard
Skovvej
Frydenlund Park
Kettebakken
Højagervej
Ennumvej
Aggersvej
Kørom
Kørumvej
Aggershvile
Birkebo
Aldersrovej
Bakkevej
Højbjergvej
Dempeeng
Kratmosevej
Kratmosestien
KRAT-MOSEN
HF Rund-forbivej
Rundforbi-parken
Stokkevad
Høje Bøge
Rundforbi
Rundforbi Svømmehal
Grønnevej
BØLLE-MOSE
Dalmosevej
JÆGERSBORG HEGN
Egebækvej
Bavnestien
Skyttedal
Alfred Christensens Vej
Skovfogedvej
Tørremosevej
Rundforbi Stk
Blinde Allé
SKODSBORGVEJ
Stammervej
Concordiavej
Grisestien
Kirke
Skole
Nærum Hovedgade
Rævehøj
Mathildevej
Damvej
RINGMOSE
Gærdebuen
Bibliotek
Hegnsvej
347
386
129
75
54
57
100
81
78
73
50
37
39
30
34
13

Dronningens lysthus (10)

Grisestien og Frydenlund

Jernbanen kom først til Nordsjælland i 1864, da *Nordbanen* kunne tages i brug, 17 år efter at Danmarks første banestrækning, København-Roskilde, var blevet anlagt. Nordbanen gik fra København til Helsingør over Hillerød, og da man senere anlagde en bane til Helsingør langs Øresundskysten, fik vi *Kystbanen* i 1897. Den blev anlagt som en forlængelse af jernbanen fra København til Klampenborg fra 1864.

Der var imidlertid behov for endnu en jernbanelinie. Den skulle gå fra Lyngby til Nærum langs Mølleåens værker og videre til Vedbæk. Da initiativtagerne til denne jernbane havde skaffet den fornødne kapital, kom arbejdet i gang, og den 25. august 1900 åbnedes *Lyngby-Vedbæk Jernbane*. Der var regnet ikke blot med en omfattende godstrafik fra mølleåfabrikkerne, men også med en livlig persontransport.

For at gøre en lang historie kort: I 1923 blev banelinien mellem Nærum og Vedbæk nedlagt som urentabel. Skinnerne blev taget op og banens tracé omdannet til en sti gennem det smukke naturområde; med en udsigt, som hidtil havde været forbeholdt banens passagerer. Det var et lille stykke jernbanehistorie for at kunne forstå, hvor turen starter og forløber denne gang.

I den østlige ende af *Nærum Hovedgade* er der på venstre hånd indkørsel til en parkeringsplads. Herfra udgår banestien mod nord. Navnet »Grisestien« skyldes naturligvis det mangeårige navn for toget »Grisen«, som for øvrigt eksisterer i bedste velgående den dag i dag, men nu på strækningen mellem Jægersborg

S-togsstation og Nærum Station syd for Skodsborgvej. Om navnets oprindelse har det været hævdet, at lokomotivets fløjte havde en grim, skingrende lyd, der mindede om hylet fra en forskrækket pattegris. Brede Klædefabriks almægtige direktør skulle nemlig have forlangt, at toget fik en ny fløjtelyd, fordi den oprindelige mindede for meget om fabriksfløjten, som hver morgen og aften forkyndte arbejdstidens begyndelse og slutning. Og der måtte ikke kunne ske forveksling.

Vi begiver os altså på vandring ad Grisestien. Det første stykke vej er ikke særlig interessant, men lidt længere henne fører stien videre langs *Jægersborg Hegn*. Det lykkedes nemlig banens styrelse at få skovvæsenets tilladelse til at anlægge linien gennem skovparten *Rundforbi*; det »bløde« hjørne af Jægersborg Hegn mod nordvest.

Vi kommer forbi en stor, rød dyrehaveport ved skovens huse »Nordvesthus« og »Rundforbi« på højre hånd. Her kunne vi komme ind i skoven. Lidt længere henne ad Grisestien er der en rød låge ind til skoven, men så er det også slut. Man kan herefter ikke komme ind i Jægersborg Hegn, før man er hele vejen rundt om skovens nordlige hegn til det »skarpe« hjørne, »Kørom«. Men endnu skal vi ikke ind i skoven, så vi fortsætter nordpå ad Grisestien.

Man oplever tydeligt, at det er et tidligere jernbanetracé, for der er ingen bakker, hvad der sikkert i særlig grad glæder cyklisterne. Hvor man under anlægsarbejdet i sin tid mødte et højdedrag, blev der gravet en slugt, og var der en lavning i terrænet, blev der opkastet en vold; alt for at banen kunne undgå for stejle stigninger og fald. Enkelte steder undervejs forbavses man over, hvor omfattende jordarbejder, der har været nødvendige for at kunne gennemføre projektet.

Efter at have krydset *Frydenlundsvej* kommer vi til *Caroline Mathilde Vej,* som er en fortsættelse af Caroline Mathilde Sti fra Hørsholm. Den standser dog ikke ved Grisestien, men fører videre ind mod ejendommen *Frydenlund*. Vi har netop her en låge på højre hånd, som fører ind til *Frydenlund Allé*. Et skilt på lågen

Et kig gennem Frydenlund Allé mod vest. Pavillonerne hører til det oprindelige slotsanlæg fra 1722.

forkynder, at området bag den er privat, for her begynder Frydenlunds enemærker. Vi kan dog roligt gå ind ad lågen, for Frydenlunds ejer har givet tilladelse til, at publikum kan gå derind, fortsætte gennem alleen og se Frydenlund på nærmere hold.

Ejendommen har en lang og broget historie. Stedet nævnes første gang i 1679; allerede dengang var det et landsted. Fire år senere købte Christian 5. ejendommen og bortforpagtede den til storkansleren, grev *Christian Reventlow,* der døde 1708. Mange år senere kom *Frederik 4.* ind i billedet. Han havde i 1721 ladet sig vie til storkanslerens datter, *Anna Sophie Reventlow,* og året efter, da enkegrevinden var død, overtog kongen selv Frydenlund og besluttede at opføre et lille lystslot på stedet.

Den daværende kongelige bygningsinspektør, *Johan Cornelius*

Krieger, fik overladt opgaven. Der blev så i de følgende år opført et ottekantet »lysthus« og anlagt en vej fra Frydenlund til Vedbæk. Selve hovedbygningen var yderst særpræget – man kunne kalde den en geometrisk spøg. Inde midt i den polygone bygning lå en ottekantet sal, der gik op gennem hele bygningen og fik lys fra lanternen øverst på det spidse tag.

Den ydre ring var opdelt i otte trapezformede rum, hver med tre store vinduer, bortset fra indgangshallen og havesalen, der begge havde store døre og udvendige trapper ned til henholdsvis vej og have. Øverst på det spidse tag var der omkring lanternen en rundgang, hvor man kunne komme ud i det fri og nyde den storslåede udsigt: Mod nord over Trørød Skov til Folehaven, mod øst over det blinkende Øresund med Sverige i baggrunden, mod syd over Dyrehavens træer og mod vest til Høje Sandbjerg og Rudeskov.

Syd for bygningen var anlagt en parterrehave i fransk stil med busketter, blomsterkvarterer og fire lange, dobbelte rækker lindetræer. Nord for slotsbygningen lå stalde, vognporte, økonomibygninger samt boliger for tjenestefolkene. Her lå også en køkken- og frugthave omkring et stort aflangt bassin, hvori slottet kunne spejle sig.

Slottet gik i arv fra Frederik 4. til sønnen *Christian 6.*, og fra denne videre til næste generation, *Frederik 5.* Men ingen af disse konger interesserede sig for det romantiske slot – det var alt for lille. Den næste konge i rækken, *Christian 7.*, fik allerede som 11-12-årig kronprins foræret Frydenlund Slot, og da han senere blev gift med den engelske prinsesse *Caroline Mathilde*, fik hun overdraget ejendommen.

Endelig fik det lille slot et kort storhedstid. For da livlægen *J.F. Struensee* blev kongeparrets husven – og dronningens elsker – foregik hoflivet om sommeren dels på Hirschholm Slot, dels på Frydenlund. Der blev festet og danset i haven i stjernernes skær og i kulørte lampers lys. Mellem Hirschholm og Frydenlund blev der anlagt en vej, som endnu eksisterer, opkaldt efter dronningen. Det lystige hofliv og den reformivrige struenseeperiode fik sin

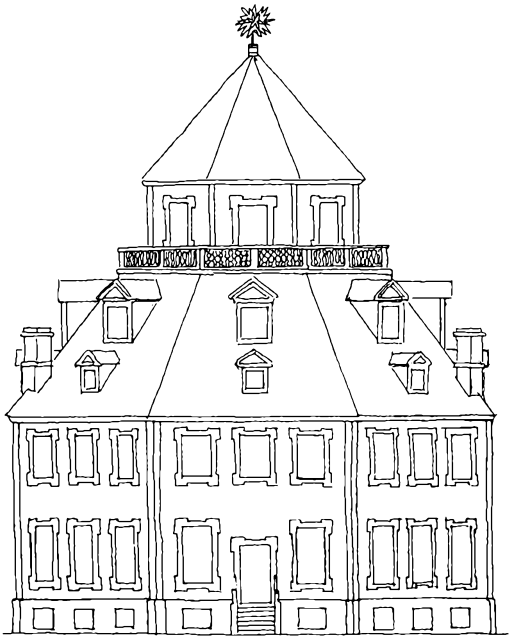

Sådan så det oprindelige ottekantede Frydenlund Slot ud. Efter »Den Danske Vitruvius«.

nok så bekendte afslutning, da øksehuggene faldt på Øster Fælled tirsdag den 28. april 1772.

En snes år senere blev Frydenlund solgt til den svenske hofsekretær *C.A. Boheman*. Han lod det meste af Kriegers spændende, men absolut upraktiske ottekantede hovedbygning rive ned, og opførte det nuværende Frydenlund med bibeholdelse af en del af de gamle fundamenter og mure.

Af det oprindelige slotsanlæg er blandt andet bevaret to gulkalkede pavilloner med spidst tag og de karakteristiske vinduesindfatninger, der viser hofbygmesterens arbejde i 1722. Læg også mærke til de elegante portpiller med vaser foroven. Sammen med pavillonerne er de med til at indramme pladsen foran hovedbygningens nordfacade.

Haven på begge sider af hovedbygningen er ikke tilgængelig

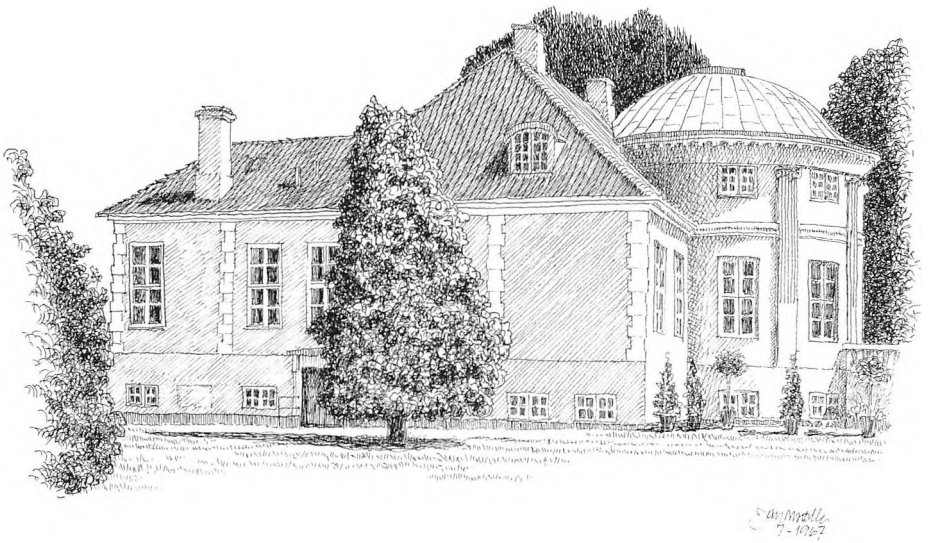

Det nuværende Frydenlund, set fra vest. Ved opførelsen af den halvrunde udbygning mod syd blev fundamenterne fra det første Frydenlund Slot benyttet.

for publikum, men man kan udmærket glæde sig over herlighederne fra alleen. Her fortsætter vi østpå gennem store æbleplantager og slutter ved en jernlåge med et lille porthus på hver side.

Så drejer vi til højre ad *Frydenlunds Allé* og derefter til venstre ad *Frydenlundsvej*. Umiddelbart før vejbroen fører over Kystbanen, går vi til højre ad vejen *Kettebakken*. Hvor den slutter, går vi til venstre ned mod banelegemet til *Køromvej,* som kort efter fører os ind gennem en rød port til Jægersborg Hegn ved *Kørom Porthus*. Inden for porten drejer vi straks til højre ad skovvejen *Domænevej*. Tilbageturen giver næsten sig selv. Vejen fører gennem vekslende bevoksninger, og efter knap halvanden kilometers vandring er vi fremme ved en gruppe usædvanlig flotte lærketræer, *Rundforbilærkene*. De blev plantet i 1876 og er hen ved 35 m høje.

På den sidste strækning svinger vejen til venstre, altså sydpå. Ved Rundforbi Porthus går vi til højre ad *Tørvemosevej*, som

munder ud i *Stampevej* rundt om en indhegning, og så er vi tilbage ved den røde port ud mod Grisestien, som fører os hen til parkeringspladsen, hvor vi begyndte turen.

Nok er turen slut, men eventuelle jernbaneentusiaster vil måske gerne gå et par skridt ekstra for at se den nu over hundrede år gamle *Nærum Station*. Den eksisterer nemlig stadig. Vi finder den på højre hånd lidt nede ad vejen *Bystykket*, der ligger omtrent skråt over for parkeringspladsen. Den røde murstensbygning med skifertaget genkendes let. Den er nu privatbolig, men stationspræget er umiskendeligt.

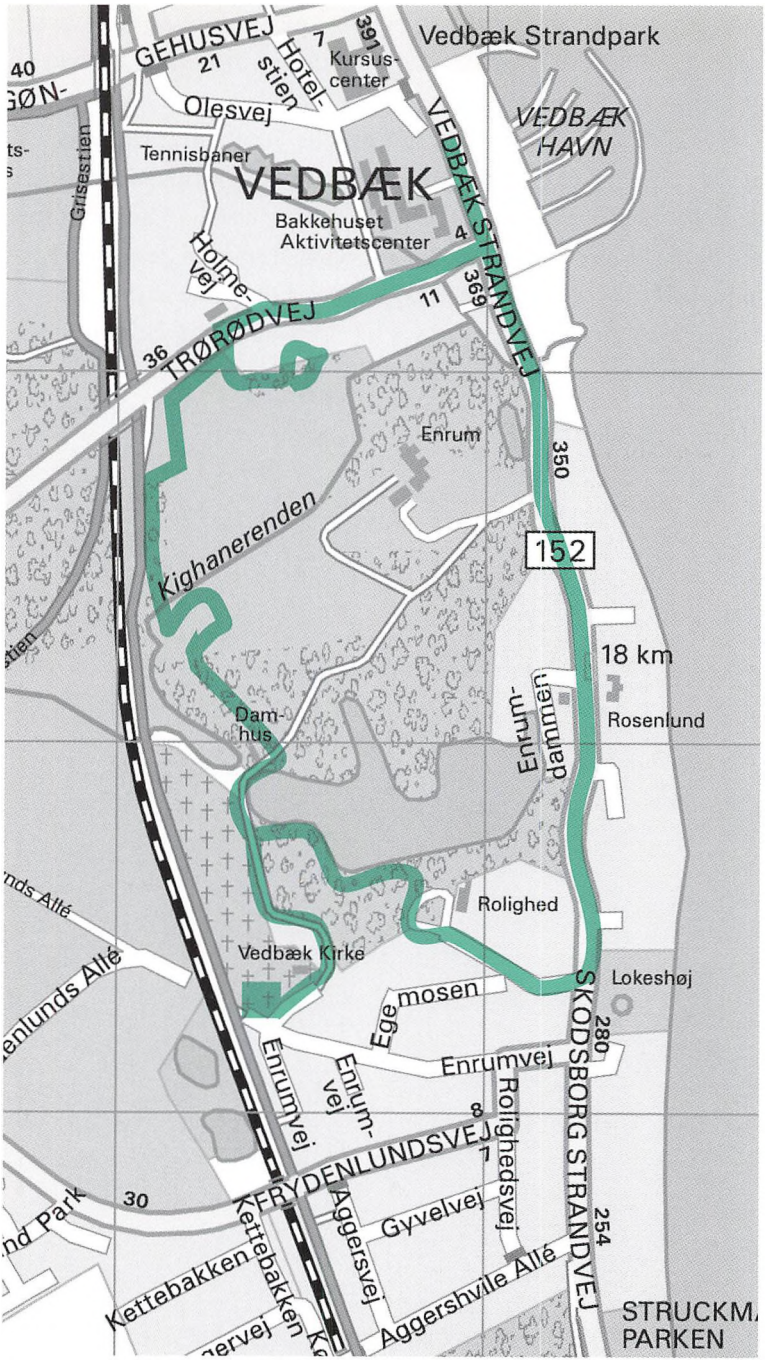
Vedbæk Strandpark
GEHUSVEJ
Hotel-stien
Kursus-center
Olesvej
Tennisbaner
VEDBÆK
Bakkehuset Aktivitetscenter
VEDBÆK HAVN
VEDBÆK STRANDVEJ
Grisestien
Holme-vej
TRØRØDVEJ
Enrum
Kighanerenden
152
18 km
Rosenlund
Dam-hus
Enrum-dammen
Rolighed
Vedbæk Kirke
Lokeshøj
Ege mosen
Enrumvej
SKODSBORG STRANDVEJ
Rolighedsvej
FERYDENLUNDSVEJ
Gyvelvej
Aggersvej
Aggershvile Allé
Kettebakken
STRUCKM
PARKEN

Byen ved bækken (II)

Omkring Vedbæk

Kommer man ad Strandvejen fra København, skal man omtrent halvvejs mellem 17 og 18 km-stenen se efter en vej på venstre hånd, som hedder *Enrumvej*, for her skal vi ind. Kigger man på kortet fremgår det, at det er fortsættelsen af Frydenlund Allé på østsiden af Kystbanen. Den intensive trafik på Kystbanen har nemlig medført, at den tidligere niveauoverskæring med bomme er nedlagt, og vejen ender derfor blindt ved banelegemet. Men altså: vi kører ned ad Enrumvej så langt vi kan komme, og drejer ind på *Vedbæk Kirkes* parkeringsplads.

Lige et par ord om Vedbæk Kirke. Efterhånden som befolkningstallet steg i landsognene omkring hovedstaden, voksede behovet for flere kirker, især i de områder, hvor der var langt til sognekirken. Beboerne i Vedbæk hørte til Søllerød Sogn og måtte køre eller gå syv kilometer hver vej, når de ville i kirke. Alle sådanne steder begyndte man i midten af 1800-tallet at tale om mulighederne for at få egen kirke i lokalsamfundet.

Det blev en af Vedbæks velhavende landliggere, konsul *Eduard Julius Hvidt*, der tilbød at bekoste opførelsen af en kirke i Vedbæk. Hvidt var – på anden generation – ejer af »Bakkehuset« i Vedbæk, som vi senere vender tilbage til. Men først skulle der findes en egnet byggegrund til kirken. Også her trådte en velvilligt indstillet privatmand til; det var lensgreve *Christian Danneskiold-Samsøe* på »Enrum« – som vi også vender tilbage til. Lensgreven tilbød at frastykke det sydøstlige hjørne af *Enrums* park, og med Vilhelm Tvede som arkitekt blev kirken opført her

og kunne indvies i juni 1871. Arkitektonisk er kirken ikke nogen skønhedsåbenbaring, men den var karakteristisk for tiden med sine røde, maskinstrøgne sten og skifertag. En pudsig – nutidig – detalje ved kirken er, at jerngelænderet ved kirkens indgangstrin kan opvarmes. Et udstrakt hensyn til frysende kirkegængere på vinterkolde søndage.

ENRUM

Bag om kirken udgår en sti, som fører ind i *Enrumparken* i nordlig retning. Snart er vi nede ved en sø, som kaldes »Enrumdammen«. Den har forbindelse til det ene af de to vandløb i Vedbækområdet, »Kikhanerenden«, der begynder ved Attemosegård. I nyere tid blev Kikhanerendens forløb gennem Enrumparken omlagt fra snorlige betonrender til idyllisk klukkende vandløb, der bugter sig romantisk gennem parken. Vi følger vejdæmningen, der fører over på den anden side af dammen, hvor vi drejer til venstre forbi et charmerende lille stråtækt bindingsværkshus, »Damhuset«. Undervejs kan vi på venstre hånd se Kikhanerenden slå et par ekstra bugter, inden den løber videre nordover.

Den store park – i dag nærmest skov – har et netværk af stier; nogle af dem fører op til ejendommen *Enrum*, der troner højt til vejrs i parkens østligste del med udsigt til Øresund, men vi vælger at fortsætte ad stien langs dalen, hvor Kikhanerenden løber i samme retning. Men først lidt om det gamle landsted.

Enrums historie kan føres tilbage til 1731, da *Georg Christian Jacobi*, der var kasserer ved den kongelige partikulærkasse, fæstede en grund og opførte et lyststed, som han kaldte »Enrum«. Den følgende ejer var storkøbmanden *Michael Fabritius*, som døde i 1746, hvorefter landstedet blev overtaget af hans enke, Anne Marie. I 1768 overlod hun det nu væsentlig udvidede landsted til sin søn *Conrad Alexander Fabritius*. Han blev senere adlet og føjede »de Tengnagel« til sit navn. Han omdannede den omgivende jord til en park i tidens stil med monumenter, kilder og andre snurrepiberier. Her kom Kikhanerenden tilpas, for en romantisk

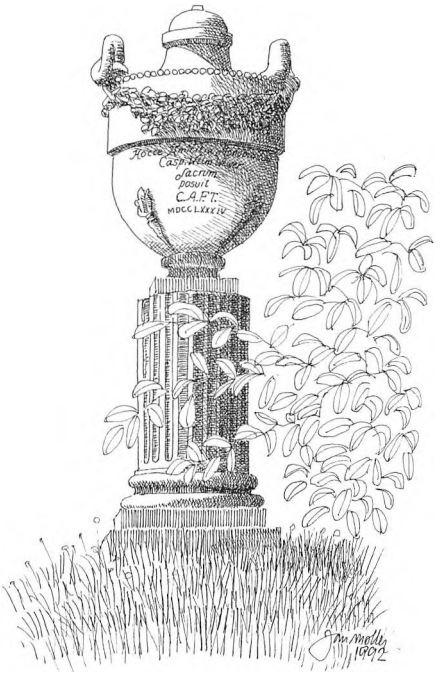

Monumentet i Enrumparken til minde om Caspar Wilhelm Wever, opstillet i 1784.

park bør have små åløb med broer over. Tilmed løber et andet vandløb, »Maglemoserenden«, der kommer nordfra, også ind på Enrums grund, inden det forenes med Kikhanerenden og løber ud i Øresund ud for Enrum.

Længere henne ser vi på en lille høj et monument, som består af en kanneleret søjle, som bærer en stor stenvase med inskription. Den latinske tekst kundgør, at monumentet i 1784 blev rejst til ære for Fabritius' stedfar – og ven – *Caspar Wilhelm Wever*. Nederst står initialerne C.A.F.T. for Conrad Alexander Fabritius de Tengnagel, som rejste mindesmærket. Det står faktisk i hovedbygningens midterakse, men bevoksningen hindrer synet af søjlen derfra.

Efter flere ejerskifter overgik Enrum i 1845 til den tidligere

omtalte grev Danneskiold-Samsøe. Han rev det gamle lyststed ned og lod en af tidens førende artkitekter, *J.H. Herholdt*, tegne det nye hus. Det blev opført i stil med et klassisk engelsk »manor house«, men skulle samtidig bære præg af den dengang højmoderne gotiske renæssance. Resultatet kan ses den dag i dag, for hovedbygningen står, som den blev opført i 1862-64.

I 1939 blev Enrum købt af Odd-Fellow Ordenen og indrettet til rekreationshjem. Og i 1980erne blev ejendommen overtaget af en privatmand, restaureret og indrettet bl.a. til kontorer.

Følg nu hele stien langs parkens ydergrænse. Længere henne kommer vi forbi et område, hvor der engang har været indrettet en udsigtsterrasse med balustrade, men det hele er væk nu. Der er endnu et monument i parken, som vi skal se, *Carls Kilde*. For at finde det, må vi ned til broen over Kikhanerenden, som netop her drejer mod øst. Umiddelbart før broen fører en næppe synlig sti en snes meter hen til kilden, som ligger tæt op til skrænten mod Trørødvejs villaer. Carls Kilde blev rejst i 1786 af den daværende ejer, den omtalte Fabritius. Den omstændelige forklaring på kildeopbygningens eksistens kan læses på bagsiden. Her henvises til den svenske konge Carl 12.s kortvarige invasion på Øresundskysten i 1700, hvor kongen...

> ...hentede selv daglig vand fra denne Kilde imedens han fra den 28. Augusti til den 4. Septbr. 1700 indskibede sin Krigshær i Vedbek. Bonden Lars Pedersen, som da eyede Kilden og hver Dag talede med denne Monarch har underrettet Eenroms nuværende Eyer C.A. Fabr. von Tengnagel herom, og denne sidste, som har istandsat og prydet den, har villet bringe dette i Efterkommernes Minde ved at kalde den CARLS KILDE

Den store park er et meget smukt og stærkt kuperet naturområde. Skov- og Naturstyrelsen har siden 1989 forpagtet parken og vil sørge for dens renovering og vedligeholdelse under Jægersborg Skovdistrikt.

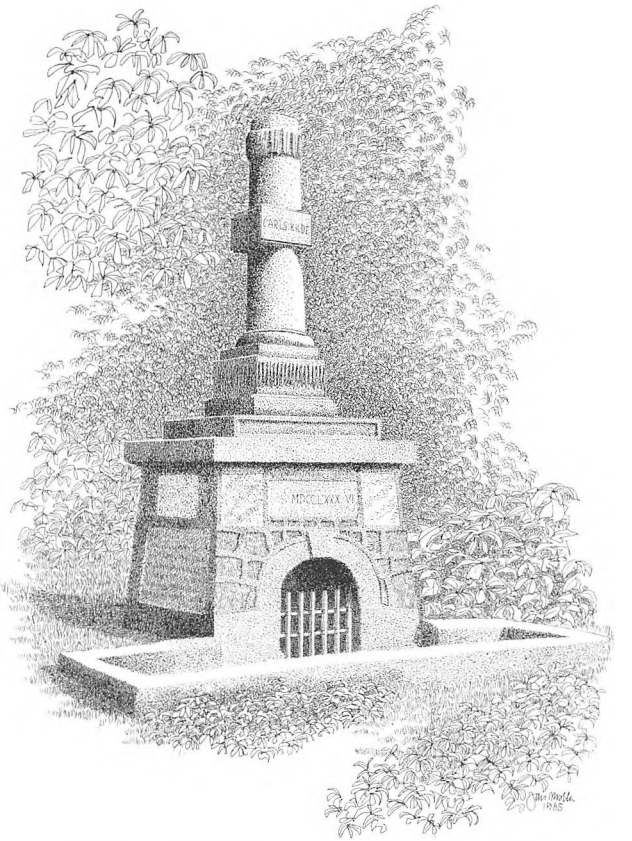

»Carls Kilde« i Enrumparken. Monumentet blev rejst i 1786 til erindring om den svenske konge Karl 12.s landgang i Vedbæk år 1700.

Tæt ved Carls Kilde er der en trappe, som fører fra Enrumparken op til *Trørødvej*. Her drejer vi til højre og går ned til hjørnet af Strandvejen. På hjørnet ved vejens sydside står et morsomt gammelt vejskilt, som peger mod »Tryggerød« – den gamle staveform for Trørød.

Er det en varm sommerdag, er det fristende at gå en rundtur på den store marina, som for en årrække siden afløste fiskernes havn, som blev anlagt i 1919. I dag er der plads til 400 lystfartøjer.

BAKKEHUSET

Vi skal lige et lille stykke nordpå ad Strandvejen – til nr. 373 – hvor vi højt til vejrs ser en stor palæagtig hvid bygning på landsiden. Den hedder »Bakkehuset« og er i dag et udbygget ældrecenter. Men ejendommen har en historie.

Landstedet fik sit navn i 1765, mens det tilhørte højesteretsadvokat *P.S. Balling*, og blev mange år senere, i 1811, overtaget af den 34-årige forretningsmand og politiker, etatsråd *Lauritz Nicolai Hvidt*. Han havde utallige hverv, og var bl.a. medlem af Den rådgivende Stænderforsamling, formand for Borgerrepræsentationen i København, direktør i Nationalbanken samt forsikringsmægler og skibsreder.

Blandt de gæster, der fandt vej til Bakkehuset, var digterkongen *Adam Oehlenschläger, Johan Ludvig Heiberg* og *Christian Winther*. L.N. Hvidt elskede sit landsted i Vedbæk og boede der, så ofte som det var muligt – gerne også om vinteren. Huset blev ikke væsentligt ændret i hans tid, blot blev der opført en stor, luftig veranda på sydgavlen. Da Hvidt var død i 1856, overtog hans søn, den tidligere nævnte konsul Eduard Julius Hvidt, landstedet. Han fortsatte husets traditioner og følte sig hjemme i Vedbæk, hvor også han tilbragte sine somre. Som omtalt ovenfor bekostede han opførelsen af Vedbæk Kirke. Også 3. generation beholdt Bakkehuset, men under første verdenskrig blev ejendommen købt af den hovedrige vekselerer og bankier *Johan Levin*. Han rev de gamle bygninger ned og lod en af tidens modearkitekter, *Carl Brummer*, opføre den store villa, vi ser i dag. Den blev udstyret med al den luksus, der dengang kunne købes for penge. Der blev holdt store fester på Bakkehuset, den store have blev illumineret, og der blev afsluttet med stort fyrværkeri.

Men i 1921 var eventyret slut. Bankierfirmaet trådte i likvidation, og bl.a. måtte Bakkehuset sælges. Efter en række ejerskifter købte Søllerød kommune Bakkehuset i 1980 og omdannede, som nævnt, ejendommen til ældrecenter.

MIRAMARE

Vi vender om og går sydpå ad Strandvejen, krydser Trørødvej endnu en gang og når frem til den strækning, hvor der er udsigt til Enrum hen over den vældige, skrånende græsplæne med dam og springvand. Ved indkørslen til Enrum med det lille, stråtækte tidligere portnerhus, ser vi på den modsatte side af Strandvejen en stor villa. Den ligger ved foden af en lang bakke og hedder »Miramare«. Bakken har skam også sit eget navn, den hedder fra gammel tid »Teglbakken«, opkaldt efter et teglværk, som lå her i 1600-tallet. Det fortælles, at området ved det nedlagte teglværk blev brugt som begravelsesplads for strandvaskere og døde besætningsmedlemmer, som blev bragt i land fra forbipasserende skibe for at blive begravet. Det blev da også påstået, at der lejlighedsvis, når der blev gravet på stedet, eller bølgerne gjorde indhug i skrænten, dukkede kranier og skeletdele frem af jorden. Det uhyggelige sted blev berygtet, og mange gik gerne en betydelig omvej for ikke at passere Teglbakken ved nattetide, hvor spøgelser sikkert gik løse omkring.

Teglbakken hørte fra 1753 under Enrum, bortset fra en parcel helt nede ved stranden, hvor der lå et lille landsted, »Rønnedal«. Efter nogle ejerskifter overtog Enrums daværende, tidligere omtalte ejer i 1772 stedet, lod huset ombygge og gav det et nyt navn, »Alexandria«, opkaldt efter ham selv. Stedet kom til at fungere som gæstehus til Enrum og Fabritius lod sine venner benytte det. Han blev af sin samtid anset for en herre, der ikke gik af vejen for galante eventyr, derfor var det meget bekvemt for ham at kunne installere sine lejlighedsvise veninder på »Alexandria«.

Fabritius blev med tiden træt af »Alexandria«, prøvede at sælge stedet, men nåede det ikke før sin død i 1805. En af de følgende ejere solgte i 1811 stedet til Det kgl. Rente- og Generaltoldkammer, for nu skulle der oprettes et længe ønsket toldsted her. Når Vedbæk blev foretrukket, skyldtes det nok de gode besejlingsforhold med en passende vanddybde, og at der fandtes en egnet bygning på stedet. Der blev ansat en toldforvalter, som fik bolig på det tid-

ligere landsted, og to kvadratiske kampestenshuse med pyramideformet tag, bygget ud i stranden, blev nu anvendt som pakhuse.

I 1865 blev toldstedet nedlagt, og »Alexandria« blev på ny privat ejendom. Seks år senere blev stedet købt af baronesse *Julia Louise Rosenkrantz,* gift med baron Iver Rosenkrantz. Hun ønskede en moderne, elegant hovedbygning, rev det gamle landsted ned og opførte en herskabelig villa i italiensk stil. Huset fik et nyt navn: »Villa Giulia« til erindring om Italien. Senere blev ejendommen solgt, og den nye ejer omdøbte huset til dets nuværende – ligeledes italienske – navn, »Miramare« – havudsigt.

I 1881 brændte ejendommen, og den daværende ejer lod arkitekten *Hack Kampmann* opføre den nuværende hovedbygning. Efter mange yderligere ejerskifter – en tid ejede Søllerød kommune ejendommen – blev den i 1990 solgt til lejeren, et privat firma, som i de senere år har renoveret bygningen og indrettet den til kontorer. Men navnet »Miramare« blev bibeholdt.

EGEBAKKEN

Kigger vi lige op ad bakken, ser vi et markant, bræddeklædt hus på højre side. Det er stråtækt og har en stor veranda med karnap anbragt på nordsiden. Det er *Egebakken*, Strandvejen 335, altså på landsiden. Hovedhuset vender gavlen ud til vejen. Som et helt lille herregårdsanlæg er hovedbygningen flankeret af to sidefløje. På husets forhøjede sokkel mod Strandvejen kan man se, at bakken tidligere er blevet afgravet for at jævne toppen af bakken lidt ud.På grunden stod tidligere et stort, ældgammelt egetræ, som har givet ejendommen dens navn.

Stedets ældste historie kan føres tilbage til begyndelsen af 1800-tallet, men den nuværende hovedbygning blev først opført i 1847 af etatsråd *Christian Vilhelm Haagen*, som året i forvejen havde købt ejendommen og nedrevet det tidligere, betydelig mindre hus. Familien Haagen beholdt huset i 25 år; derefter fulgte en række ejere frem til vore dage, hvor den gamle ejendom, som er fredet, stadig er i privat eje.

Det gamle landsted »Egebakken« (nr. 335) set fra Strandvejen.

SØLYST

Når vi fortsætter sydpå ad Strandvejen og er kommet forbi Egebakken, kommer vi forbi en bygning med tag af sortglaseret tegl og gavlen mod vejen. Det er endnu et af de gamle landsteder, *Sølyst*, Strandvejen 321. Den første, meget beskedne bygning på stedet var skovfogedbolig til det kongelige lystslot »Frydenlund«, der senere kom i privat eje. Det lille skovfogedsted blev i 1769 overtaget af Johan Jacob Dumreicher, der udvidede grunden ved tilkøb og kaldte stedet »Sølyst«.

Ligesom ved de øvrige landsteder på strækningen gik ejendommen fra hånd til hånd gennem det meste af et århundrede, og blev i 1847 overtaget af *G.B. Gyldenstierne-Sehested*, som lod arkitekten *N.S. Nebelong* opføre en helt ny hovedbygning i nyklassisk stil. I 1881 fik grosserer *Johannes Michael Holm* skøde på »Sølyst«, som blev i denne families eje indtil 1959. En ny ejer

udstykkede den meget store grund, og bebyggelsen fik sin egen indkørselsvej, *Enrumdammen*. Ejendommen er i privat eje.

ROLIGHED

Vi går videre sydpå mellem ældre og nyere villaer på begge sider af Strandvejen og standser op ved indkørslen til ejendommen *Rolighed*, Strandvejen 303. Inden vi fortsætter, kan vi kaste et blik hen ad Strandvejen mod syd, hvor vi på østsiden længere henne ser en stor, kuplet høj for enden af et grønt område. Det er en gravhøj fra bronzealderen, kaldet »Lokeshøj«. Den er med sit grønne område og stranden nedenfor et af de få steder langs Øresundskysten, der er i offentligt eje, og hvor publikum har fri adgang. Vi skal nu ikke derop i denne omgang. I stedet drejer vi ned ad »Roligheds opkørsel«.

Fornemt tilbagetrukket fra vejen ligger det gamle landsted, omgivet af en stor park. Det oprindelige landsted – et stort norsk træhus – blev i 1790erne opført af nordmanden, konferensråd *Carsten Anker*, som var direktør i Asiatisk Kompagni. Han var bror til *Peter Anker*, som i en periode var guvernør i Trankebar. Da engelske styrker i august 1807 gik i land i Vedbæk, var det hensigten at beslaglægge »Rolighed«, og generalen, sir Arthur Wellesley – senere kendt som hertugen af Wellington – indfandt sig i huset. Traditionen beretter, at generalen under en rundgang i huset sammen med Carsten Anker fik øje på et portrætmaleri af Peter Anker, som Wellesley kendte særdeles godt. Og da han hørte, at huset tilhørte Peters bror, blev det sat under speciel beskyttelse.

Efter midten af 1800-tallet blev Rolighed overtaget af grosserer *Ludvig Jens Grøn* og forblev i familien Grøns besiddelse i mere end et århundrede. I 1926 blev den gamle hovedbygning nedrevet og den nuværende opført, og dermed mistede Rolighed sin karakter af gammelt landsted. I 1959 blev ejendommen solgt til Det Konservative Folkeparti og benyttes nu som kursusejendom. En del af den store park er frasolgt til villabebyggelse mellem *Enrumvej* og *Egemosen*.

Trørødvej, set fra Strandvejen

Ved den private del af opkørslen udgår der på højre hånd en sti, som fører ind i Enrumparken. Den løber langs bredden af Enrumdammen og svinger længere henne op til stien langs kirkegården. Den følger vi sydpå, hvor den kort efter munder ud ved Vedbæk Kirke.

Mellem kirken og Enrumvej ligger en stor indhegnet gravhøj. Den er dog ikke fra bronzealderen, men opført som gravkammer for medlemmer af familien Grøn fra Rolighed. Få skridt herfra er vi tilbage på parkeringspladsen, hvor denne tur slutter.

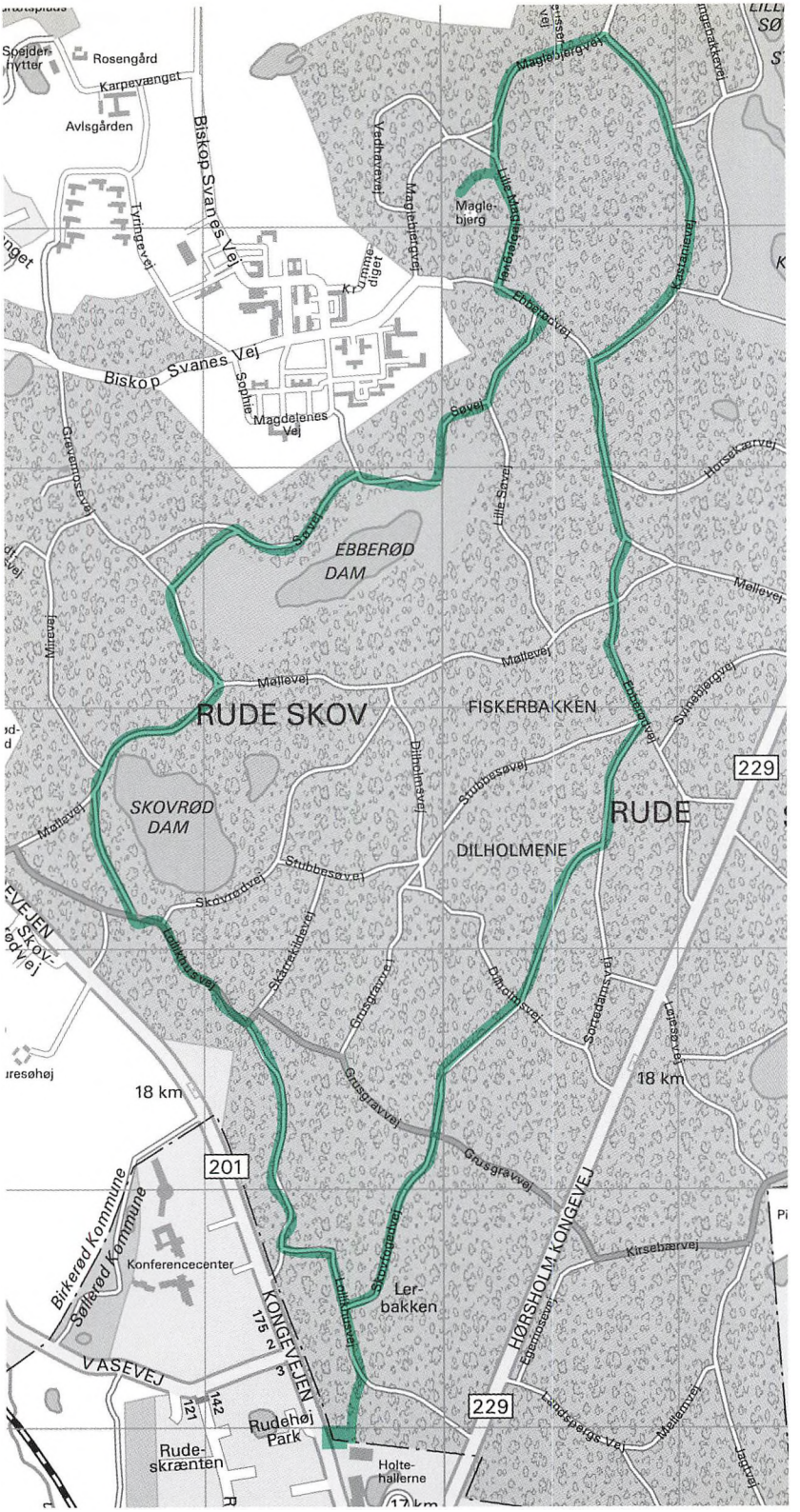
Rosengård
Karpevænget
Avlsgården
Biskop Svanes Vej
Tvringevej
Magdalenes Vej
Sophie
Kirkemarken
Magle-bjerg
Maglebjergvej
Lille Maglebjergvej
Kastanievej
Ebberødvej
Søvej
Lille Søvej
Grevenmosevej
EBBERØD DAM
Mallevej
RUDE SKOV
FISKERBAKKEN
SKOVRØD DAM
DILHOLMENE
RUDE
Dilholmevej
Stubbesøvej
Skovrødvej
Ebberødvej
Svinebjergvej
Horsekærvej
229
201
18 km
Grusgravvej
Skærskidevej
Dyrehavevej
Sorgedalsvej
Birkerød Kommune
Søllerød Kommune
Konferencecenter
KONGEVEJEN
VASEVEJ
HØRSHOLM KONGEVEJ
Kirsebærvej
Lerbakken
Rudehøj Park
Rude-skrænten
Holte-hallerne
Landskabsparksvej
Mallemosevej
Jagtvej
175
2
3
142
121

Skovrød Dam og Ebberød Dam (12)

En tur i Rudeskov

Rudeskov har form som en trekant, der står på spidsen, når man ser den på et kort. Mod vest afgrænses den af Kongevejen mod Hillerød, mod øst af Øverøds marker – i dag Søllerød Naturpark. Mod syd snævrer skoven ind, som om den pegede ned mod Holte, og mod nord slutter den ved Høsterkøb. Fra nordøst til sydvest gennemskæres Rudeskov af den snorlige *Hørsholm Kongevej*, anlagt i 1760erne. Den vender vi senere tilbage til.

Rudeskov har en lang historie. Oprindelig strakte den sig fra Furesø til Sjælsø, men var ikke nogen sammenhængende skov. Der var åbne områder med søer, krat, hedestrækninger og tørvemoser. Rudeskov hørte under Hørsholm Gods og var siden middelalderen i kronens eje. Med Christian 4. begyndte anlæggelsen af fiskedamme i skoven. I første række *Skovrød Dam* og *Ebberød Dam*, som blev forbundet med de øvrige søer og vandløb ved kunstfærdige dæmninger og kanaler, så vandet kunne styres. Der blev også ansat en fiskemester, som fik sin bolig i skoven.

I de mange mellemliggende år har Rudeskov, navnlig fra 1780erne, fået sin endelige form. Den er i dag på 583 hektar og hører under Kronborg Skovdistrikt. Rudeskov er blandt Nordsjællands mest spændende, varierede skove med søer, høje bakker og moser – forbundet med et netværk af skovveje og -stier.

I 1919 udgav forfatteren Svend Fleuron en lille bog, »Rude- og Geelsskov«. Her er indledningen til forfatterens beskrivelse af Rudeskov:

> En skov med *romantik* i! Dens herlige engdrag, dens småsøer og skovbjerge synes endnu slet ikke opdaget. På hverdage kan man ture om i den uden at træffe et menneske. Den er stærkt bølgeformet og bakket, med bratte skråninger ned mod de dybtliggende moser, hvormed den er gennemskåret. Man får med lethed en dag til at gå i den; den fylder én med et stærkt og ejendommeligt vildt indtryk.

I dag, mere end 80 år senere, kan vi stadig nikke bekræftende til Fleurons beskrivelse. Nu er der flere, der har »opdaget« Rudeskovs herligheder, så man må indstille sig på at møde en del mennesker i skoven. Det er dog i de færreste tilfælde almindelige vandrere som os; det er især kondiløbere og mountainbikere, der befolker området.

Man kan godt fare lidt vild i Rudeskov og havne et helt andet sted end man havde regnet med. Derfor må det anbefales at medbringe Skov- og Naturstyrelsens folder »Rudeskov«; se fortegnelsen over foldere bag i bogen.

Der er mange indfaldsveje med tilhørende parkeringspladser i skovens udkanter, men skal man lægge vejen forbi alle de områder, der frister til et lille ophold, fordi stedet har sin egen lille historie – og dem er der mange af – bliver turen nok lidt for lang. Derfor kan vi vælge en rute i den sydvestlige del af Rudeskov, altså den del, som ligger vest for Hørsholm Kongevej.

Nærmer vi os Rudeskov sydfra ad Kongevejen fra Holte og er fremme ved Rudersdal, deler vejen sig. Til venstre den stærkt befærdede Kongevej mod Birkerød/Hillerød, til højre chausseen mod Hørsholm, officielt kaldet *Hørsholm Kongevej.* Den sidstnævnte vej blev anlagt i årene efter 1764 under ledelse af den indkaldte schweiziskfødte vejingeniør *Jean Marmillod.* Det skete efter befaling af Frederik 5., som underskrev planen med den endelige vejføring den 23. august 1764.

Den nye kongevej afløste en langt ældre kongevej, anlagt i Frederik 2.s sidste leveår, i 1587. Den fulgte terrænet og bugtede sig uden om højdedrag og lavninger, hvorimod den nye vej blev

Parti fra Rudeskov. Udsigt gennem en af de kanaler, der i sin tid forbandt fiskedammene.

snorlige. Kun de højeste toppe og de dybeste sænkninger gav anledning til større jordflytninger. Til gengæld stiger og falder Hørsholm Kongevej under sit forløb gennem Rudeskov.

I modsætning til den nye – nuværende – vej, var den gamle kongevej lukket for alle andre end de kongelige herskaber eller vejfarende med særlig tilladelse fra hoffet eller regeringskontorerne. Med mellemrum var der opsat aflåste porte for at forhindre uvedkommende kørsel. Almindelig færdsel, især arbejdskørsel med tunge vogne, ville alt for hurtigt slide vejbanen ned. Der blev fastsat strenge straffe for uberettiget at skaffe sig adgang til vejen, alligevel var der en del, der slap ind med falske nøgler eller ved simpelt hen at ødelægge låsene. Blev en sådan ekvipage grebet af en af portvagterne, skulle hesten skydes, og vognen med dens indhold konfiskeres.

I øvrigt eksisterer der endnu i vore dage strækninger af den over 400 år gamle, primitivt stenlagte kongevej som almindelige skovveje tæt ved den nuværende Hørsholm Kongevej.

Vi er kommet til vejgaflen ved *Rudersdal*; her vælger vi Kongevejen mod Birkerød, men kun et ganske lille stykke, for vi skal til højre ind på en stor parkeringsplads, som hører til Rudegård Stadion. Kør ind på pladsen og parkér ved »Holte Hal 2« – turens udgangspunkt. Herfra går vi ind i skoven ad en speciel sti, der udmærker sig ved at have master og ledninger til belysning. Det er en såkaldt »lysløjpe«, anlagt for en årrække siden til glæde for ski- og motionsløbere, der således også kan dyrke deres sport efter mørkets frembrud.

Et stykke længere henne løber stien ind i *Lollikhusvej*, som vi følger mod nord omtrent en kilometer. Så deler vejen sig, og vi følger vejen til højre, som hedder *Mirevej*. Den løber vest om Skovrød Dam frem til et vejkryds hvorfra vi stadig kan høre trafiksuset fra Birkerød Kongevej. Ud for søens nordvestlige bred har der været et stigbord, som kunne regulere vandgennemstrømningen. Søens vand skulle nemlig i gamle dage føde en vandmølle, *Skovrød Mølle*, der lå lidt vest for nuværende Birkerød Kongevej.

Fra vejkrydset skal vi til højre ad *Møllevej*, som løber ind i *Grevemosevej*. Her drejer vi til venstre og fortsætter ved næste vejkryds til højre ad *Søvej*, der i en stor bue svinger nord om Ebberød Dam. Som nævnt ovenfor var såvel denne som Skovrød Dam led i systemet af fiskedamme, og undervejs støder vi flere gange på tidligere dæmninger og dybe kanaler, som har styret vandets vej. Lidt længere henne får vi udsigt til Ebberød Dam fra vejen, som fortsætter mod nordøst langs dammen. Nær søens ende løber en vej ned mod søbredden, men den standser brat ved en muret bygning – et lokalt vandværk – så vi fortsætter lige ud ad den højtliggende skovvej.

Undervejs ser vi på venstre hånd, noget til vejrs på et højdedrag, et kompleks af store bygninger. Her lå i 1600-tallet »Ebberødgaard«, som Frederik 3. i 1661 skænkede biskop *Hans Svane* som tak for hans indsats for indførelsen af enevælden året før. Svane fik dermed rådighed over mølledriften og dambruget. Efter nogle ejerskifter – en overgang var Frederik 4.s dronning Louise

Indfaldsvej fra Høsterkøbvej til Rudeskov. I baggrunden ses Skovløberstedet Høsterkøbhus.

ejer – forfaldt Ebberødgård gradvis gennem de følgende århundreder, indtil der på stedet i 1892 blev opført en institution under den daværende åndssvageforsorg. I 1980 blev Ebberødgård overtaget af amtet med ændret anvendelse og fik samtidig et nyt navn, *Svaneparken.* Det er disse bygninger, nye som ældre, vi kan se fra Søvej.

Hvor Søvej munder ud i *Lille Søvej* ligger der en sø, *Svends Dam,* ud til vejen. Også den var et led i damsystemet, og den vej, der mod syd udgår herfra, er anlagt på en dæmning. Men vi skal videre nordpå. Søvej glider ind i *Ebberødvej*, og et lille stykke henne ad den drejer vi til højre ad vejen mod *Maglebjerg,* som med sine 91 m.o.h. er Nordsjællands højeste punkt. Det er en ret stejlt afgrænset, kuplet høj midt i skoven. Hvis man ønsker at bestige Maglebjerg, må man om til nordsiden, hvor forholdsvis tilgængelige stier fører op til toppen. Desværre er det mange år siden, man kunne nyde udsigten fra Maglebjerg. Træer og buske

er vokset op og spærrer for selv det mindste udsyn til den øvrige del af skoven og landskaberne omkring. Så hvis det ikke er for motionens skyld, så går vi hellere videre straks.

Vejen fortsætter øst om Maglebjerg og beskriver herefter en stor bue, passerer den nordgående vej mod *Høsterkøbhus*, og drejer derefter sydpå, tæt ved stengærdet, som afgrænser Rudeskovs nordlige del fra området *Femsølyng*. Vejen hedder *Kastanievej*, for midtvejs på den sydgående del står der på østsiden af vejen en stor, tostammet ægte kastanie. Det mere end 230 år gamle træ er det eneste, som er tilbage fra en plantage her, anlagt i 1763.

Kastanievej løber sammen med Ebberødvej, som vi følger sydpå. Her kan vi så vælge om vi vil tage stien vestpå for at komme ned til den smalle sti langs bredden af Ebberød Dam eller fortsætte sydpå til *Møllevej* og dér svinge til højre, vestpå.

Ved Ebberød Dam og Skovrød Dam er et mangeårigt genopretningsprojekt ved at være afsluttet. Det blev nemlig for mange år siden besluttet at tørlægge begge dammene – lade vandet løbe ud af dem. Efter udtørring skulle områderne – den tidligere søbund – bortforpagtes som høenge til omegnens bønder. En beslutning, der alene sigtede på en økonomisk gevinst for skovdriften. Planen fik efter sigende en gammel skovløber til at beklage sig med ordene: »Rudeskov er som en smuk ung pige, man har stukket øjnene ud på!«. Men heldigvis har man nu genskabt også Ebberød Dam ved at stemme vandet op. Senest er den såkaldte »Blegmands Mose« mellem Ebberød Dam og Møllevej blevet retableret.

Ved endnu et af Rudeskovs utallige vejkryds går vi sydpå, krydser *Dilholmsvej* og *Grusgravvej*. Vi fortsætter ad *Skovfogedvej* og er kort efter tilbage ved Lollikhusvej. Derfra er der kun få skridt tilbage til udgangspunktet.

I dag betragter vi det som en selvfølge at færdes frit og ubekymret i Rudeskov. Men sådan har det ikke altid været. I gamle dage var skoven skjulested for udbrudte og undvegne fanger og for egentlige røvere, der udplyndrede de vejfarende.Man talte lige-

frem om *røverhulerne.* De mange store bakker på Hørsholm Kongevej medførte, at mange særligt tunge køretøjer måtte køre meget langsomt op ad bakke. Det benyttede røvere sig af, og man hørte med mellemrum om overfald på sådanne steder.

Et posttyveri i Rudeskov

I slutningen af 1700-tallet og et stykke op i 1800-tallet foregik post- og passagértransport med *diligence,* blandt andet på ruten fra København til Hørsholm. Og den gik netop ad den nye chaussé gennem Rudeskov. I 1845 skete der et postrøveri, som vakte stor opsigt. To staldkarle og en staldmester fra Postgården i Hørsholm havde besluttet at stjæle en sæk med pengebreve fra diligencen, når den var på vej mellem Kongens Lyngby og Hørsholm. Staldmesteren lånte de to staldkarle de originale nøgler til diligencens postrum, således at de kunne fremstille falske nøgler.

Natten mellem den 9. og 10. januar skulle diligencen medføre en betydelig sum penge til klædefabrikken i Usserød, og det vidste gerningsmændene. Ved foden af en af de største bakker på Kongevejen, *Svinebjerg,* gemte de to staldkarle sig mellem træerne og ventede på diligencen. Da vognen var ud for dem og sagtnede farten på grund af den store bakke, løb de to mænd, skjult af mørket, ud bag vognen uden at blive opdaget. Mens de småløbende holdt trit med køretøjet, skaffede de sig med de falske nøgler adgang til postrummet, hvorfra de blandt andet trak to posttasker ud og løb ubemærket ind i skoven med byttet.

Det viste sig senere, at postføreren klogeligt havde lagt de mange penge ned i sin egen taske. Men helt snydt blev tyvene dog ikke. Der var penge i nogle af brevene, så deres udbytte blev omtrent 1000 rigsdaler. Der blev iværksat en grundig undersøgelse. Sagen blev opklaret og gerningsmændene fanget. Tilståelserne faldt, og de tre implicerede blev idømt strenge straffe for det frække tyveri.

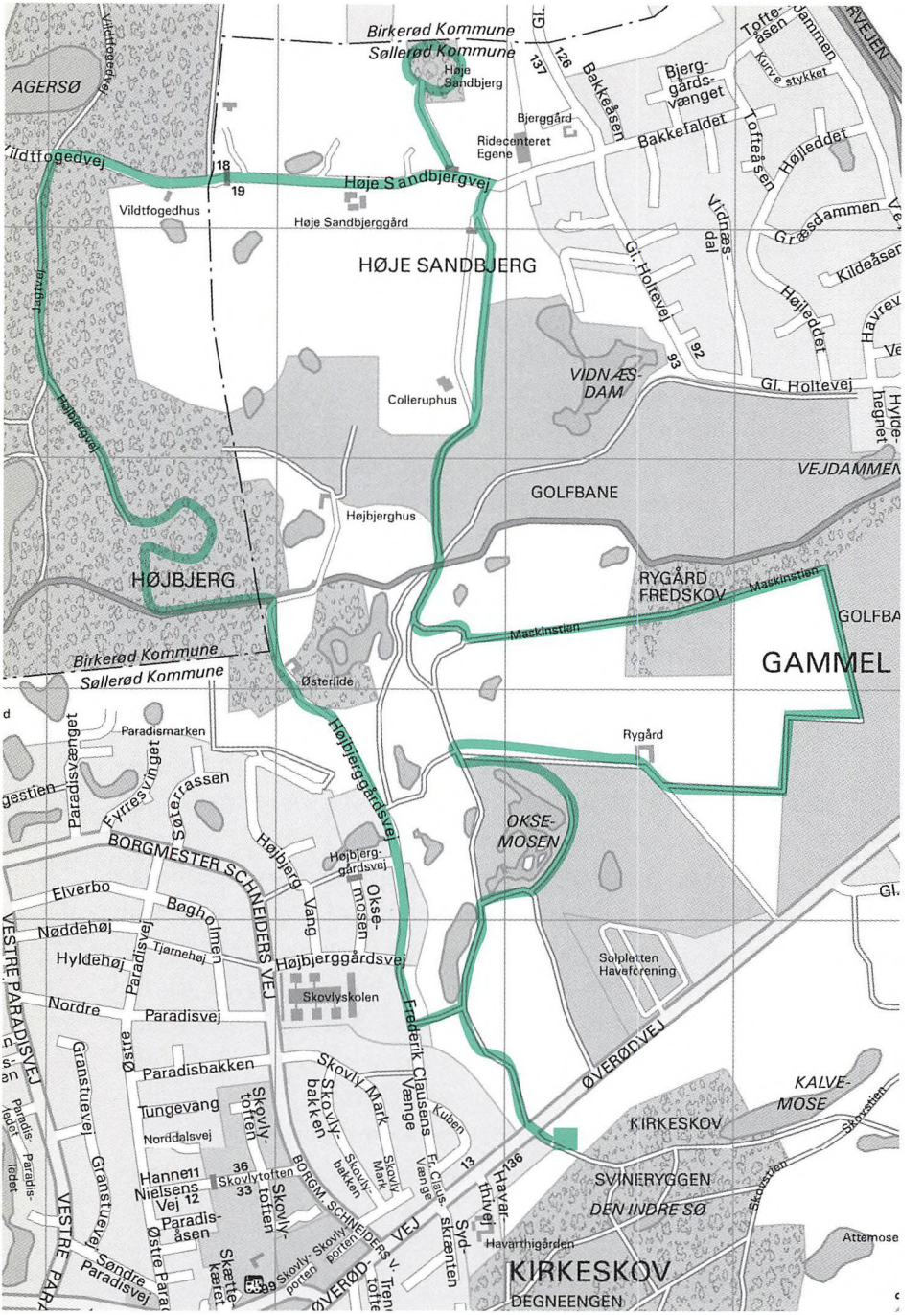
Birkerød Kommune
Sollerød Kommune
Høje Sandbjerg
Bjerggård
Ridecenteret Egene
Bakkeåsen
Bakkefaldet
Bjerg-gårds-vænget
Kurve stykket
Toftebakken
Toftedammen
Toftebæk
Toftebæk-vej
Toftebæk-stien
Toftebæk-ådalen
Toftebæk-engen
Toftebæk-skoven
Toftebæk-vejen

Højbjerg og Høje Sandbjerg (13)

Søllerød Naturpark

Midt i området mellem Søllerød Kirkeskov og Rudeskov ligger en velbevaret stråtækt gård med en del af sine jorder omkring sig. Den hedder *Rygaard* og lå oprindelig midt i byfællesskabet i landsbyen *Øverød*. Efter udskiftningen i slutningen af 1700-tallet var Rygaard blandt de første, der flyttede fra landsbyen ud til deres jorder. I de første hundrede år fra udflytningen var Rygaard ejet af slægter med navnen *Nielsen, Diderichsen, Mortensen* og *Christoffersen*. I begyndelsen af 1900-tallet var dens æra som slægtsgård slut, og fra 1918 var ejendommen et spekulationsobjekt. Den blev købt og solgt adskillige gange, og i 1940 blev Rygaard købt af arkitekten, professor *Palle Suenson*. På det tidspunkt var gårdens jordtilliggende på 100 ha, et område, der i den efterfølgende tid blev mere end tredoblet ved opkøb.

I stedet for at gennemføre en udstykning af jorderne, som det var meningen efter Søllerød kommunes byplan fra 1943, valgte professor Suenson at overlade arealet – kaldt *Rygaard Overdrev* – til staten med fredning for øje. Således blev *Søllerød Naturpark* til. Et storslået landskabeligt område, gennemkrydset af stier i det afvekslende og stærkt kuperede terræn, hvor der bl.a. er anlagt golfbane.

Hele det nu 300 ha store område er i dag fredet, og her skal vi på en lang rundtur denne gang. Udgangspunktet er parkeringspladsen på østsiden af *Øverødvej*, lidt nord for *Havarthivej*. Herfra går vi over på vejens modsatte side, hvor stien gennem Naturparken begynder.

Det er ikke uden grund, at området kaldes »overdrev«. Herved forstår man et område mellem gårdene, ikke opdyrket, men overladt til kreaturgræsning. Bevoksningen med spredte træer, buske, med vandhuller og mosedrag, får stort set lov til at passe sig selv. På venstre side af stien ser vi en langstrakt, smal sø, og lidt længere henne er der på østsiden en anden sø, *Oksemosen.* Den har randbevoksning og nogle små øer midt i søen. Der fører en trampesti hele vejen rundt om søen og tilbage til hovedstien. For insekt- og fugleinteresserede er det nok ulejligheden værd at gå den lille omvej

Længere henne kommer vi forbi et egetræ med en bænk foran – en særdeles solid bænk, forankret i stenstøtter. En sten ved træet fortæller, at det bærer navnet »J.C. Jacobsens Eg«. Herfra udgår en markvej mod øst hen til selve *Rygaard*, der ses i det fjerne. Hvis man vil se den tættere på, kan man gå hen ad markvejen og forbi den idylliske gårdsplads med toppede brosten og brønd. Lad os gøre det i dag.

Et lille stykke forbi gården skal man til venstre ind i en smal ungskov og følge stien mod øst, hvor den løber langs nogle markskel. Den drejer til venstre, til højre lidt efter, og igen til venstre, hvorefter den fortsætter nordpå forbi golfklubbens øvelsesbane indtil den svinger til venstre ind i et højtliggende skovparti. Her fortsætter stien til venstre, og hvor skovbevoksningen slutter, kan man gå ad en smal marksti, der fører langs højderyggen – kanten af en israndbakke. Herfra er der en storslået udsigt sydpå til Rygaard, mod vest til Rudeskov og mod nord til et rigtigt morænelandskab, hvis naturlige bevoksning har måttet vige for velplejede golfbaner med fintklippet græs. Stien når mod vest hen til hovedstien igen gennem et kreaturlukke.

Har man ikke villet gå den omvej for at se Rygaard tæt på, har man med andre ord blot kunnet fortsætte ad hovedstien. Her står vi så ved en pragtfuld udsigt mod nord. Her står endda nok så indbydende en bænk.

Stien svinger nu i en blød bue nedad mod et stikryds med hele fem veje. Vi vælger den, der går stik nordpå og fører langs golfba-

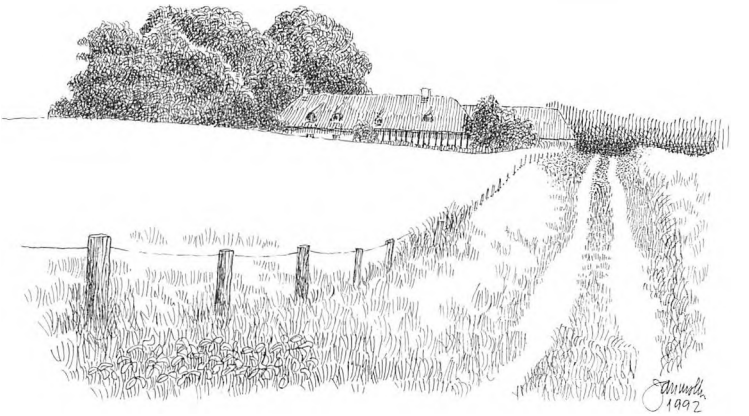

Rygaard set fra markvejen vest for gården.

nen, stadig med en flot udsigt over landskabet. Det søområde, vi ser på højre hånd, kaldes »Vidnæsdam«. Det var blandt andet her den berømte danske naturforsker, *Japetus Steenstrup*, omkring 1840 foretog undersøgelser, som klarlagde Danmarks forskellige vækstperioder med skiftende flora og fauna. Dermed lagde han grunden for den videre forskning af fortidens naturforhold.

Stien munder ud i *Høje Sandbjerg Vej*, hvor vi går et stykke til venstre og holder øje med en smal sti på højre hånd – stien, der fører op til *Høje Sandbjerg*, hvis top ligger 85 m.o.h. Det flade plateau øverst oppe levner ikke udsigt i andre retninger end mod øst. Men den er til gengæld flot. Hele landskabet mellem Rudeskov og Øresund med Hven og Sveriges kyst i baggrunden, ligger udbredt foran os. Lige nedenfor ligger »Bjerggården« – nu ridecenter – og, længere borte, Trørød, Frydenlund og Vedbæk med Enrumparkens træer.

Høje Sandbjerg er offentligt område, men omgivet af privatejede grunde, så vi må samme vej tilbage til Høje Sandbjerg Vej, hvor vi går til højre, altså mod vest, og fortsætter forbi den tidligere landbrugsejendom, »Høje Sandbjerggård«, nu ombygget til beboelse, frem til »Vildtfogedhuset«, og vi er dermed inden for Rudeskovs grænse. Som navnet og beliggenheden antyder, hørte ejendommen til skoven, men er nu privatejet.

Vi befinder os nu på *Vildtfogedvej*, der fører ind i Rudeskov med retning mod *Hørsholm Kongevej*. Men inden vi når så langt, er vi fremme ved et vejkryds. Vi skal til venstre ad *Jagtvej*, der fører sydpå gennem skoven. Vi fortsætter ligeud, indtil vejen deler sig. Holder vi til venstre op ad *Højbjergvej*, kommer vi op til toppen af den anden store bakke i området, *Højbjerg*. Toppen, som ligger 82 m.o.h., er ret tilgroet, men der er dog udsigt dels mod nord, dels mod øst.

Vi kan komme ned fra Højbjerg ad en sti på sydsiden og havner på en skovvej, der kommer fra *Løjesø* og fører mod øst. Kort efter når vi frem til et vejkryds, hvor en asfalteret vej til højre fører op ad bakke sydpå forbi en statelig rødstensejendom med navnet *Østerlide*, opført 1912 med Gerhard Rønne som arkitekt. Bygherren var en velhavende, ugift dame, *Emma Barfred-Pedersen*, som ville anvende huset til sommerbeboelse. Huset blev bygget så stort, fordi hun ønskede at invitere sin store familie, unge som ældre, til at tilbringe sommeren sammen med hende i de smukke omgivelser. Den velplejede ejendom med den omliggende park, er stadig i privat eje.

Vejen hedder *Højbjerggårdsvej* og fører efter Østerlide sydpå gennem et villakvarter. Længere henne drejer Højbjerggårdsvej til højre, men vi fortsætter lige ud ad en sti langs den arkitektonisk særpægede skolebygning til *Skovlyskolen*. Den blev opført på tomten efter en af egnens gamle slægtsgårde »Højbjerggård«, som blev nedrevet i 1970 for at give plads til skolen, som er opkaldt efter en af de andre gamle gårde på egnen, »Skovly«.

Mordet på Højbjerggård

Højbjerggård var i 1908 rammen om et uhyggeligt mord, som skabte frygt og rædsel, ikke blot på egnen, men helt ind til hovedstaden. En russisk indvandrer, Wassilij Karazoff, som benyttede sig af det italienskklingende navn *Bulotti*, opsøgte en mørk novemberaften sin tidligere arbejdsgiver, gårdejer Laurids Beck på Højbjerggård. Bulotti, som i forvejen var en eftersøgt krimi-

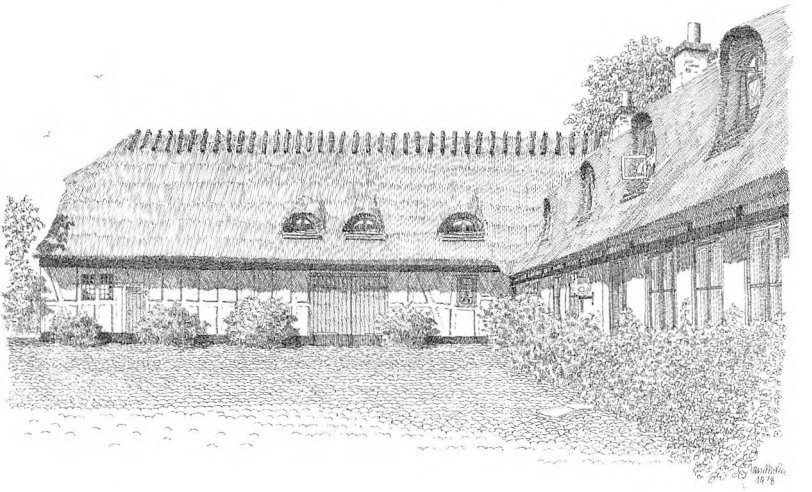

Rygaard set fra gårdspladsen.

nel, mente at have 40 kr. til gode for den tid, han havde tjent hos Beck, som havde bortvist ham på grund af uduelighed og upålidelighed. Sammen med tre ligesindede kammerater trængte han ind i stuehuset, hvor han kom i slagsmål med Beck, som ville forsvare sin familie mod banditterne. Pludselig trak Bulotti en revolver og skød Beck for øjnene af den rædselsslagne fru Beck, som i forvejen var blevet overmandet og bundet til en stol. Derefter blev hjemmet systematisk plyndret, inden banden forsvandt.

For hver dag der gik, uden at man havde kunnet opspore Bulotti, steg angsten i mange hjem. Det blev derfor en udbredt lettelse på egnen, da politiet fem dage senere havde opsporet bandens tilholdssted i et berygtet kvarter i København. Her blev Bulotti og hans medgerningsmænd overmandet efter en voldsom kamp med politiet. Bulotti blev dømt til døden, men benådet med livsvarigt fængsel. Han blev senere overført til statshospitalet i Nykøbing S., hvor han døde sindssyg i 1943, 69 år gammel.

Med denne skumle historie i erindring drejer vi til venstre ad en sti, der fører os tilbage til hovedstien, og derfra til Øverødvej, hvor turen begyndte.

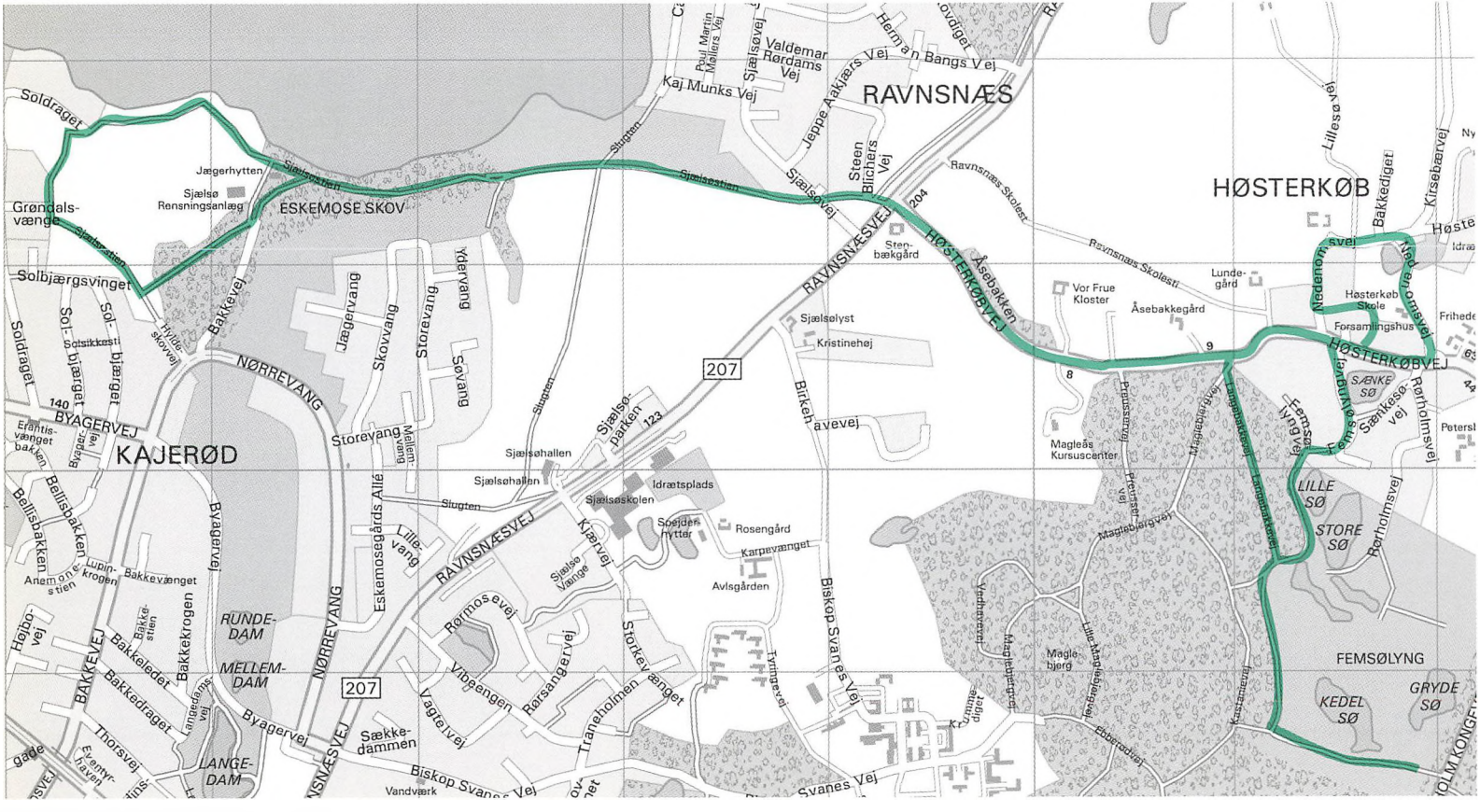

OMKRING HØSTERKØB (14)

Omkring Høsterkøb (14)

Fra Femsølyng til Sjælsø

Turen fører vidt omkring i området nord for Rudeskov. Måske lidt vel langt, men så er der jo mulighed for at dele turen over ved hjælp af kortmaterialet.

Den snorlige Hørsholm Kongevej løber gennem Rudeskov fra Rudersdal nordpå til Hørsholm. Vejens snart 250-årige historie er berettet i en af de øvrige ture, se Tur nr. 12.

Godt 2,5 km nord for Rudersdal er der på vejens vestside en smal nedkørselsvej til en parkeringsplads, som er anlagt i det sydøstlige hjørne af det åbne naturområde, som kaldes *Femsølyng.* For at gøre opmærksom på stedet er der på Hørsholm Kongevej opsat et p-skilt, som viser vej.

Femsølyng

På et kort ser Femsølyng ud som en groftskåret firkant. Mod øst grænser området op til Hørsholm Kongevej, mod nord til Høsterkøb samt mod vest og syd til Rudeskov, som faktisk hører under Kronborg Statsskovdistrikt. Hvad navnet Femsølyng viser hen til, fortaber sig i det dunkle. Det har i hvert fald ikke noget med antallet af søer på området at gøre; der er langt flere end fem, snarere 25 søer, store som små.

Femsølyng var oprindelig en stor, sammenhængende tørvemose, der blev afvandet gennem kanalsystemet i Rudeskov. Her blev der gennem århundreder gravet tørv, senest under anden verdenskrig. I 1947 blev området fredet som det henlå, men der

blev i de følgende årtier dyrket grøntsager m.v. på forskellige mindre lodder. I 1992 blev en plan om arealets udnyttelse til rekreative formål iværksat, og den er nu gennemført.

På parkeringspladsen er opsat en tavle med et kort over området og indtegning af stinettet.

Fra parkeringspladsen udgår blandt andet en sti, som fører vestpå gennem det kuperede terræn med retning mod skoven. Undervejs møder vi på venstre hånd en henvisning til en lejrplads med bålsted og mulighed for teltslagning mellem stien og skoven.

Hvor stien ender er vi fremme ved stengærdet ind mod Rudeskov. Her drejer vi til højre og følger stien med stengærdet på venstre hånd. Herfra er der en herlig udsigt over terrænet, og det er fristende at tage en afstikker og følge nogle af stierne, der slynger sig mellem søerne, hvoraf de største har navne: *Kedelsø, Grydesø, Brillerne, Storesø* og *Lillesø*. Undervejs møder vi en smal, navngiven sti, *Sænkesøvej,* der fører ind i og gennem et bebygget område, og munder ud i *Høsterkøbvej*.

HØSTERKØB

I øvrigt fortsætter stien langs stengærdet mellem en bebyggelse på begge sider af vejen, som nu hedder *Femsølyngvej*. Kort efter munder den – ligesom Sænkesøvej – ud i Høsterkøbvej.

På den sidste del af turen har vi ikke længere gået i Femsølyng, men i den sydlige del af landsbyen *Høsterkøb*. Navnets oprindelse står ikke helt klart, men på gamle kort kan man se det skrevet »Hustrukiøb«, om man så ellers bliver klogere af det. Både syd for og nord for Høsterkøbvej ligger tidligere landarbejderhuse spredt over området. Stråtag og bindingsværk ses mange steder. Den lille by er en ren idyl, men landarbejderne er blevet afløst af byfolk, der har ombygget og moderniseret husene, heldigvis uden at det har skadet landsbymiljøet. Der er dog også andre, nyere huse, opført på ledige parceller. Det er blevet eksklusivt at bo i Høsterkøb.

Der er naturligvis også en del gårde, enkelte med tilknyttet landbrug, bl.a. »Petersborg«, der ligger på området, hvor Høster-

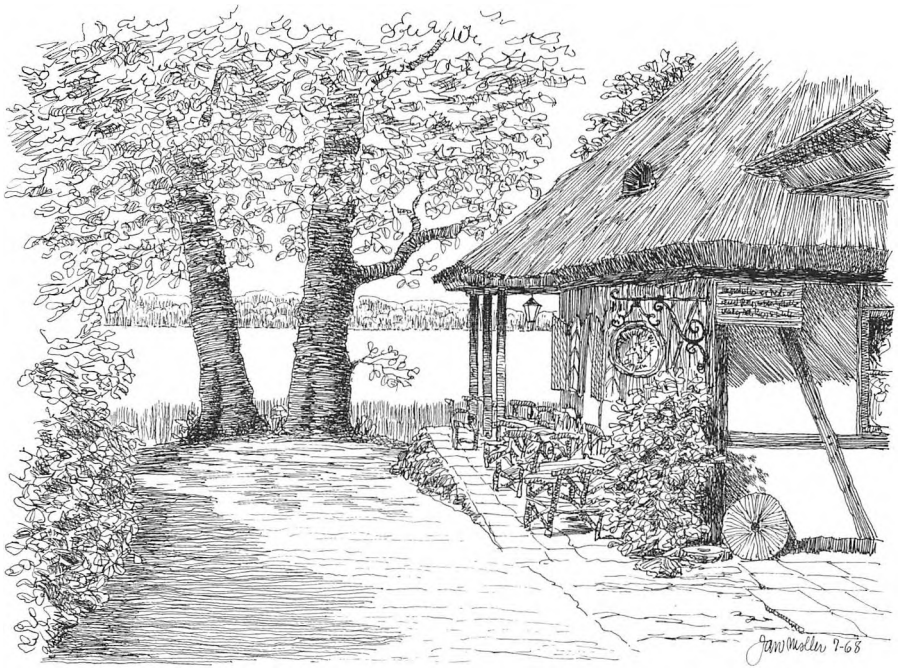

Jægerhytten ved Sjælsø.

købvej mødes med Hørsholm Kongevej, altså østligst i byen.

Hvis vi går ad Høsterkøbvej i østlig retning, kommer vi til *Nedenomsvej* på venstre hånd. Et navn, man kan forstå, for vejen fører i en stor bue ned til den nordre del af byen og op igen til Høsterkøbvej omtrent ud for Femsølyngvej.

Går vi ad Nedenomsvej ud for Sænkesøvej/Rørholmsvej, kommer vi forbi byens flotte, hvide skolebygning og – lidt længere henne – idrætsplads og gadekær. Herfra går *Høsterkøb Byvej* mod øst. Den var engang en vigtig forbindelsesvej, til Hørsholm Kongevej, men nu ender den ved en bom, som forhindrer udkørsel med motorkøretøjer.

Nedenomsvej fortsætter, som nævnt, i en stor bue, og så går det opad igen. Lidt før vejen når frem til Høsterkøbvej, er der en stejl sti på venstre hånd. Den fører op til et højtliggende plateau,

som hedder *Skolebakken*; en ås midt i byen. Noget henne ad højderyggen er der en åbning til et græsklædt område – en lille »bypark« – der skråner ned mod Høsterkøbvej. Der er bænke øverst oppe og en pragtfuld udsigt over hele Femsølyng. De mange søers vandspejl reflekterer middagssolen. I baggrunden slutter udsigten med Rudeskovs træer. Går vi ned ad skråningen, der slutter med en stensætning ud til vejen, er der i højre side et par stentrin ned til vejbanen.

Vi drejer til højre og går vestpå ad Høsterkøbvej. Lidt længere henne, i vejsvinget, har vi Rudeskov på venstre hånd og en af indfaldsvejene til skoven, *Høsterkøbhus*. Videre ad Høsterkøbvej er der på højre hånd indkørsel til »Vor Frue Kloster«; på venstre hånd til kursusejendommen »Magleås« – begge er katolske institutioner.

Vi står nu på *Åsebakken*. Her er indrettet en parkeringsplads, hvorfra der er en utrolig smuk og vid udsigt over hele Sjælsø. Når vi har set os mæt på udsigten, begiver vi os ned ad den nordligste del af Høsterkøbvej, der munder ud i *Ravnsnæsvej*.

Er den planlagte tur lidt for lang, kan den deles i to: En kortere tur, som vender her og fører tilbage som angivet i turbeskrivelsens sidste afsnit – eller en længere tur, som fortsætter her.

SJÆLSØ

På den anden side af Ravnsnæsvej fortsætter vi ned ad *Sjælsøstien*, som fører os vestpå ind i *Eskemose Skov*. Turen gennem skoven kan foregå enten ad stien langs søbredden eller ad en sti lidt højere oppe i skoven. Hvor stierne løber ud af skoven, ligger der et gammelt, kendt traktørsted, *Jægerhytten*. Selv om bygningen er moderniseret noget, kan man godt se, at det er et gammelt hus. Stedet har fået ry for at være det romantiske mål for dronning *Caroline Mathildes* og *Struensees* udflugter. Højdepunktet for parrets ture var sommeren 1771, da Struensee stod på magtens tinde. Hoffet omkring den sindssyge Christian 7. havde taget ophold på Hirschholm Slot, og det var herfra dronningens og Struensees ri-

deture i omegnen udgik. I øvrigt havde Struensee søgt at forenkle det komplicerede hofliv; bryde den stive etikette, der var opbygget, og som kulminerede under Christian 6. Hofholdningen blev skåret ned, staben af tjenende ånder begrænset og livsførelsen gjort enkel. Til samtidens forargelse red dronningen sine ture overskrævs på hesten, iført en meget elegant blå buksedragt i stedet for, som det forventedes af kvinder, i nederdel og på damesadel.

Man kan godt forestille sig, at dronningen og Struensee netop her havde fundet et romantisk og fredeligt fristed.

Sjælsøstien fortsætter nu tæt langs søbredden hen til en trappe, som fører op til et lidt højereliggende plateau. Heroppe er der en særdeles velplaceret bænk, for herfra er der en betagende udsigt mod øst hen over det store grønne engdrag med Jægerhytten og Eskemose Skov i baggrunden.

Netop her, hvor vejen *Soldraget* begynder, drejer vi sydpå ad Sjælsøstiens fortsættelse og – lidt længere henne – til højre ad stien tilbage til Eskemose Skov. Her kan vi vælge mellem at gå den samme rute hele vejen tilbage eller finde en anden, måske blot for afvekslingens skyld, for omgivelserne her er så smukke, at de tåler at ses én gang til i den modsatte retning.

På tilbageturen ad Høsterkøbvej kan vi dreje til højre ad skovvejen ved det tidligere nævnte Høsterkøbhus og gå ad *Langebakkevej* tilbage til stien vest for Femsølyng og ad stierne videre mod parkeringspladsen, hvor turen begyndte

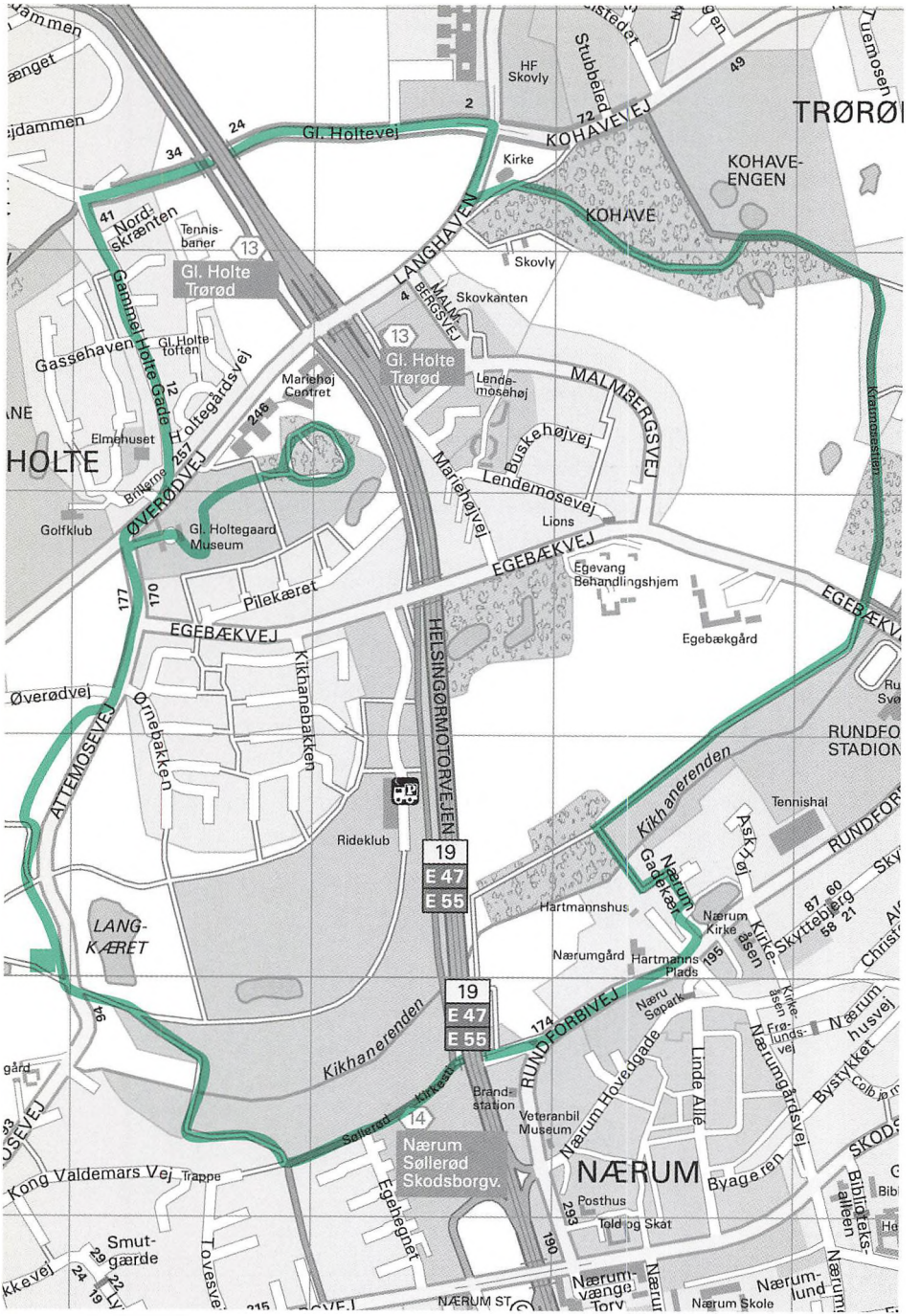
Gl. Holtevej
KOHAVEVEJ
HF Skovly
Stubbeled
Kirke
KOHAVE-ENGEN
KOHAVE
LANGHAVEN
Skovly
Skovkanten
MALMBERGSVEJ
Gl. Holte Trørod
Nord-skrænten
Tennis-baner
Gammel Holte Gade
Gl. Holte-torten
Holtegårdsvej
Mariehøj Centret
Lende-mosehøj
Buskehøjvej
Mariehøjvej
Lendemosevej
Lions
Elmehuset
HOLTE
ØVERØDVEJ
Brillerne
Golfklub
Gl. Holtegaard Museum
EGEBÆKVEJ
Egevang Behandlingshjem
Egebækgård
Pilekæret
Øverødvej
ATTEMOSEVEJ
Ørnebakken
Kikhanebakken
HELSINGØRMOTORVEJEN
Rideklub
19
E 47
E 55
LANG-KÆRET
Kikhanerenden
Tennishal
RUNDFORBIVEJ
Hartmannshus
Nærum Kirke
Nærumgård
Hartmanns Plads
Nærum Søpark
Nærum Hovedgade
Linde Allé
Nærumgårdsvej
Bystykket
Nærum husvej
Brand-station
Veteranbil Museum
Søllerød
14
Nærum Søllerød Skodsborgv.
NÆRUM
Byageren
Posthus
Told og Skat
Kong Valdemars Vej
Trappe
Egehegnet
Smut-gærde
NÆRUM ST
Nærum-vænge Torv
Nærum Skole
Nærum-lund
Bibliotheks-alleen

Generalbygmesterens landsted (15)

Fra Nærum til Gammel Holte

En af de ældste veje i Søllerød-området er *Attemosevej*. Den er en del af vejforløbet mellem Nordsjællands skove og hovedstaden, for nu at tage munden fuld. På en af de andre ture i denne bog er hulvejen i Ravneholm ved Nymølle omtalt. Den er det eneste afsnit af det gamle vejforløb, som ikke har ændret udseende gennem de sidste århundreder. Kommer man op gennem hulvejen, fortsætter den i en almindelig skovvej nordpå ud af skoven og gennem *Vangeboled* frem til Skodsborgvej. På den anden side af vejen fortsætter vejforløbet så under navnet Attemosevej. Længere henne på denne strækning, hvor vejen så at sige er anlagt på en skrænt, kan man fornemme, at der er tale om et rigtig gammelt vejforløb. Herfra er der udsigt til Søllerød Kirkeskov på den anden side af dalen.

Lidt forbi »Attemosegård« i dalbunden er der på venstre hånd indkørsel til en lille parkeringsplads omtrent ud for en sø, der hedder »Langkæret«, og her begynder turen. Syd for søen udgår en sti, som følger dalbunden mod øst, og som længere henne krydser *Kirkestien*. Navnet har den, fordi det var den vej, beboerne i Nærum i gamle dage fulgte, når de skulle til gudstjeneste i sognets dengang eneste kirke, Søllerød Kirke. Her skal vi til venstre, enten ved at gå under broen og lidt længere henne vende på en tallerken, eller ved at følge trampestien op ad den stejle bakke til kirkestien. Langs en nyere bebyggelse med både rækkehuse og etageejendomme kommer vi til tunnelen under Helsingørmotorvejen, hvorefter stien glider ind i *Rundforbivej*.

NÆRUM

Her kommer vi lidt efter til en høj, hvid mur, mens vejen går svagt ned ad bakke mod Nærum Gadekær. Så er vi i den gamle landsby *Nærum*. For den topografisk interesserede er der sørgelig lidt tilbage af Nærum, ikke mindst i betragtning af byens ærværdige alder på over 800 år. Byens gamle navn var »Niartharum«, som viser hen til den nordiske mytologi og betyder »Njords Hjem«.

Gadekæret er ret stort og langstrakt. Det skyldes, at det er en naturlig sø, som får tilført vand fra »Kikhanerenden«. Området omkring gadekæret fremtræder nærmest som en lille bypark med sti hele vejen rundt langs bredderne. Herfra har vi udsigt til en stor hvid bygning, *Nærumgård*.

Den nuværende hovedbygning er opført i 1775 af grosserer *Peter Borre*, som kaldte ejendommen »Sophiehøj« efter sin hustru. Blandt gårdens ejere gennem tiderne kan nævnes juristen *Christian Colbiørnsen*, som især er kendt for sin medvirken til landboreformernes gennemførelse i slutningen af 1700-tallet. Endvidere finansmanden og politikeren *D.B. Adler*, som ejede Nærumgård fra 1865. I 1907 blev ejendommen ved et gavebrev fra Adlers familie overdraget til Københavns kommune for at blive indrettet til børnehjem.

Ved gadekæret står der en mindestøtte for komponisten *J.P.E. Hartmann*, og forneden på stenen er der indhugget et relief af en bygning. Det hus, der er gengivet på stenen, lå lidt nord for gadekæret, og her boede den berømte komponist med sin familie hver sommer fra maj til oktober gennem næsten 25 år, fra 1875. Hartmann behøvede kun at tage til København et par gange om ugen for at passe undervisningen på Musikkonservatoriet og sit embede som organist ved Vor Frue Kirke.

Hartmann holdt meget af den smukke egn med skove og marker; gik hver dag lange ture, hvor han hentede inspiration og fornyelse. Studentersangforeningen besøgte Hartmann én gang hver sommer. Det blev en mangeårig tradition, som de lokale beboere

Nærums gamle sprøjtehus på hovedgaden er nu indrettet til et lille museum for det lokale brandvæsen. Den indmurede stenplade angiver bygningens oprindelige anvendelse.

glædede sig til, især fordi studenterne, når vognene rullede af sted tilbage mod hovedstaden, sang »Flyv, Fugl! flyv over Furesøens Vove ...« ud i den stille sommernat.

Hartmanns Hus, som det blev kaldt, blev revet ned i 1930. Komponisten mindes i øvrigt også ved vejstykket *Hartmanns Plads* i Nærum.

Netop hvor Hartmanns Hus lå indtil nedrivningen, udgår en vejstump, der nok så originalt hedder *Nærum Gadekær*. Vejen går over i en sti, der fører over Kikhanerenden via en bro over til en tværgående sti, der mod nordøst fører frem til *Egebækvej*. Denne del af stien, som faktisk begynder helt henne ved tunnelen over motorvejen, fører os gennem et dejligt grønt område langs renden.

Vi krydser Egebækvej, for stien fortsætter på den anden side i nordlig retning, og svinger lidt senere til venstre ad en sti, der fører ind i den lille skov *Kohaven*. Stien munder ud i et vejkryds ved *Langhaven*, og her ligger *Gammel Holte Kirke*, opført i nutidens kirkearkitektur.

Vi går over til Kohavevejs fortsættelse, *Gammel Holte Vej*, og går videre under motorvejsviadukten frem til *Gammel Holte Gade*, hvor vi går til venstre.

Den stærkt skrånende vej var oprindelig den del af Gammel Holte, hvor husmænd, insiddere og andre jordløse folk boede i deres beskedne huse. Mange af disse beboelseshuse er blevet stående og med tiden moderniseret efter nutidens krav til komfort, så i dag er Gammel Holte Gade blevet et eksklusivt boligområde. Og så var der lige forklaringen på byområdets navn.

Bynavnet »Gammel Holte« er af nyere dato. Den oprindelige landsby hed slet og ret »Holte«, men da den nye kongevej blev anlagt i 1760erne, opførte Holtegårds daværende ejer i 1786 en kro i lavningen, hvor bl.a. »Holte Midtpunkt« findes i vore dage. Den kaldte han – som udflytter – »Ny Holte Kro«. Da Nordbanen blev anlagt i 1860erne med en af sine stationer netop her, besluttede banestyrelsen at kalde den nye station for »Holte Station« selv om sognebyen Søllerød ligger betydeligt nærmere. Men så gik navnet »Holte« snart over på den bebyggelse, der skød op omkring den nye station. Ganske vist blev betegnelsen »Ny Holte« brugt om adskillige lokaliteter, men fornavnet »Ny« gled hurtigt i baggrunden. For at undgå forvekslinger måtte det »rigtige«, oprindelige Holte derfor finde sig i for al fremtid at hedde *Gammel* Holte.

Gammel Holtegaard

Gammel Holte Gade munder ud i Øverødvej i det område, hvor det oprindelige Holtes store gårde var samlet. Af dem er der ikke flere tilbage, men så er der *Gammel Holtegaard*, bygget som landsted, men oprindeligt i høj grad også en landbrugsejendom. Vi

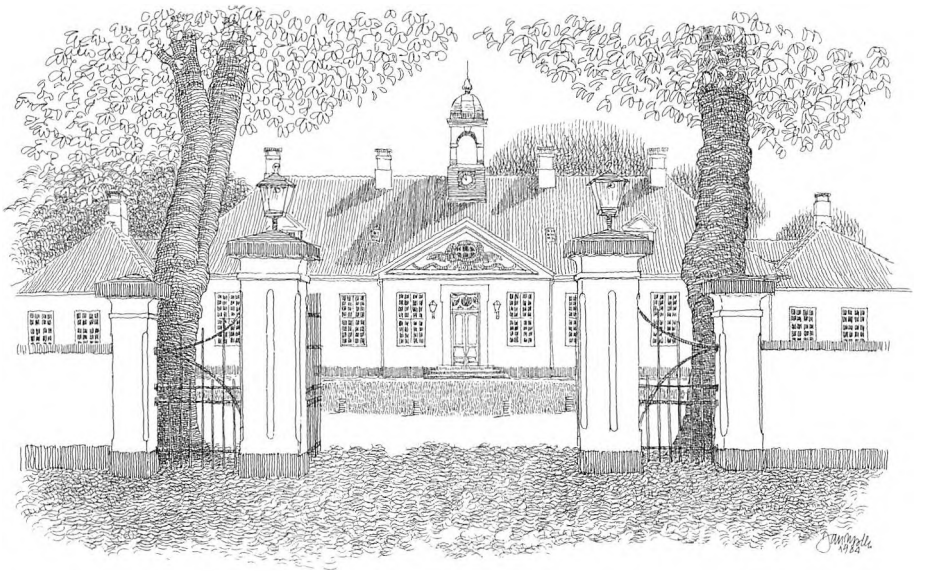

Gammel Holtegård set fra vest.

skal se lidt på dens historie, så vi går ind på gårdspladsen foran hovedbygningen; indgang fra Attemosevej 170.

Vi kan gå tilbage til 1697, da ejendommen blev overtaget af kongelig overjæger *J.B. Clodi*, og efter ham fulgte – op til nutiden – ikke færre end 27 ejere. Men det var generalbygmester *Laurids de Thurah*, der opførte den nuværende Gammel Holtegaard som landsted for sig selv i årene efter 1755.

Thurah var landets førende arkitekt, mesteren bag Eremitagen og Hirschholm Slot. Hans rival, *Nicolai Eigtved*, som havde fortrængt ham til en retrætepost i Jylland, var død, og Thurah atter i København i fuld gang med offentligt byggeri.

Sit landsted byggede han på fundamenterne af en gammel, smal bindingsværksbygning, som netop var revet ned. Det var Thurahs ønske at vise, at barokken ikke behøvede at være stiv og højtidelig, men kunne virke også i en landlig bygning, hvor man kunne færdes i nær kontakt med naturen.

Midt på tagryggen placerede Thurah en tagrytter med ur, klokke og spir. Det er det samme ur, der ses i dag, og det blev byg-

get og installeret af tårnurmageren *Peter Mathiessen*. Han var en særdeles kyndig mand i faget. I sidste halvdel af 1700-tallet forsynede han forskellige københavnske kirker og verdslige bygninger med tårnure.

Bag hovedbygningen strækker sig en vældig park, oprindelig anlagt som parterrehave i fransk stil, flankeret af lange alleer på begge sider. De gamle lindetræer eksisterer endnu og kan ses vidt omkring. Bagest i haven findes en naturlig bakke, kuplet som en stor høj. Den kaldes »Mariehøj« og indgik i sin tid i haveanlægget. Herfra var der en storslået udsigt horisonten rundt. I dag er Mariehøj tilgroet med træer som et skovparti, og med Helsingørmotorvejen lige øst for højen er det slut med romantikken.

Thurah døde i 1759, og blandt de mange skiftende ejere kan nævnes etatsråd *H.N. Andersen*, stifteren af Østasiatisk Kompagni. Han ejede Gammel Holtegaard fra 1900 til 1911 og lod hovedbygningen restaurere og så vidt muligt føre tilbage til dens oprindelige skikkelse.

I 1747 var Holtegaard rammen rammen om en ganske særlig begivenhed. Teaterlivet havde ligget stille under *Christian 6.*, men nu var den unge, livsglade *Frederik 5.* blevet konge. Da han en dag var inviteret til den daværende Holtegaard – det var før Thurahs tid – lod festens vært, greve *Claus Reventlow,* kongen underholde af en gruppe skuespillere. Ved en friluftsforestilling blev der opført udvalgte scener af Holbergs komedier, bl.a. af »Mascarade« og »Didrik Menschenschräck«, efter at kongen var blevet smigret gennem en prolog, der hævede ham til skyerne. Frederik 5. morede sig kongeligt og lovede at hjælpe teaterlivet i gang igen; han bevilgede både penge og en byggegrund på Kongens Nytorv. Året efter stod »Kongens Teater« færdigt til sin første forestilling. Det er derfor ikke for meget sagt, at Det Kgl. Teater blev grundlagt i Gammel Holtegaards have.

I 1976 blev Gammel Holtegaard overtaget af Søllerød kommune, og er nu kulturhus med skiftende udstillinger, koncerter, friluftsspil og andre aktiviteter. Siden 1994 tilhører ejendommen Holtegaard-Bredafonden.

Vest for hovedbygningen ligger en stråtækt længe med kamtakkede gavle – en tidligere staldlænge. Den rummer i dag en afdeling af Søllerød Museum, kaldet »Vedbækfundene«. Her kan man i rekonstruerede, men naturtro omgivelser, studere tilværelsen for de mennesker, der levede langs bredden af den daværende Vedbæk Fjord i jægerstenalderen for 6-7000 år siden. Den permanente udstilling bygger på de enestående fund, der blev gjort i Vedbæk under udgravninger i årene fra 1975.

Turens længste afsnit er forbi. Vi går ud til Attemosevej igen og følger den sydpå. Ud for Gammel Øverødvejs udmunding er der anlagt en asfalteret sti for gående og cyklister parallelt med Attemosevej. Den fører forbi en af de skønneste udsigter på hele egnen: Synet af Søllerød Kirkeskov med søen »Kalvemosen« i forgrunden. En udsigt, der yderligere forskønnes, når kirsebærtræerne langs vejen blomstrer om foråret. Herfra er der kun få skridt til den lille parkeringsplads, hvor turen begyndte.

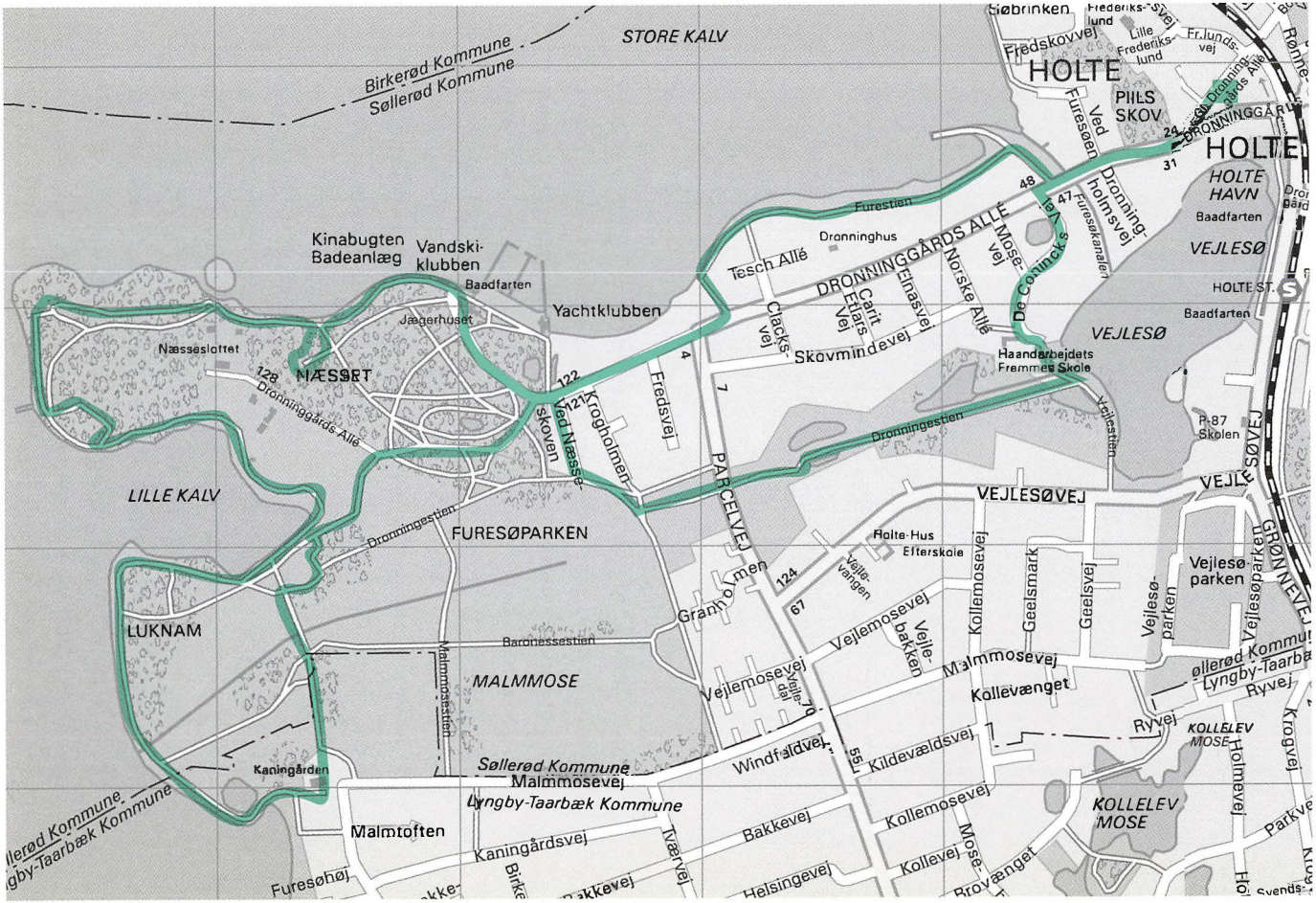
STORE KALV
Birkerød Kommune
Søllerød Kommune
Søbrinken
Frederiks-lund
Fredskovvej
Lille Frederiks-lund
Fr.Jundsvej
HOLTE
PILS SKOV
Ved Furesøen
DRONNINGGÅRD
HOLTE
HOLTE HAVN
Baadfarten
VEJLESØ
HOLTE ST.
Furestien
Dronninghus
DRONNINGGÅRDS ALLÉ
Tesch Allé
Kinabugten Badeanlæg
Vandski-klubben
Baadfarten
Yachtklubben
Jægerhuset
Næsseslottet
NÆSSET
Dronninggårds Allé
Clacks-vej
Carit Etlars Vej
Tinnasvej
Skovmindevej
Norske Allé
Mosevej
De Conincks Vej
Furesøkanalen
Dronningholmsvej
Haandarbejdets Fremmes Skole
Vejlestien
P-87 Skolen
VEJLESØVEJ
Dronningestien
Krogholmen
Fredsvej
Ved Næsse skoven
PARCELVEJ
LILLE KALV
FURESØPARKEN
Holte-Hus Efterskole
Vejle-vangen
Granholmen
Vejlemosevej
Vejle-bakken
Kollemosevej
Geelsmark
Geelsvej
Vejlesø-parken
GRØNNEVEJ
LUKNAM
Baronessestien
Malmmosestien
MALMMOSE
Malmmosevej
Kollevænget
Ryvej
KOLLELEV MOSE
Kaningården
Søllerød Kommune
Lyngby-Taarbæk Kommune
Windfeldvej
Kildevældsvej
Kollemosevej
Kollevej
Provænget
Bakkevej
Helsingevej
Kaningårdsvej
Malmtoften
Furesøhøj
Birkevej
Tværvej
Holmevej
Parkvej
Svendsvej

Dronninggård (16)

Fra Holte til Næsseslottet

Fra Furesøens østlige del skyder et næs ud. Den del af søen, der ligger nord for næsset kaldes *Store Kalv,* og en bugt, som skærer sig ind syd for næsset, hedder *Lille Kalv.* Selve næsset og det store landområde mod øst hørte i 1600-tallet til de to gårde *Rude* og *Tange.* Efter svenskekrigene fik Frederik 3.s dronning, *Sophie Amalie,* overladt området. Ude ved Tange lod hun indrette en lystgård, der både kunne benyttes som landsted og til egentligt landbrug, hovedsageligt med malkekvæg – et såkaldt »Hollænderi«.

Stedet var valgt med omtanke. Her fandtes den herligste kombination af skov, sø, mark og eng; her kunne sommertiden tilbringes i landlige, fredfyldte omgivelser.

Sådan begynder historien om *Dronninggård* – det navn Sophie Amalie gav området. Turen om Næsset begynder på hjørnet af *Dronninggårds Allé* og *Gammel Dronninggårds Allé.* Her er en lille parkeringsplads, og stedet ligger kun få hundrede meter fra Holte Station. Vi følger Dronninggårds Allé mod vest frem, indtil broen over kanalen, der forbinder Furesø med Vejle Sø, er passeret. Så drejer vi til højre ned ad stien langs kanalens vestside, følger den ned til søbredden og går til venstre. Kanalen blev anlagt i 1896 af et aktieselskab, der havde overtaget området til udstykning. Det var tanken, at Baadfarten skulle kunne sejle fra Vejle Sø ud i Furesøen.

Fra stien langs søbredden er der udsigt til de store haver, som hører til villaerne langs Dronninggårds Allés sydside. Lidt længere henne svinger stien op og slutter igen ved Dronninggårds Allé.

Omtrent her lå den oprindelige Dronninggård, dronning Sophie Amalies landsted, med sit stuehus og sine avlsbygninger, der først blev revet ned i 1896 i forbindelse med udstykningerne og den påfølgende bebyggelse.

Vi fortsætter frem til en elegant bro over endnu en kanal. Broen er flankeret af to bindingsværkshuse, kaldt »Porthusene«. Her var den egentlige indkørsel til Næsset. Broen og husene er dog ikke de oprindelige på stedet. Efter broen deler vejen sig; vi skal til højre ad vejen, der ender ved skovrestauranten »Jægerhuset«, som er fra 1896. Nede ved vandet ligger Holte lystbådehavn og Sejlkubben. Der skal vi ikke hen, men derimod op ad en sti, der drejer til venstre og fører os langs kysten af Store Kalv. Neden for skrænten, hvor der også løber en sti, kan vi se vandskiklubbens hus og det offentlige badeanlæg med badebro.

LIDT MERE HISTORIE

Vi befinder os nu i resterne af et mere end 200-årigt, storslået parkanlæg, og for at forstå det må Dronninggårds videre historie fortælles ganske kort.

Efter de skiftende kongelige ejere overgik Dronninggård Gods i 1770erne til privat ejendom, og blev i 1781 købt af den hovedrige storkøbmand *Frédéric de Coninck*. Som 23-årig indvandrede han fra Holland til Danmark, hvor han på få år i kraft af sin dygtighed banede sig vej til toppen af det københavnske handelspatriciat. Som skibsreder nød han godt af Danmarks neutralitet under de europæiske krige – den tidsepoke, som også kaldes »den blomstrende handelsperiode«. Firmaets skibe hentede kostbare varer hjem fra Østen, og de Coninck samlede sig på få år en betydelig formue.

I København boede han i Gyldenløves Palæ, også kendt som Moltkes Palæ, i Bredgade – nu Haandværkerforeningens domicil. Om sommeren flyttede han med sin familie til Dronninggård, hvor han i 1783 havde opført sin prægtige sommerbolig, som vi i dag kalder »Næsseslottet«.

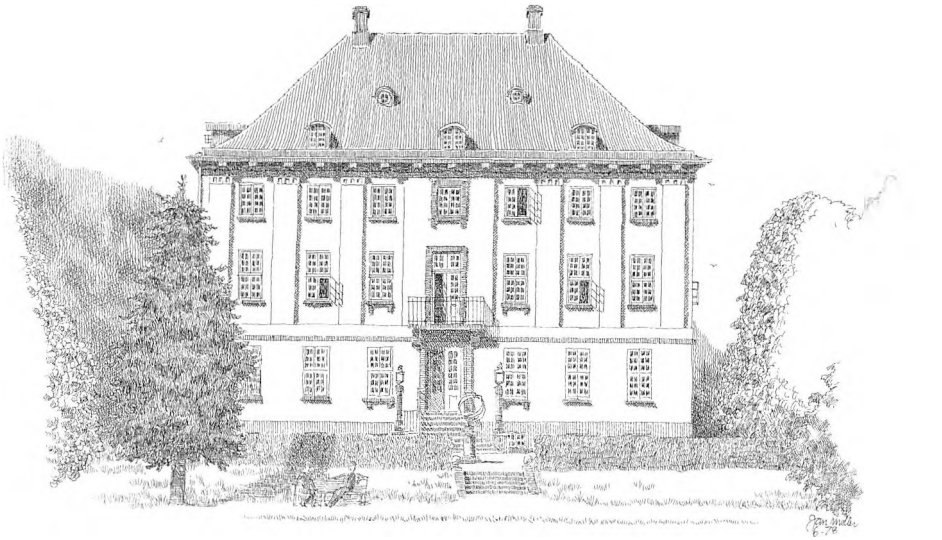

Næsseslottet set fra syd.

Den romantiske Have

I slutningen af 1700-tallet blev de store landsteders parker anlagt som »romantiske haver«. I modsætning til den stive, franske havestil med faconklippede buske og træer i geometriske mønstre, var den nye havestil – den engelsk-kinesiske – mere afslappet. Der skulle anlægges slyngede stier, plantes sjældne træer og vækster, indrettes vandløb med broer over, damme, kildeanlæg, grotter, eremithytter, kunstige ruiner, statuer, prydvaser samt monumenter med højtidelige indskriptioner.

I årene 1782-86 boede de Conincks ungdomsven, den flamske oberst *Henry Drevon,* hos familien på Dronninggård. Drevon gik med liv og sjæl op i anlæggelsen af den vældige park med alle dens snurrepiberier, og resultatet blev en romantisk have, hvis ry bredte sig vidt omkring. Som slutstenen på sit værk anlagde Drevon en »eremitlund« med hytte, grotte og åben grav – alt skulle symbolisere eneboerens enkle og nøjsomme liv i naturskønne, fredelige omgivelser. Den vender vi tilbage til.

Vi fortsætter ad stien langs søen, og ved et stikryds går vi nogle få skridt ind til et cirkelrundt anlæg omkring et vældigt monument, rejst af de Coninck og udført af billedhuggeren *C.F. Stanley*, »Søjlen til ære for handelen og søfarten«, kaldes den. Monumentet består af en kanneleret, dorisk søjle, og kuglen foroven skal symbolisere jordkloden – de Conincks virkefelt. På det firkantede fodstykke er de to af siderne dekoreret med marmorreliefter, mens der er inskriptioner på de to øvrige sider.

Fra anlægget må vi tilbage til stien, vi korn fra, for området uden for anlægget er privat og ikke tilgængeligt for publikum. Inden vi vender om, kan vi se selve Næsseslottet fra den østre gavl, og lidt af den parterrehave, der er anlagt nord for hovedbygningen. Her står et prægtigt solur fra de Conincks tid.

Vi er som sagt tilbage på stien og fortsætter mod vest langs vandet. Stien bugter sig op og ned, og hvor den en overgang går helt ude ved søbredden, ser vi en lille, græsklædt ø, som kaldes »Den kinesiske Ø«. Her lod de Coninck i sin tid opføre et kinesisk lysthus, rimeligvis tegnet af arkitekten *Andreas Kirkerup*, som formodes også at være arkitekten for hovedbygningen.

Efter de Conincks tid har man ingen underretning om lysthusets skæbne – man troede det var gået til grunde. Men for nogle år siden viste det sig, at huset ad mærkelige veje var havnet i en villahave i Klampenborg. Nu har Nationalmuseet overtaget lysthuset, restaureret det og opstillet det i parken bag Brede Hovedbygning.

Vi går videre ad stien mod vest, som svinger rundt om Næssets nordvestlige hjørne, som de Coninck af høflighed over for sin ven kaldte »Cap Drevon«. Turen fortsætter mod syd, stadig ved søbredden, og et stykke vej længere fremme løber en sti ind til venstre, op ad et skrånende terræn. Nået op står vi ved endnu et monument. Det er en slank obelisk af blåligt, norsk marmor, rejst i 1783 af de Coninck til ære for vennen Henry Drevon »... ved hvis snilde og råd denne såre yndige lund er blevet endnu yndigere ...«, som den latinske indskrift fortæller. Det er billedhuggeren *Johannes Wiedewelt*, som er mester for monumentet.

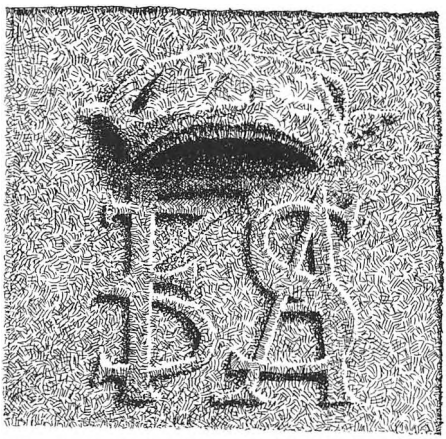

Et af de få minder, som er bevaret fra det kongelige Dronninggård i 1600-tallet, er en sandstensplade med kongeparrets kronede initialer, F 3 for Frederik 3 og S A for Sophie Amalie.

Herfra er der et kig ind over den del af parken, hvor de Coninck lod plante eksotiske træarter og buske, hvoraf en del stadig eksisterer. Men den såkaldte »Engelske Have« hører til den del af parken, hvortil der ikke er adgang for publikum. Vi må derfor fortsætte ad den nu højtliggende sti, der lidt længere henne fører brat ned til stien langs søbredden.

Omsider er vi fremme ved den del af stien, hvorfra vi har en god udsigt til den smukke hovedbygning – selve Næsseslottet. Herfra kan vi også i baggrunden se de to villalignende pavilloner, som flankerer hovedbygningen. De blev opført i 1906 med *Axel Berg* som arkitekt.

Efter de Conincks tid skiftede Dronninggård ejer flere gange, og i sidste halvdel af 1800-tallet gik stedet ind i en forfaldsperiode. Men så trådte det tidligere nævnte aktieselskab ind i billedet. Hovedbygningen blev restaureret i 1890erne, da den blev indrettet til hotel. Senere kom Næsseslottet i privat eje som enfamilieshus, og i 1935 blev det købt af Københavns kommune, der gennem et halvt århundrede benyttede det som rekreationshjem. I 1985 blev ejendommen overtaget af et konsortium, der har bekos-

tet en tilbundsgående restaurering af den fredede hovedbygning, afsluttet 1989. Næsseslottet er nu i privat eje, og hovedbygningen indrettet til bl.a. kontorer, mens de to pavilloner er privatboliger.

Fra hovedbygningen skråner en stor græsplæne ned mod stien langs vandet. På østsiden af det store, åbne område ligger nogle bygninger. Nærmest ses en stor villa med sortglaseret tegltag. Det er Næsseslottets gamle gartnerbolig, som også er fra 1700-tallets slutning, og oprindelig var forsynet med stråtag. I dag rummer bygningen en særskilt privatbolig. Det fjernest liggende hus er en lidt særpræget bygning – nærmest to forbundne, mindre huse. Den var oprindelig remise, altså en slags vognskur, men er ved forskellige ombygninger indrettet til privatbolig. I den sydlige ende af bygningen ses en ophængt klokke og en indmuret sandstensplade med en krone over bogstaverne »F 3 – S A«. De står for »Frederik 3.« og »Sophie Amalie«, og er – sammen med klokken – næsten alt, hvad der er tilbage fra 1600-tallets Dronninggård.

Stien følger fortsat søbredden hele vejen rundt om Lillekalv, og vi er så ovre på den halvø, som kaldes »Luknam«, et navn, der sandsynligvis stammer fra et gammelt engelsk herregårdsanlæg, *Lucknam Grove.* Luknam var oprindelig en ø, »Kaninholmen«, hvor der i 1600-tallet blev opdrættet kaniner, men øen er nu forbundet med det faste land ved *Malmmosen.* Stien løber fortsat sydpå, og hvor den drejer til venstre ud for en lille bådebro, fortsætter vi lige ud ad en meget smal sti helt ude ved søbredden, og med mosedrag og sø på venstre hånd. Denne sti munder ud ved *Kaningården,* som de Coninck lod opføre 1798 og indrette til bolig for sin søn Jean. Vi går op gennem alleen til hovedbygningen. I gavlen er indmuret en marmorplade med en inskription, som fortæller, at den første vaccination i Danmark fandt sted på Kaningården i 1801 på foranledning af Frédéric de Coninck.

Fra bygningens midterakse går der en bred sti nordpå gennem Malmmosen. Den munder ud ved Lillekalv, men inden vi kommer så langt, søger vi op til den sydlige ende af Dronninggårds Allé, der slutter ved den hvide låge ind mod opkørslen til Næsseslottet. Til venstre for lågen, lige på hjørnet, er der endnu et

Drevons monument »Til ære for venskabet«. En indskrift på siden af monumentet fortæller, at det er tilegnet Frédéric de Coninck og hans hustru Marie Joncourt.

monument, vi skal se på. Det består af en svær, oprejst sten og blev opsat i 1785 af Drevon til minde om venskabet – AMICITIAE ERGO, som der står – med Frédéric de Coninck og dennes hustru, Marie. Øverst ses en dragonhjelm, som skal markere Drevons militære charge, og forneden er der indsat et marmorrelief, som viser den tidligere kriger i skikkelse af en eneboer, der sidder foran sin ringe hytte tæt ved en grotte, mens han hilser den nedgående sol. Den franske tekst nedenunder kan oversættes således: »Og lykken, som han så ofte søgte, forlader ham ikke på dette skønne tilflugtssted«. For øvrigt blev monumentet »genbrugt«.

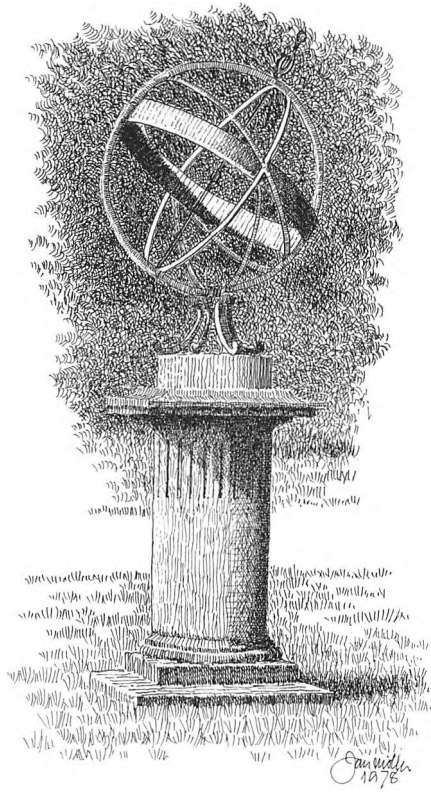

En af havens prydelser er et solur af bronze på en sandstenssokkel. Det er anbragt i haven nord for hovedbygningen.

Da de Conincks ældste søn, som også hed Frédéric, efter sin fars død og handelshusets fallit, forlod landet i 1822, lod han indhugge sit »Farvel« på det samme monument.

Vi går nu mod øst ad Dronninggårds Allés vestligste ende tilbage mod Brohuse. Umiddelbart før mødes vejen med den, der fører til Jægerhuset. Netop i vejgaflen er der et lille anlæg omkring et sidste monument, som vi bør se. Det kaldes »Eremittens Farvel« og består af en høj stenstøtte, hvori en marmorplade er indfældet. Herpå er der indhugget et langt digt på fransk fra 1786. Støtten var oprindelig opstillet i den tidligere omtalte »eremit-

lund« omkring halvanden kilometer øst for Næsseslottet i det område, der i dag kaldes »Piils Skov«, hvor der ikke længere er synlige minder om lunden. Også dette monument står Drevon for, og også her har vi en dragonhjelm øverst oppe.

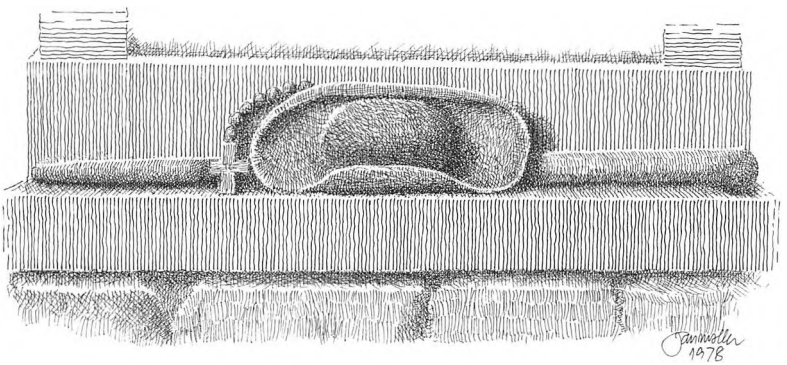

Under indskriftstavlen på det monument, som kaldes »Eremittens Farvel«, er i sandsten udhugget en hat, en rosenkrans og en vandringsstav. De var eremittens kendetegn.

Tilbageturen til udgangspunktet kan foregå enten direkte ad Dronninggårds Allé – eller måske skulle vi gå en lille omvej: Vi drejer ned ad vejen *Ved Næsseskoven* og kommer ud på en østgående sti. Vi krydser *Parcelvej* og fortsætter ad *Dronningestien*, der fører videre gennem et grønt område frem til Vejle Søs vestende, hvor vi drejer til venstre ad *Vejlesøstien.* Den fortsætter i *de Conincks Vej*, som munder ud i Dronninggårds Allé lidt vest for kanalen mellem Furesø og Vejle Sø. Herfra er der kun en kort tur tilbage til udgangspunktet. Den netop omtalte Piils Skov ligger for øvrigt kun få skridt vest for parkeringsstedet.

Er turen for lang, er der især to måder at afkorte den på. Den ene er at betragte parkeringspladsen foran Jægerhuset som turens udgangspunkt. Den anden er at undlade den del af turen, som går rundt om Kaninholmen og Kaningården.

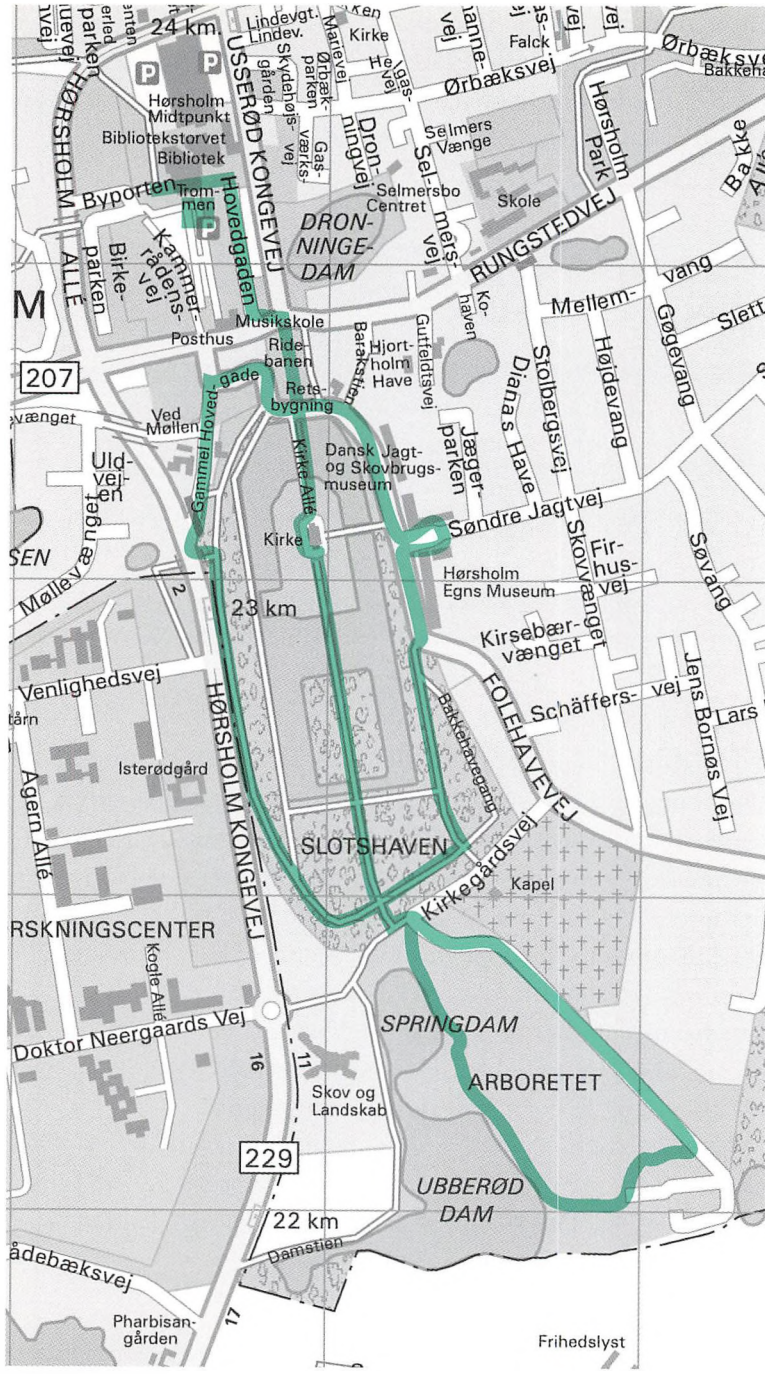
24 km
Lindevgt.
Lindev.
Skydehøjs-gården
Kirke
Marievej
Ørbæk-parken
Falck
Ørbæksvej
Bakkeha
Hørsholm Midtpunkt
Biblioteksto
Bibliotek
Gas-værks-vej
Dron-ningvej
Selmers Vænge
Hørsholm Park
Byporten
Trom-men
Selmersbo Centret
Skole
Bakke Alle
HØRSHOLM ALLE
Birke-parken
Kammer-herrens-vej
Hovedgaden
USSERØD KONGEVEJ
DRON-NINGE-DAM
Selmers-vej
RUNGSTEDVEJ
M
Musikskole
Posthus
Ride-banen
Hjort-holm Have
Gutfeldtsvej
Ko-haven
Mellem-vang
Gøgevang
Slette
207
Retsbygning
Stolbergsvej
Diana's Have
Højdevang
Ved Mollen
Dansk Jagt- og Skovbrugs-museum
Jæger-parken
Uld-vej-en
Kirke Allé
Kirke
Søndre Jagtvej
Skovvænget
Fir-hus-vej
Søvang
Hørsholm Egns Museum
23 km
Kirsebær-vænget
Venlighedsvej
FOLEHAVEVEJ
Schäffers- vej
Jens Bornøs Vej
Isterødgård
Agern Allé
HØRSHOLM KONGEVEJ
SLOTSHAVEN
Kapel
Kirkegårdsvej
Kogle Allé
Doktor Neergaards Vej
SPRINGDAM
ARBORETET
Skov og Landskab
229
UBBERØD DAM
22 km
Damstien
Pharbisan-gården
Frihedslyst

Det forsvundne slot (17)

Hørsholm og Hirschholm

Hørsholm er en meget særpræget by, når man tager dens oprindelse i betragtning. Den blev nemlig anlagt i tilslutning til kongefamiliens pragtfulde barokslot *Hirschholm.* Men lad os begynde med begyndelsen.

Hvor Hørsholm Kirke ligger i dag, lå der i middelalderen en borg, som hed *Hørningsholm.* Christian 3. besøgte ofte Hørningsholm under sine rejser. Frederik 2. interesserede sig for jagten omkring *Hørsholm*, som stedet nu blev kaldt. Det var ham, der begyndte anlæggelsen af kongevejene fra København til Hørsholm, Frederiksborg og Kronborg. Det var også ham, der opførte nye bygninger på slotsgrunden til afløsning af den skumle middelalderborg.

På Christian 4.s tid blev Hørsholm fortysket til *Hirschholm*, og godset blev overdraget hans datter og svigersøn, Leonora Christine og Corfitz Ulfeld. Siden skænkede Frederik 3. Hirschholm Gods til sin dronning, Sophie Amalie.

Hirschholm Slot

Lad os tage et spring frem i tiden til 1730, da *Christian 6.* blev konge.

Kort efter overdrog han Hirschholm til sin dronning, Sophie Magdalene, og kongeparret besluttede at opføre et helt nyt slot på den gamle grund. Med hofbygmesteren, *Laurids de Thurah* som arkitekt, stod et af de smukkeste slotte i Nordeuropa klar til indflytning i 1739.

Fra en dæmning i nord kom man gennem et spirprydet porttårn ind i den store slotsgård, hvor der i midten var et springvand, båret af fire løver. Det firelængede slotskompleks, der fyldte næsten hele den ø, hvor nu kirken ligger, spejlede sine hvide mure og sit sorte tag i det omgivende vand. Indvendigt var slottet prægtigt udstyret. I audiensgemakket var der paneler af sjældne træsorter, dørhåndtagene var af sølv, og perlemor, ibenholt og spejlglas var benyttet i et omfang, man ikke tidligere havde kendt. I alt rummede selve slottet 250 værelser. Ved hovedfløjens havefacade mod syd lå slotsparken, hvis ydre form er bevaret endnu i vore dage.

Dronningen ønskede en by ved slottet, og allerede i 1737 var hofbygmester *Nicolai Eigtved* i gang med at udarbejde en byplan. To år senere gav Christian 6. den nye by købstadsrettigheder. Sådan opstod Hørsholm By.

Turen begynder på den store parkeringsplads mellem *Hørsholm Allé* og *Hovedgaden*. Her finder vi Hørsholm Midtpunkt, Bibliotekstorvet og Trommen i den nordlige ende. Herfra går vi ned gennem Hovedgaden, hvor der findes både gamle og nye bygninger. På den strækning kan man godt få købstadsfornemmelser, for butikskonceptet minder til forveksling om det, man oplever i andre provinsbyers gågader over det ganske land.

Vi når til sidst ud til Rungstedvej, som vi krydser, og har nu udsigt til hele slotsområdet med den store, græsklædte plads, *Ridebanen* i forgrunden. Midtfor, på »Slotsøen«, ses den hvidkalkede kirke. Hvis man tager fantasien i brug, kan man i tankerne erstatte kirken med det netop beskrevne store, firelængede slot. Havde det slot eksisteret i dag, ville det have været et bygværk, som kunne hævde sig blandt Europas smukkeste barokslotte.

I Christian 7.s tid nåede Hirschholm sit højdepunkt som centrum for hoflivet og de mange havefester om sommeren. Den unge dronning *Caroline Mathilde* havde forelsket sig i kongeparrets livlæge, *Johan Friedrich Struensee,* som nu var avanceret til greve og geheimekabinetsminister. De få somre, dronningen til-

Kavalerboligerne set fra det tidligere slotsområde.

bragte på denne skønne egn, var hendes lykkeligste. Kongen havde tilsyneladende godt af landlivet. Den fireårige kronprins – den senere Frederik 6. – trivedes i de landlige omgivelser, så alt tegnede godt. Den knap tyveårige dronning vakte stor opsigt og nogen forargelse ved at møde op til sine rideture i *bukser*. Hun ville nemlig ride overskrævs på hesten og ikke, som det var skik dengang og langt op i tiden, på damesadel, hvor ryttersken skulle have begge ben anstændigt samlet på den ene side af hesten.

Efter en af danmarkshistoriens uhyggeligste retssager blev Struensee henrettet i april 1772, og dronningen landsforvist. Derefter stod Hirschholm Slot tomt. Ingen ville bo der mere, og bygningerne gik langsomt i forfald udvendigt som indvendigt. Frederik 6. – der indtil sin sindssyge fars død i 1808 regerede landet som kronprins – var meget beskeden i sin daglige livsførelse. Han havde ingen interesse i at ofre en strøm af penge på at restaurere og vedligeholde slottet, som arkitekten, hofbygmester, professor

C.F. Harsdorff i øvrigt havde erklæret for solidt og velbygget. Inventaret kunne fordeles på de øvrige kongelige slotte, og byggematerialer var der hårdt brug for i de knappe tider efter 1807, hvor en del af hovedstaden lå i ruiner efter det engelske bombardement.

Det blev overbygningsdirektøren, arkitekten *C.F. Hansen*, der skulle tage sig af sagen, og han lagde ikke fingrene imellem. I årene omkring 1810 blev det pragtfulde slot jævnet med jorden. Man kan i dag med vemod erindre de ord, dronning Sophie Magdalene skrev i sit testamente om Hirschholm:

> Dette sted har kostet mange penge og er det smukkeste her i landet. Det ville derfor være synd om disse charmante boliger ikke skulle bevares i nåde, men skulle forfalde, da skønne bygninger dog gør et land ære.

Hørsholm Kirke

I årene 1820-22 blev så kirken opført med C.F. Hansen som arkitekt. Man valgte den dengang herskende stilretning, klassicismen. Det var Frederik 6., der tog initiativet til kirkens opførelse. Hidtil havde menigheden i Hørsholm haft tilladelse til at benytte slotskirken, og i 1790 blev Hørsholm sogn udskilt som selvstændigt pastorat. Derfor blev det nødvendigt at finde en løsning, da hele slottet – med slotskirken – blev revet ned.

Hvis kirken er åben for besøgende – det er der desværre efterhånden ikke mange kirker, der er – må vi næsten ind og se det strenge, stilrene interiør. Man ser tydeligt, at det er Vor Frue Kirkes og Christiansborg Slotskirkes bygmester, der har stået for opførelsen.

Slotshaven

Vi står nu ved kirkens sydgavl for enden af Slotsøen. I forlængelse af slottets hovedakse er der en dæmning, der fører over til en

tilsvarende ø, *Haveøen*. Randbevoksningen med rækker af lindetræer, som også kanter hovedalleen, afrundede den geometrisk anlagte slotshave.

Det er ved at blive en slentretur! Meget at fortælle og ikke ret mange skridt. Så vi må videre. Fra Haveøen kommer vi på en bro over en kanal, som forbinder den østlige og vestlige del af søen, og når derefter frem til et lille anlæg med springvand i midten, bænke samt seks ejendommelige betonpiller. I 1890erne blev der gennemført en folkeindsamling af genstande – skulpturer og andre udsmykninger – fra Hirschholm Slot. I 1913 kunne man så indvi Springvandspladsen med forskellige sandstensfragmenter indmuret i beton. En af bevaringssagens ivrigste skikkelser, apoteker Paul Scheel, gav – ufrivilligt – anledning til, at arrangementet blev kaldt »apotekerpillerne«.

Lidt højere til vejrs er der endnu en terrasse. Her lå der i slottets storhedstid et elegant lille rokokopalæ, tegnet af Eigtved og kaldet »Det store Havehus«. Også det blev nedrevet samtidig med slottet. Nu står der en obelisk, opsat i 1930erne. Den er forsynet med bronzereliefter, hvor man ser gengivelser af slottet i forskellige faser, samt et portræt af dronning Sophie Magdalene.

Den gamle hovedgade

Fra pladsen går vi ad stien mod vest til slotsparkens sydvestre hjørne, drejer om og går videre mod nord. Ved en tværgående lille sti kommer vi op til *Gammel Hovedgade*. Her møder vi et herligt gammelt købstadsmiljø med en perlerække af fredede beboelseshuse på den vestlige side af gaden. De er alle opført efter en brand i 1806, hvor en tidligere række huse var blevet ødelagt.

På den anden side af gaden, ind mod slotsparken, står en monumental bindingsværksbygning, som bærer navnet »Fuglsanghus«. Den kan dateres omtrentligt til 1764. Den kaldes også »Slotsgartnerens Hus«, fordi bygherren – og arkitekten – var dronning Sophie Amalies gartner, *J.F. Pflügger*. Oprindelig lå huset ved den gamle kongevej. I 1965 overtog Frederiksborg amt

den fredede bygning, og fik fredningen ophævet, fordi bygningen lå i vejen for en vejgennemføring. På lokalt initiativ blev det besluttet at genopføre det nedtagne hus et andet sted. Hørsholm kommune erhvervede en grund, udstykket fra slotshaven, og her blev Fuglsanghus genopført i årene 1978-80 til stor pryd for Gammel Hovedgade. Huset bruges til kulturelle formål, bl.a. til skiftende kunstudstillinger.

Men der er mere at se på. I den nordlige ende af Gammel Hovedgade ligger nogle smukke rødstensbygninger i blankmur. Det nordligste af dem, nr. 11, kaldes »Postholdergården«, der – som nævnt – er fra årene efter 1806. Bagermester Behrens stod for genopførelsen, og en kringle på en indmuret stensplade markerer hans profession. I øvrigt var der gæstgiveri med postekpedition. Hørsholm var gennem en lang årrække mødestedet for post- og diligencekørslen mellem København og Helsingør. Kronæringen ophørte i 1970erne, og bygningen er nu indrettet til ejerlejligheder.

Postholdergården har for øvrigt indskrevet sig i litteraturen. I 1832 var digteren *Henrik Hertz* på sommerferie i Hørsholm sammen med ægteparret *Johan Ludvig* og *Johanne Luise Heiberg*. Hertz' betagelse af fru Heiberg gav sig bl.a. udslag i hans digtsamling »Erindringer fra Hørsholm«. Særlig kendt herfra er digtet »Posthuset i Hørsholm«.

Huset ligger på hjørnet af vejen »ved Møllen« – en blind stump af den gamle vej mod Frederiksborg. Den fører op til byens vartegn, *Hørsholm Mølle*, der blev opført i slutningen af 1800-tallet som en af landets sidste vindmøller. Den bør vi næsten gå hen og kigge på. Efter at være gået over til motordrift stod møllen i mange år uden vinger, men i 1977 købte Hørsholm kommune møllen og lod den restaurere, dog kun i det ydre. Der kom igen vinger på møllen, men det indvendige gangtøj er fjernet. Nu er der udstillet en samling gammelt håndværktøj, som kan ses, når møllen i sommertiden er åben for publikum.

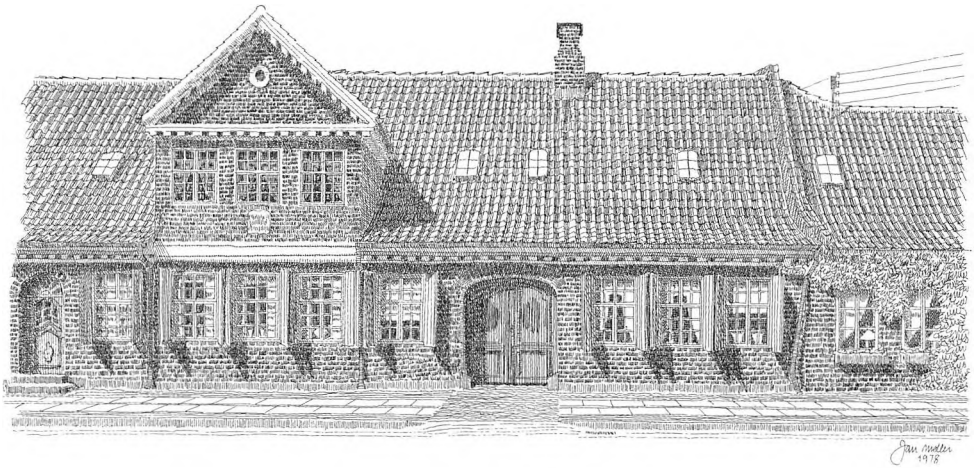

Parti fra den gamle hovedgade i Hørsholm. Til højre ses en del af Postholdergården, Gammel Hovedgade 11.

Omkring Stolbergstøtten

Vi går tilbage til Ridebanen og fortsætter sydpå langs den østlige side af Slotssøen, for vi er slet ikke færdige med Hørsholm endnu. I svinget ligger en række ældre huse, bl.a. den gamle retsbygning fra 1846 for »Hørsholm Birks Ting- og Arresthuus«, som der står i guldbogstaver på facaden. Den følgende række gulkalkede længer er opført i årene 1713-44 som slottets avlsbygninger. Her har *Jagt- og Skovbrugsmuseet* indrettet sig i en tidligere staldbygning. Ved siden af ligger avlsgårdens imponerende kornlade for sig selv. Den sydvendte, enorme gavl reflekterer sollyset, så man næsten får ondt i øjnene. Midt på gavlen er der indmuret en kronet stentavle, dekoreret i rødt og guld. Under den latinske og danske tekst står datoen 28. august 1713. Det var *Frederik 4.*, som var bygherre; datoen var dronning Louises fødselsdag og årstallet er det år, hvor laden blev opført. Bygningen, som indvendig er ét stort rum, benyttes af Jagt- og Skovbrugsmuseet til en udstilling af genstande, som især vedrører skovbruget.

Vi står nu på en lille åben plads med en mindestøtte i midten.

Lad os se på den først. Den er fra 1766 og kaldes »Stolbergstøtten« efter dronning Sophie Magdalenes rådgiver, den holstenske grev *Christian Günther Stolberg*, som var dronningens overhofmester. Hans fortjeneste var, at han gav de ufrie fæstere på godset deres gårde i selveje og lettede deres hoveribyrder. Det er altså en slags »frihedsstøtte« fra før gennemførelsen af de landsdækkende landboreformer. Mindesmærket er udformet af den franske arkitekt og kunstner *N.H. Jardin*.

Pladsen har faktisk ikke noget navn; den er udmundingen af *Søndre Jagtvej*, men skulle den have sit eget navn, måtte det blive »Stolbergs Plads«.

Ved siden af kornladens store gavl ud til pladsen ligger Hørsholm Kirkes præstegård. Bygningen blev opført i 1700 som kostald, men da slotskirken i 1790 blev overladt til menigheden som sognekirke, blev stalden ombygget til præstebolig. Den smukke bygning føjer sig fint ind i områdets arkitektur.

På pladsens modsatte side finder vi *Hørsholm Egns Museum*. Selve bygningen blev opført i 1723 som kontor og bolig for avlsgårdens forpagter. Det var arkitekten, overlandbygmester *Johan Cornelius Krieger*, som tegnede huset, men den unge kronprins Christian – den senere Christian 6. – mente, at han kunne forbedre arkitektens forslag. Han udarbejdede derfor personligt en ny tegning, der viste, hvordan han mente huset skulle se ud. Den særprægede bygning havde forskellige brugere gennem årene indtil den i 1942 blev købt af Hørsholm kommune og indrettet til museum. Her kan man bl.a. se en stor model af Hirschholm Slot, som det så ud i sin storhedstid. Museets nabo mod øst var oprindelig en remisebygning fra 1722, men er nu i renoveret stand indrettet til Hørsholm Egns Museums arkiv og kontor.

Især fra dæmningen, som forbinder de to øer i slotssøen, har man en flot udsigt til de lange gulkalkede bygninger, hvoraf den nordligste kaldes »Kavalerstalden«, opført 1721 med Krieger som arkitekt. Den efterfølgende længe hedder »Kavalerboligerne«. Den er opført i to omgange mellem 1735 og 1744 med Thurah som arkitekt. I sin tid hed bygningen »Det store Domestikhus«,

og her boede slotsforvalteren, slotsgartneren og andre hoffunktionærer. Spejlbilledet i slotssøens vandflade med de gule mure og det røde tag er et fascinerende syn.

Vi fortsætter til slotsparkens sydlige ende, hvorfra der fører en stejl trappe op til *Kirkegårdsvej*. Lidt til højre er der udsigt til *Springdammen*. Som man kan se ligger dammens vandspejl betydeligt højere end slotssøens. I Hirschholm Slots storhedstid skulle den opstemmede dam forsyne havens hen ved 50 fontæner med vand. Det må have været et festligt syn, set heroppefra, med alle de sprudlende springvand.

ARBORETET

Hidtil har turen ikke budt på større fysiske anstrengelser; der er kort afstand mellem seværdighederne. Men nu, da vi er lige i nærheden, kunne vi gå en tur i *Arboretet*, som har åbent mandag til fredag 9-16. Dets fulde navn er »Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskoles videnskabelige Samlinger af Træer og Buske«. Arboretet i Hørsholm blev anlagt i 1936 som en udvidelse af den gamle forstbotaniske have ved Charlottenlund.

Det er en stor oplevelse at gå rundt i terrænet mellem kirkegården og Springdammen. Kendte og mindre kendte træer møder øjet – nu og da helt fremmedartede, sælsomme træer og buske. For interesserede er der udarbejdet en trykt vejledning, som man kan låne ved indgangen, til brug under rundgangen, og der er naturligvis skilte ved hvert eneste træ.

Det vil være nemmest at gå den samme vej tilbage – på den ene eller den anden side af slotssøen, forbi kirken og Ridebanen. Så kan vi endnu en gang glæde os over det fine miljø i og omkring slotshaven.

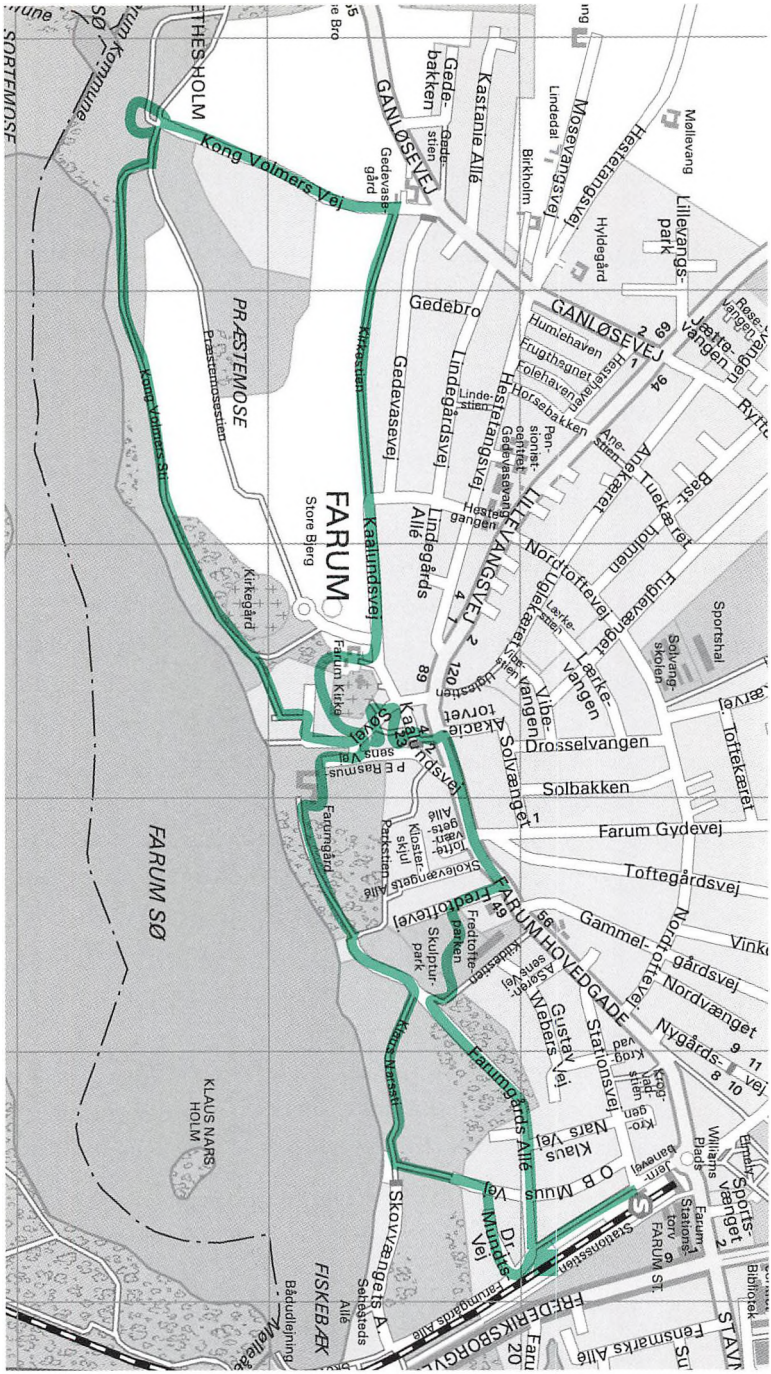
FARUM
FARUM SØ
PRÆSTEMOSE
KLAUS NARS HOLM
FISKEBÆK
Kong Volmers Vej
Kong Volmers Sti
Kaalundsvej
Kirkestien
Kirkegård
Præstemosestien
Gedevasevej
Gedevasegård
GANLØSEVEJ
Gedebro
Gedebakken
Kastanie Allé
Lindegårds Allé
Lindegårdsvej
Hestetangsvej
Hestetangen
Mosevangsvej
Birkholm
Lindedal
Mellevang
Lillevangspark
Hyldegård
Humlehaven
Frugthaven
Fuglehaven
Hestetangen
Horsebakken
Pensionistcenteret
Gedevasevænget
Lindestien
Anestien
Ryttervangen
Nordtoftevej
Fuglevænget
Lærkevangen
Vibevangen
Drosselvangen
Solbakken
Solvænget
Akacietorvet
Farum Kirke
Farum Gydevej
Toftegårdsvej
Toftekærvej
Toftekæret
Basttoften
Ankærvej
Ankærvangen
Sportshal
Solvangskolen
Farumgårdsvej
Skolevænget
Klostervænget
Klostergårdsskulpturparken
Skulpturparken
Fredtoftevej
Fredtoftehaven
Kildestien
Astervej
FARUMHOVEDGADE
Gammel-Nordtoftevej
Nordvænget
Nygårdsvej
Gustav Wabers Vej
Stationsvej
Farumgårds Allé
Klaus Nars Vej
O. B. Muus Vej
Dr. Muusvej
Krogvad
Krogvadstien
Krogvadgen
Jernbanevej
Williams Plads
Sportsvænget
Farum Stationstorv
FARUM ST.
Stationsstien
Farumgårds Allé
Skovvænget
Sebbestedsallé
Bådudlejning
Mølleåen
FRIEDERIKSBORGVEJ
Fensmarks Allé
STAVN
Bibliotek
Rose-vangen
Jætte-vangen
Ryttervangen
Ane-stien
Lærke-stien
Vibe-stien
Linde-stien
Hestetangen
Gede-stien
Gedevasegården
Kloster-vænget
Kloster-gårds-allé
Farum Gydevej
Farumgårds Allé
Skovvænget
Sebbestedsallé
Farumgårds Allé
Fredtoftevej
Astervej
Kildestien
Krogvadstien
Krogvadgen
Jernbanevej
Williams Plads
Sportsvænget
Farum Stationstorv
FARUM ST.
Stationsstien
Bibliotek
Fensmarks Allé
STAVN
FRIEDERIKSBORGVEJ
Bådudlejning
Mølleåen
KLAUS NARS HOLM
FISKEBÆK
SORTEMOSE
ETHESHOLM
Kong Volmers Vej
Kong Volmers Sti
Kaalundsvej
Kirkestien
Præstemosestien
Kirkegård
Gedevasegården
Gedebakken
Kastanie Allé
Lindegårds Allé
Lindegårdsvej
Hestetangsvej
Hestetangen
Mosevangsvej
Birkholm
Lindedal
Mellevang
Lillevangspark
Hylde gård
GANLØSEVEJ
Gedebro
Humlehaven
Frugthaven
Fuglehaven
Hestetangen
Horsebakken
Pensionistcenteret
Gedevasevænget
Lindestien
Anestien
Ryttervangen
Nordtoftevej
Fuglevænget
Lærkevangen
Vibevangen
Drosselvangen
Solbakken
Solvænget
Akacietorvet
Farum Kirke
Farum Gydevej
Toftegårdsvej
Toftekærvej
Toftekæret
Basttoften
Ankærvej
Ankærvangen
Sportshal
Solvangskolen
Farumgårdsvej
Skolevænget
Klostervænget
Klostergårdsskulpturparken
Skulpturparken
Fredtoftevej
Fredtoftehaven
Kildestien
Astervej
FARUMHOVEDGADE
Gammel-Nordtoftevej
Nordvænget
Nygårdsvej
Gustav Wabers Vej
Stationsvej
Farumgårds Allé
Klaus Nars Vej
O. B. Muus Vej
Dr. Muusvej
Krogvadstien
Krogvadgen
Jernbanevej
Williams Plads
Sportsvænget
Farum Stationstorv
FARUM ST.
Stationsstien
Bibliotek
Fensmarks Allé
STAVN
FRIEDERIKSBORGVEJ
Bådudlejning
Mølleåen
KLAUS NARS HOLM
FISKEBÆK
SORTEMOSE
ETHESHOLM

Landsbyen ved søen (18)

Langs Farum Sø

Når turen har fået ovennævnte titel, er det ikke uden grund. Farum kan nemlig ikke løbe fra sin fortid som en lille landsby ved Farum Sø. Prøv en gang at se på kortet. Fra det oprindelige bycentrum nord for Farumgård stråler en række veje radialt ud i en halvbue fra vest til øst – *Farum Gydevej, Toftegårdsvej* og *Gammelgårdsvej* for at nævnte nogle enkelte. De er simpelt hen anlagt i skellene mellem de jorder, som ved udskiftningen omkring 1800 blev tillagt de enkelte gårde i bymidten.

Som så mange andre landsbyer i hovedstadens omegn har også Farum bredt sig vidt ud over landskabet, bundet sammen af et integreret net af færdselsårer. Men det har heldigvis ikke forhindret, at byen har beholdt sin charme, og at man fortsat kan glæde sig over naturskønne omgivelser som Farum Sø, Furesøen, Mølleådalen og skovene mod syd og vest.

I 1906 kom jernbanen til Farum, da »Slangerupbanen« blev åbnet. Den gik fra Nørrebro – stationsbygningen ligger der endnu på hjørnet af gaden Lygten – og sluttede i Slangerup. I 1948 overtog DSB banen og nedlagde seks år senere banelinien mellem Farum og Slangerup. I dag er banen til Farum for længst elektrificeret og integreret i S-togsnettet som Linie H.

Det siger sig selv, at Farums overgang til stationsby medførte et stort opsving for byen. Og det tog yderligere fart, da S-togsforbindelsen blev åbnet.

Blandt mange forskellige turmuligheder i området vælger vi en rute med mange oplevelser undervejs: Skov, sø og by. Den be-

gynder ved den store parkeringsplads syd for Farum Station. Vi følger stien herfra sydpå og går til højre ad *Dr. Mundts Vej*, som fører ud i *O.B. Muus Vej*. Den fortsætter i en sti ned til Søbredden, hvor vi drejer til højre ad *Klaus Nars Sti*, som har sit navn efter en ganske lille ø i den østlige del af Farum Sø. Til den er der knyttet det sejlivede sagn, at Valdemar Atterdag havde lovet sin hofnar, *Klaus*, en af Danmarks øer. Og at hofnarren følte sig snydt, da han fik tildelt den lillebitte ø, som fik hans navn. Den er dog ikke mindre end at en af de senere ejere byggede en villa på øen, som stadig er beboet.

FARUMGÅRD

Klaus Nars Sti fører frem til *Farumgårds Allé,* hvor vi holder til venstre. Lidt efter når vi frem til en rød port, der har Dyrehavens porte som forbillede. Her er indgangen til den private ejendom *Farumgård*. En allé, kantet med gamle lindetræer, fører frem til hovedbygningen, hvis østfløj skimtes mellem træerne.

Farumgård er en gammel hovedgård, hvis eksistens kan føres tilbage til 1300-tallets slutning, hvor den hørte under Roskilde bispestol, indtil den som så mange andre af kirkens ejendomme blev overtaget af kongen efter reformationen. Senere blev Farumgård overdraget til biskop *Hans Svane*, og efter nogle yderligere ejerskifter til amtsforvalter *Jens Rostgaard*, som overtog Farumgård i 1704. Han var brorsøn af *Hans Rostgaard* fra Krogerup, der ligesom Hans Svane var kendt fra svenskekrigene. Han ønskede en statelig bolig og fik opført en helt ny hovedbygning, der havde *Francois Dieussart* som arkitekt. Netop på den tid var Dieussart, som kom fra Mecklenburg, beskæftiget med opførelsen af Sorgenfri Slot ved Kongens Lyngby.

Farumgård blev til det elegante, herregårdslignende trefløjede anlæg, vi ser i dag, opført således, at midterfløjens haveside vender mod Farum Sø. Rostgaard beholdt Farumgård i næsten 40 år. Efter den tid skiftede Farumgård ejer med korte mellemrum. Blandt de efterfølgende ejere kan blandt andre nævnes *Christian*

Farumgårds gitterport ud mod Søvej.

Ditlev Reventlow. Han var far til den politiker og godsejer med samme navn, som især blev kendt for sit arbejde med landboreformerne i slutningen af 1700-tallet. I årene 1842 til 1884 tilhørte Farumgård Frederik 7.s generaladjudant, kammerherre *J.H. Fensmark*, hvis tørre humor er morsomt skildret af hans kollega, general C.F. Holten.

Vi springer frem til 1932, da Farumgård blev overtaget af den katolske søsterorden Sankt Ursula Søstrene. De indrettede gården til et kommunitet for søstrene samt til pension og rekreationshjem. I 1964 afhændede ordenen Farumgård til *Ruth* og *Finn Riis-Hansen*, der flyttede ind på ejendommen året efter.

Vejen gennem parken har i mange år været åben for publikum, som yderligere kan gå gennem de to porte i sidefløjene. Midtvejs mellem portene har man mulighed for at beundre den snart 200-årige hovedbygnings nordfacade og, når man vender

sig om, glæde sig over synet af den elegante barokhave, der er anlagt nord for gården. Efter at have passeret de to porte drejer vi til højre og kommer ud til den store gitterport mod *Søvej*. Midt i portlågerne ses et monogram med de sammenslyngede initialer »M« og »J«. De står for en af de senere ejere, enkefru *Elisabeth Mozart Jensen,* som ejede Farumgård fra 1913-32.

Langs Farum Sø

Fra gitterporten drejer vi til venstre og derefter endnu en gang til venstre ad en sti, der fører ned mod Farum Sø med Farumgårds havemur på venstre hånd. Vi skal dog ikke helt ned til søbredden. Umiddelbart før finder vi en sti til højre, *Kong Volmers Sti*, der fører mod vest langs søen. Den følgende strækning har næsten karakter af skov; på vores vej ser vi mange store, gamle træer, hvis løvhang om sommeren omdanner stien til en grøn tunnel enkelte steder. De træer, der vokser på skrænten mod nord, klamrer sig til den skrå jordbund med tykke, udspilede rødder, der griber fat i skrænten som kæmpestore rovfuglekløer.

Hvor stien når frem til søens vestlige ende, befinder vi os i et meget interessant område. Arkæologiske undersøgelser har påvist adskillige nord-sydgående hulveje fra oldtiden og middelalderen. Her har med andre ord været et pas, som rimeligvis var meget trafikeret.

Her deler stien sig, og nu kan man se en indhegnet høj, hvor der øverst befinder sig en velbevaret jættestue, kaldt »Gretteshøj«. Der er adgang til højen, så man kan kigge nærmere på det interessante fortidsminde.

Så tiltræder vi tilbageturen, som først fører nordpå ad *Kong Volmers Vej*. Der er nogen bebyggelse på højre side af vejen ind mod »Præstemosen«, men ellers er der frit udsyn til begge sider længere oppe ad vejen. Hvor den når frem til »Gedevasegård« på venstre hånd, drejer vi til højre ind på en marksti, som hedder *Kirkestien*. Herfra er der en prægtig udsigt over den fredede præstegårdsjord ned mod Farum Sø.

Farum Kirke set fra øst. I baggrunden til venstre ses en stråtækt længe. Den er en del af den tidligere præstegård.

Farum Kirke

Stien fortsætter i *Kaalundsvej*, og snart er vi fremme ved *Farum Kirke*. Udsigten fra den sydvendte kirkegårdsmur over Farum Sø er betagende. Når vi drejer os mod øst, har vi udsigt til Farumgårds tag mellem de store træer; vender vi os mod nord, ser vi herfra kirken i sin helhed med tårnet i vest og apsis mod øst.

Som så mange andre gamle danske landsbykirker kan Farum Kirke – i sin kerne – føres tilbage til årene omkring 1150. Den er opført af rå og kløvede marksten, dog har man rettet hjørner og vindueslysninger af ved her at anvende tilhugne frådsten, dvs. kildekalk, rimeligvis fra Sydsjælland. Den oprindelige romanske kirke havde højtsiddende, ret små, rundbuede vinduer. Af dem er der bevaret to – et i hver langmur – men de er tilmuret og erstat-

tet med større vinduer fra en senere tid. I apsis findes et cirkelrundt vindue. Det har også været tilmuret, men er nu åbnet, så morgensolen kan lyse ind i koret.

Våbenhuset er – ret utraditionelt – bygget til skibets langside, hvor »kvindedøren« havde sin plads fra kirkens opførelse. Det er, ligesom tårnet, opført omkring 1300. Over døren er der en murdekoration bestående af tre rundbuede blændinger, ligesom der er en blænding på hver side af døren.

På hverdage er kirken normalt åben i dagtimerne. Skulle der være låst, kan interesserede henvende sig på kirkekontoret. Kirkens interiør er stort set på linie med de fleste andre danske landsbykirkers: En altertavle, en prædikestol og en romansk døbefont som de mest interessante dele. Desuden er der bagest i kirken et epitafium for Farumgårds tidligere nævnte ejer i begyndelsen af 1700-tallet, Jens Rostgaard og hans hustru, Else.

Vest for kirketårnet ligger en af de stråtækte bindingsværkslænger fra den gamle, nu nedlagte præstegård. Midt i længen findes en skrå »smutvej« gennem bygningen for at lette vejen fra præstegården til kirken. Og vest for længen ligger så den nuværende præstegård, som er opført 1859.

Det gamle Farum

Kirken ligger i en enklave af gamle huse fra landsbyens tid. Vi møder dem især på *Kaalundsvej, Søvej* og *P.E. Rasmussens Vej.* Sidstnævnte vej er opkaldt efter en af Farums kendte beboere i midten af 1800-tallet, auditør *Poul Edvard Rasmussen.* Det var ham, der skrev melodien til sangen »Danmark, dejligst vang og vænge ...«, også kaldt »Thyra Danebods Vise«.

Et af husene i den gamle bydel var oprindelig opført som en såkaldt »rytterskole«. Den finder vi, lidt højtliggende, ud til en lille plads, kaldet »Forten«, ved Kaalundsvej. Skolen var led i et storstilet projekt, *Frederik 4.* i årene 1720-27 satte i værk i anledning af sin 50-års fødselsdag i 1721. Der skulle opføres 240 skoler over det ganske land, for at børn kunne få en – efter datidens for-

hold – ordentlig undervisning. Bygningerne blev opført efter samme forbillede: grundmurede og med helvalmet tegltag. De var indrettet med skolestue i den ene del af bygningen og bolig til læreren og hans familie i den anden. Fælles for alle skolerne var en stentavle, opsat over indgangsdøren. Tavlen havde øverst kongens kronede monogram samt en latinsk tekst. Derunder er der et vers, hvori kongen motiverer sit initiativ. Teksten lyder således:

> Halvtredsindstyve Aar GUD har DU mig opholdet,
> At Sygdom Krig og Pest mig intet ondt har voldet,
> Thi yder jeg min Tack og breeder ud DIT Navn
> Og bygger Skoler op, de Fattige til Gavn.
> GUD lad i dette Værck, DIN Naades Fylde kiende
> Lad denne min Fundatz bestaa til Verdens Ende
> Lad altid paa min Stoel Een findes af min Æt
> Som meener DIG MIN GUD, og disse Skoler rætt.

Mange af disse ganske ens plader findes endnu på den oprindelige plads på de gamle skolebygninger. Andre er fulgt med, når en større skole blev opført andetsteds, og er blevet indmuret på et passende sted på den nye bygning.

Ordet »rytterskole« henviser til, at det såkaldte ryttergods blev inddelt i distrikter, som skulle danne den økonomiske baggrund for oprettelsen af de nye skoler. Mange af dem fortsatte længe som skoler, dog således, at bygningen blev udbygget efter det stigende pladsbehov, men ganske få er bevaret omtrent i deres oprindelige størrelse.

Rytterskolen i Farum blev benyttet som skole fra sin opførelse i 1726 indtil 1924, hvor den blev nedlagt og bygningen solgt. Naturligvis var huset gennem sine næsten 200 år blevet udvidet i flere omgange for at skaffe mere plads. Men pladen sidder stadig tilbage på sin oprindelige plads.

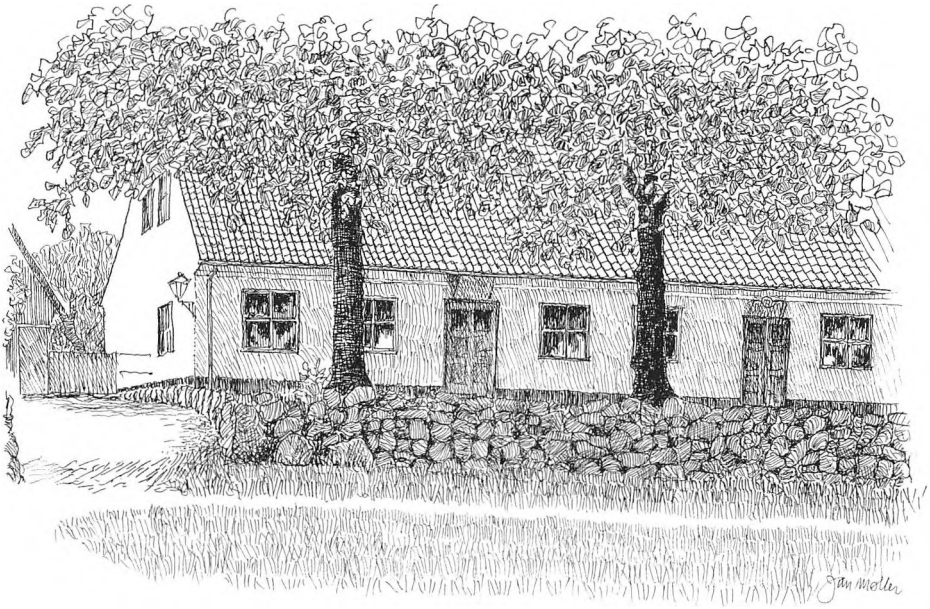

Rytterskolen i Farum. Den oprindelige bygning fra 1720erne gemmer sig bag de fem fag til venstre med stentavlen på sin plads over døren. Tidligere kunne man se bygningen fra Forten, men en tiltagende bevoksning skjuler i dag det meste af facaden. Tegningen viser huset som det fremstod omkring 1950.

HOVEDGADEN

Når vi har kigget på de mange velholdte huse i den gamle bydel følger vi Kaalundsvej op til Farum Hovedgade og drejer til højre. Den gamle bygade med de forskellige gårde på rad og række er afløst af butikker og enkelte supermarkeder. Noget er der dog heldigvis tilbage, som minder om fortidens bebyggelse. Mellem stuehusene fra enkelte af de gamle gårde ses også en del mindre, stråtækte bindingsværkshuse.

SKULPTURPARKEN

Lige over for stuehuset til en af gårdene, »Gammelgård« fra 1850, med en lille forhave ud til bygaden, udgår *Fredtoftevej* mod syd.

På det ene hjørne har Farums turistkontor – med postekspedition – til huse, på det andet ligger en lille restaurant, »Tante Maren«. Lidt herfra har vi udsyn til et stort åbent, græsklædt område. Her ligger *Farums Internationale Skulpturpark*. Den kaldes også »Skulpturen i Naturen« og blev anlagt i 1999. Vi går gennem parken og ser de enkelte værker på nærmere hold. Kunstnere fra mange lande har udført de utroligt forskelligartede skulpturer. De kommer bl.a. fra Israel, Japan, Tyrkiet, Sverige og Danmark.

Skulpturparkens område slutter med en skrænt op mod den del af Farumgårds Allé, som vi ikke så på udturen. Den følger vi nu på tilbagevejen og kan glæde os over den smukke allé, der er særlig flot på denne strækning med sine 200-årige lindetræer.

Alleen slutter ved Stationspladsen – og turen er forbi.

Fortegnelse over foldere

Tur 1: Sorgenfri Slot og Slotshave (*med kort*) Udgivet af Slots- og Ejendomsstyrelsen

Tur 2: Lyngby Åmose (*med kort*) Udgivet af Lyngby-Taarbæk kommune og Danmarks Naturfredningsforening

Tur 3: Sophienholms Have (*med kort*) Udgivet af Lyngby-Taarbæk kommune

Tur 4 og 5: Mølleådalen – fra Lyngby til Øresund (*med kort*) Udgivet af Københavns Amt i samarbejde med bl.a. Jægersborg Skovdistrikt og Nationalmuseet

Tur 5, 6 og 8: Jægersborg Hegn - Vandreture i statsskovene nr. 49 (*med kort*) Udgivet af Skov- og Naturstyrelsen

Tur 7: Jægersborg Dyrehave – Vandreture i statsskovene nr. 22 (*med kort*) Udgivet af Skov- og Naturstyrelsen

Tur 12 og 14: Rudeskov – Holte – Vandreture i statsskovene nr. 02 (*med kort*) Udgivet af Skov- og Naturstyrelsen

Tur 13: Rygård Overdrev – Søllerød – Vandreture i statsskovene nr. 70 (*med kort*)

Tur 16: Den romantiske landskabshave – Omkring Næsseslottet (*med kort*) Udgivet af Søllerød kommune

Tur 17: Folehaven – Hørsholm – Vandreture i statsskovene nr. 25 (*med kort*) Udgivet af Skov- og Naturstyrelsen

Arboretet i Hørsholm (*med kort*) Udgivet af Den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskole. Åben ma.-fre.

Tur 18: Farum – Gå tur i din by (*med kort*) Udgivet af Farum kommune

Samtlige foldere kan hentes på lokale biblioteker og turistkontorer. På de lokale biblioteker kan der skaffes oplysning om litteratur vedrørende de seværdigheder, der omtales i bogens turbeskrivelser.

Kulturhistoriske vandringer i naturskønne omgivelser!

Københavns nordlige omegn har i århundreder blandt andet været kendt for sin afvekslende natur. Derfor byggede mange velhavende københavnere landsteder og sommerboliger nord for hovedstaden. Heldigvis er størstedelen af den landskabelige skønhed bevaret og mange af de gamle landsteder findes endnu. Man kan næsten sige, at det grønne område er brolagt med fortidens kulturminder.

I denne bog tager forfatteren og tegneren Jan Møller læserne med på en række veltilrettelagte ture til de smukkeste og mest interessante steder i området.

Hver turbeskrivelse indledes med et oversigtskort, hvor den foreslåede rute er indtegnet, og bogen er hele vejen igennem forsynet med Jan Møllers fine pennetegninger af bygninger og lokaliteter.

hb ocv udl

46.4 Nordsjælland
Møller, Jan
Ture i det grønne område

2 366 041 5

ODENSE CENTRALBIBLIOTEK
3495663581